

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra veřejného práva

**Právní rámec a kontrola činnosti zpravodajských
služeb v České republice**

Diplomová práce

**Legal framework and control of intelligence services in the Czech Republic
Master thesis**

VEDOUCÍ PRÁCE
Doc. JUDr. Jan KUDRNA, Ph.D.

AUTOR PRÁCE
Bc. Petr BAČE

PRAHA
2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Budyňi, dne 12. 2. 2022

Petr Bače

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych touto cestou vyjádřil svoje poděkování panu docentovi Janu Kudrnovi Ph.D., za jeho cenné odborné připomínky, rady, trpělivost, ochotu a metodickou pomoc při vedení mé diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce se zaměřuje na právní rámec činnosti a problematiku kontroly zpravodajských služeb České republiky. V níže uvedených kapitolách je nejprve popsáno vymezení zpravodajských služeb České republiky. Je zde uvedena jejich definice a jejich bližší dělení. Dále je v této práci rozebrána a popsána struktura zpravodajských služeb České republiky, jejich konkrétní rozdělení a způsoby řízení. Následně jsou zde uvedeny některé problémy současného zpravodajského systému. V další části této práce je obsažena problematika kontroly tuzemských zpravodajských služeb. Zde je popsán význam této kontroly, její jednotlivé roviny a dělení. V neposlední řadě práce uvádí též subjekty tuto kontrolu vykonávající. Zde zmiňuji i potíže vyvstávající ze vztahu utajení činnosti versus transparentnost.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Zpravodajské služby, právní rámec, kontrola, parlamentní kontrola, soudní kontrola, informace

ANOTATION

The diploma thesis focuses on the legal framework of activities and the issue of control of intelligence services in the Czech Republic. The chapters below first describe the definition of the intelligence services of the Czech Republic. Here is their definition and their closer division. Furthermore, this work analyzes and describes the structure of intelligence services of the Czech Republic, their specific division and management methods. Subsequently, here are some problems of the current intelligence system. The next part of this work contains the issue of control of domestic intelligence services. Here is described the meaning of this control, its individual levels and division. Last but not least, the work also lists the entities performing this control. I also mention here the difficulties arising from the relationship between secrecy versus transparency.

KEYWORDS:

Intelligence services, legal framework, control, parliamentary control, judicial control, information

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Vymezení zpravodajských služeb	10
2.1. Definice zpravodajských služeb	10
2.2. Členění zpravodajských služeb	16
2.2.1 Vnitřní zpravodajská služba.....	16
2.2.2 Vnější zpravodajská služba	17
2.2.3 Civilní a vojenské zpravodajské služby.....	18
2.2.4 Ústřední a resortní zpravodajské služby.....	19
2.2.5 Zpravodajské služby technické.....	19
3. Legislativní úprava zpravodajských služeb	20
3.1 Formální náležitosti.....	20
3.2 Materiální náležitosti	23
4. Zpravodajský systém České republiky	27
4.1. Vláda České republiky	29
4.2 Bezpečnostní rada státu	29
4.3 Výbor pro zpravodajskou činnost.....	30
5. Zpravodajské služby České republiky	31
5.1. Bezpečnostní informační služba	32
5.2 Úřad pro zahraniční styky a informace.....	35
5.2.1 Návrh zákona o Úřadu pro zahraniční styky a informace	37
5.3 Vojenské zpravodajství	39
5.3.1 Vojenské zpravodajství a kybernetická obrana.....	41
5.3.2 Vojenské zpravodajství a 601. Skupina speciálních sil gen. Moravce	42
5.4 Řízení zpravodajských služeb České republiky	42
5.4.1 Zadávání úkolů zpravodajským službám.....	42
5.4.2 Poskytování zpráv zpravodajskými službami.....	43
5.4.3 Koordinace činnosti zpravodajských služeb	44
5.4.4 Spolupráce zpravodajských služeb.....	45
5.5. Vybrané problémy systému zpravodajských služeb.....	48
5.5.1 Neprávní problémy	48
5.5.2 Právní problémy.....	52
6. Oprávnění zpravodajských služeb České republiky	55
6.1. Specifické prostředky získávání informací	56

6.1.2 Zpravodajská technika.....	57
6.1.3 Krycí prostředky a krycí doklady.....	61
6.1.4 Sledování osob a věcí	63
6.1.5 Využití služeb osob jednajících ve prospěch zpravodajské služby	65
6.2 Specifické prostředky získávání informací a ÚZSI.....	65
6.3. Poskytování informací zpravodajským službám.....	67
6.3.1 Vyžadování informací od orgánů veřejné správy.....	67
6.3.2 Vyžadování informací od fyzických a právnických osob	69
6.4 Evidování informací o fyzických a právnických osobách.....	71
6.5 Opatření k utajení činnosti	72
6.6 Oprávnění zřizovat archivy	73
6.7 Kybernetická obrana	74
6.8 Některá další svěřená oprávnění	74
7. Kontrola zpravodajských služeb České republiky	76
7.1. Vnitřní kontrola.....	77
7.2 Vnější kontrola	79
7.2.1 Exekutivní kontrola	79
7.2.2 Parlamentní kontrola.....	80
7.2.3 Soudní kontrola	83
7.2.4 Kontrola veřejností.....	84
7.2.5 Orgán nezávislé kontroly zpravodajských služeb	86
7.3. Inspektor pro kybernetickou obranu.....	88
8. Závěr.....	93
9. Seznam použité literatury.....	96
9.1 Knižní publikace.....	96
9.2 Zákonná úprava.....	96
9.3 Webové stránky a elektronické zdroje	97
10. Přílohy.....	102
Příloha č. 1: Schválený rozpočet BIS v letech 2015 – 2020.....	102
Příloha č. 2: Vzor služebního průkazu příslušníka BIS	102
Příloha č. 3: Znak BIS	103
Příloha č. 4: Znak ÚZSI.....	103
Příloha č. 5: Schválený rozpočet VZ v letech 2010 – 2015.....	103
Příloha č. 6: Znak Vojenského zpravodajství.....	104

Příloha č. 7: Přehled vybraných zpravodajských služeb dalších států 104

1. Úvod

Slovo informace (z lat. in-formatio, utváření, ztvárnění) je poměrně mnohoznačný pojem, který lze využít v mnoha významech. V nejobecnější rovině lze slovo informace vnímat jako údaj o prostředí, stavu tohoto prostředí a činnostech v tomto prostředí probíhajících. Poskytnutím informace nebo jejím příjmem dochází ke zmenšení či odstranění neurčitosti stavu zmiňovaného prostředí. V dnešní době je naše společnost doslova zavalena informacemi ze všech možných zdrojů, tyto informace mají nejrůznější původ a obsah. My sami si velké množství informací vyhledáváme a denně s nimi pracujeme. Právě správné nakládání se získanými informacemi a přístup k nim je v dnešní době základem úspěchu snad ve všech oblastech lidského konání. Nutné je ovšem dodat, že s informacemi lidstvo pracovalo od nepaměti. Samozřejmě se v dávných dobách neworkovalo s dnešními technologiemi, metody získávání, zpracování a přenášení informací byly primitivnější. Nicméně, jak je právě pro lidský druh typické, lidé veškerou svou činnost zdokonalují a stále vymýšlejí nové metody a způsoby.

Právě takovým vývojem od metod primitivnějších až po dnešní metody sofistikované, kdy se využívají nejrůznější technicky složité prostředky od satelitních, přes počítačové, komunikační a jiné, prošlo i zpravodajství a zpravodajské služby, jak je známe v dnešní podobě. Právě pro zpravodajské služby byly, jsou a budou informace, jejich získávání, analýza a distribuce oprávněným adresátům alfa a omegou jejich každodenní utajené činnosti.

Utajené informace a jejich získávání sehrávaly v dějinách lidské civilizace nezastupitelnou roli od nepaměti a často měly významný vliv na chod tehdejších událostí. Snad každé významné historické události předcházela důsledná příprava a shromažďování zásadních informací pro budoucí možný vývoj událostí. Utajeně získané informace posloužily pro získání nějaké výhody či převahy nad druhou stranou. Tím například přispěly ke snížení možných ztrát na lidských životech či ztrátám území. Včas získané a analyzované utajené informace, o kterých protivník nevěděl, měly tedy mnohokrát zásadní vliv na další vývoj. Konflikty mezi lidskou populací jsou staré jako lidstvo samo. Právě z toho důvodu již od dávné minulosti vyvíjeli svoji činnost lidé, kteří se na získávání strategických informací podíleli. Lze

tedy říci, že se jednalo o jakési průkopníky zpravodajské činnosti, na jejichž poznatcích a zkušenostech se rozvinula během mnoha staletí činnost zpravodajských služeb tak, jak ji známe v dnešní podobě.

Pravděpodobně první písemný dokument zabývající se mimo jiné i teorií zpravodajské činnosti napsal asi 500 let před n. l. čínský vojenský teoretik Sun – Tsu. Ve svém slavném díle Umění války provádí klasifikaci zvědů – špiónů, popisuje jejich význam a použití jak v ofenzivní, tak i defenzivní roli. Jeho třináct příkázání neztratilo svoji aktuálnost a řídili se podle nich Mao ce Tung během svého legendárního „Dlouhého pochodu“ a Japonci při přípravě operace Pearl Harbour.¹

V průběhu dalšího vývoje docházelo k postupnému vzniku specializovaných organizací, kdy předmětem jejich činnosti bylo získávání důležitých informací z rozličných struktur celé společnosti. Pro ilustraci lze zmínit několik jmen. Sir Francis Walshingham (1532-1590), vybudoval rozsáhlou zpravodajskou organizaci, která se stala předchůdkyní současných britských zpravodajských služeb. Se jménem Armand Jean du Plessis (1585-1642) souvisí rozvoj špionáže ve Francii. Tento zakladatel politické špionážní služby je veřejnosti spíše znám jako kardinál Richelieu. Za zlomový bod, který znamenal vznik velkých zpravodajských institucí a zároveň zavedení nových zpravodajských oborů, je považována první světová válka. Během ní vznikly zpravodajské instituce prakticky ve všech státech, které se války účastnily. *20. století je možné bez nadsázky nazvat stoletím zpravodajských služeb či zpravodajské činnosti.²*

V současné době již prakticky všechny státy na světě disponují svými zpravodajskými službami. Nejinak je tomu i v České republice, která rovněž disponuje svými zpravodajskými službami. Budou popsány v další části této práce. Zpravodajské služby (někdy se užívá pojem tajné služby) jsou bezpochyby důležitou složkou bezpečnostního systému státu. *Podle některých názorů jsou termíny zpravodajská a tajná služba synonyma, podle jiných slovo tajná služba vystihuje skutečnost, že činnost zpravodajské služby není vymezena zákonem,*

¹ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

² Tamtéž.

*podle dalšího názoru je tajná služba zastřešujícím termínem pro zpravodajské a policejní složky, které pracují konspirativními metodami.*³

Způsob práce a fungování těchto služeb přinášejí mnohá specifika a odlišnosti, kterými se tyto zpravodajské služby zcela evidentně odlišují od dalších státních orgánů a institucí. Zmínit lze prakticky kompletní utajení veškeré činnosti, metod práce, totožnosti pracovníků, používaných technických prostředků, či osob se službami spolupracujících.

Specifickým způsobům činnosti bylo nutné značně uzpůsobit i formy a možnosti kontroly těchto služeb. O tom, že kontrola zpravodajských služeb je bezesporu potřebná, aby byly zachovány veškeré demokratické a ústavní principy naší země, asi není nutné polemizovat. I českým zpravodajským službám se nevyhnuly nejrůznější skandály a aféry, které jistě u řady občanů České republiky reputaci zpravodajských služeb podstatně snížily. Zmínit lze například asi mediálně nejznámější aféru poslední doby, která vyšla na povrch v červnu roku 2013. Zde se jednalo o zneužívání Vojenského zpravodajství pro sledování osob.

Při kontrole zpravodajských služeb vzniká určitý rozpor právě mezi utajením činnosti a zároveň mírou transparentnosti. Česká republika společně s ostatními právními státy z těchto důvodů přistoupila k legislativním úpravám právního rámce a činnosti zpravodajských služeb. Rok 1989 byl jakýmsi mezníkem, od kterého se započala transformace českých zpravodajských služeb. Po roce 1989 byl v legislativní činnosti, která se týkala tuzemských zpravodajských služeb, uplatňován tzv. princip diskontinuity. Ten bylo možné spatřit v tom ohledu, že tajným službám byly legislativou přesně vymezeny okruhy pro jejich činnost. Zmíněný princip se projevil v tom směru, že služby byly zbaveny výkonných pravomocí a byly odloučeny od policejních útvarů.

V České republice, která je bezpochyby státem svrchovaným, demokratickým, založeným na úctě k člověku, všem jeho právům a svobodám, je pro činnost zpravodajských služeb jako součásti systému státních orgánů stanoven základní princip jejich fungování. Jedná se o princip podřízenosti ústavě, zákonům a dalším právním předpisům. Zpravodajské služby jako státní instituce mohou působit

³ VEGRICHTOVÁ, Barbora a kol. *Bezpečnostní hrozby současnosti*. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2016. ISBN 978-80-7251-462-5.

pouze v takových mezích, takovým způsobem v takových oblastech a za použití takových prostředků, které jim jsou vymezeny příslušnými platnými zákony. Blíže budou jak tato legislativní úprava činnosti, tak i způsoby kontroly zpravodajských služeb České republiky popsány v následujících kapitolách diplomové práce.

2. Vymezení zpravodajských služeb

2.1. Definice zpravodajských služeb

Má diplomová práce, jak již vyplývá z jejího názvu, se věnuje právnímu rámci činnosti a kontrole zpravodajských služeb. Proto považuji za zcela nezbytné na začátku práce definovat pojem „zpravodajská služba“.

Nahlédneme-li do zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky (dále jen „zákon o ZS“), v jeho § 2 je uvedeno, že *zpravodajské služby jsou státní orgány pro získávání, shromažďování a vyhodnocování informací důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky.*⁴

Ladislav Pokorný ve své knize uvádí definici zpravodajských služeb dále uvedeným způsobem. *Zpravodajskými službami se rozumí státní orgány, které jsou zřízeny za účelem získávání, shromažďování a vyhodnocování informací z bezpečnostní oblasti vymezené působností stanovenou příslušnou legislativou a jejich poskytování oprávněným adresátům – příslušným ústavním činitelům (politickým představitelům), případně dalším státním orgánům, které jim má napomáhat k co možná nejlepším rozhodnutím.*⁵

V knize Encyklopedie špionáže je uvedena definice zpravodajských služeb následujícím způsobem. *Obecné označení pro civilní a vojenské rozvědné a kontrarozvědné organizace. Zpravodajské služby podle svého zaměření shromažďují a vyhodnocují informace, které jsou z veřejných zdrojů nezjistitelné.*

⁴ § 2, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

⁵ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

*Jejich základní metodou je konspirativní činnost a využívání tajných spolupracovníků a operativní techniky.*⁶

Další definici, kterou zmíním, lze nalézt ve studijním textu pro předmět Zpravodajské služby vyučovaný na Policejní akademii ČR v Praze. Zde autoři uvádějí, že *zpravodajské služby a někdy také tajné služby jsou státem zřízené zpravodajské agentury, které jsou zaměřeny především na (před veřejností) utajené získávání, shromažďování a vyhodnocování informací důležitých pro bezpečnost státu, jeho integritu a obranyschopnost.*⁷

Při pohledu na výše zmíněné definice lze konstatovat, že v nich můžeme spatřit značnou podobnost a následně si vybrat ten nejpodstatnější obsah. Zpravodajské služby náleží mezi státní instituce. Smyslem jejich zřízení je speciální účel, kterým je informace získávat, shromažďovat a vyhodnocovat. Informace, se kterými tyto služby pracují, mají zvláštní povahu. Jde o informace důležité pro vnitřní a vnější bezpečnost země a o informace týkající se ekonomických zájmů státu nebo ohrožující jeho ústavní zřízení. Z nejzákladnějšího pohledu lze zpravodajské služby zařadit pod státní orgány vykonávajících svou činnost v oblasti bezpečnosti státu.

Z institucionálního pohledu jsou zpravodajské služby zařazeny společně s Policií České republiky, Hasičským záchranným sborem České republiky, Celní správou České republiky, Vězeňskou službou České republiky, Generální inspekcí bezpečnostních sborů, ozbrojenými silami a obecní policií mezi veřejné bezpečnostní sbory. Případně lze zpravodajské služby společně například s Policií České republiky zařadit mezi ozbrojené bezpečnostní sbory.

*Zpravodajské služby jsou zvláštním typem veřejného sboru. Zvláštnost spočívá v charakteru jejich činnosti, která je striktně utajována.*⁸ Pro veřejné bezpečnostní sbory, zpravodajské služby nevyjímaje, jsou příznačné některé znaky. Základním

⁶ CHURANĚ, Milan a kol. *Encyklopedie špionáže, ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. Praha : Libri, 2000. ISBN 80-7277-020-9.

⁷ ZRŮN, Michal a Lucie Řehořová. *Úvod do zpravodajství*. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2007. ISBN 978-80-7251-252-2.

⁸ MATES, Pavel, Jindřich Škoda a František Vavera. *Veřejné sbory*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-572-4.

a neopominutelným znakem, který zde uvádím, je uplatňování zásady enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí. Obsahem je ta skutečnost, že státní moc může být uplatňována pouze takovým způsobem a v mezích, které stanovuje zákon. Zjednodušeně. Veškerá činnost zpravodajských služeb, ale i ostatních státních institucí musí být prováděna v souladu s právním řádem. Dalším typickým znakem je ten, že veřejné bezpečnostní sbory, potažmo zpravodajské služby jsou systémově zařazeny pod moc výkonnou, neboli exekutivní. Tímto je jim stanovena povinnost vykonávat úkoly, které jim jsou stanoveny příslušnými právními předpisy. Zde je na místě uvést, že dále již ona podobnost veřejných bezpečnostních sborů a zpravodajských služeb nepokračuje, spíše se výrazně liší. *Oblast zpravodajských služeb je nepochybně oblastí sui generis.*⁹

Ve výše uvedené části byly zmíněny znaky, které jsou pro zpravodajské služby a další veřejné bezpečnostní sbory společné. Pro úplnost je nutné uvést i zásadní rozdíly, kterými se zpravodajské služby odlišují. Jako samozřejmý rozdíl lze jistě uvést zaměření zpravodajských služeb na získávání informací, toto konečně bylo uvedeno již v úvodu této práce, kde je zmíněno, že práce s informacemi je alfou a omegou činnosti těchto služeb. Nicméně podstatný rozdíl, který souvisí jak se získáváním těchto informací, tak i výkonem dalších činností, spočívá v tom, že zpravodajské služby disponují zcela jiným souborem prostředků pro výkon své činnosti. Tyto specifické prostředky jsou samozřejmě službám přiznány příslušnými právními normami. Patří sem sledování, zpravodajská technika, krycí prostředky a krycí doklady a také využívání služeb osob jednajících ve prospěch konkrétní zpravodajské služby. Dalo by se pochopitelně namítnout, že obdobnými prostředky (ať už podpůrnými operativně pátracími, či operativně pátracími) disponují i další bezpečnostní složky, konkrétně tedy Policie České republiky, Celní správa České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů, či Vězeňská služba České republiky. Námitka by byla pochopitelně opodstatněná, neboť nahlédneme-li do zákona č. 141/1961, o trestním řízení soudním, konkrétně do § 158b, je tomu skutečně tak v případě operativně pátracích prostředků. Jimi se rozumí předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta. Některé

⁹ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

obdobné prostředky, tedy podpůrné operativně pátrací prostředky jsou ukotveny v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v zákoně č. 341/2011 o Generální inspekci bezpečnostních sborů, v zákoně č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky a v zákoně č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážní České republiky. Jedná se zde o informátora, krycí prostředky, zabezpečovací techniku a zvláštní finanční prostředky. V případě Vězeňské služby pouze o zabezpečovací techniku a zvláštní finanční prostředky. Zcela zásadní rozdíl je nutné spatřovat v účelu, za kterým se tyto prostředky získávání informací využívají. V případě použití operativně pátracích prostředků je trestním řádem taxativně stanoveno, že *používání operativně pátracích prostředků nesmí sledovat jiný zájem než získání skutečností důležitých pro trestní řízení*.¹⁰ Ovšem zpravodajské služby se používáním těchto zvláštních prostředků nesnaží získat důkazní prostředky pro trestní řízení, ale jejich použitím se snaží opatřit a následně analyzovat důležité poznatky sloužící k ochraně státního zřízení, důležitých ekonomických zájmů státu, ale také bezpečnosti nebo obrany České republiky.

Česká republika se řadí mezi ty státy, ve kterých se zásadně oddělují informační a výkonné pravomoci. Žádná z českých zpravodajských služeb nedisponuje jakýmkoli policejními pravomocemi. Zpravodajským službám České republiky tedy nepřísluší oprávnění jakkoliv rozhodovat o právech jiných osob nebo se po těchto osobách dožadovat splnění povinností. V žádném případě nemohou využívat prostředky k donucení nebo vymáhání splnění povinností, či využívat jakékoli jiné způsoby represe. *Obecně pak nelze u zpravodajských služeb též hovořit o pravomoci, nýbrž pouze o možnosti využívat určitá zákonem specifikovaná oprávnění*.¹¹

Při nahlédnutí do trestního řádu je v § 12 odst. 1 uvedeno, že orgány činnými v trestním řízení se rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgány. Následně odst. 2 tohoto paragrafu uvádí, že krom jiných (např. Policie České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů) mezi policejní orgány náleží také

¹⁰ § 158b odst. 2, Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním v posledním znění

¹¹ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

k tomu pověřené orgány zpravodajských služeb v řízení o trestných činech příslušníků té které konkrétní služby. To znamená, že jen k tomu určené vnitřní součásti zpravodajské služby zastávají roli orgánu činného v trestním řízení, které je vedeno pouze proti jejich příslušníkovi. V žádném případě tak nemohou zpravodajské služby provádět jakékoliv úkony trestního řízení proti komukoli jinému.

V jiných státech světa bezpochyby existují zpravodajské služby, které výše uvedené úkony provádět mohou. Zmiňme například sousední polskou ABW (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrzznego – Agentura pro vnitřní bezpečnost). *Polská civilní kontrarozvědka (ABW) zadržela kvůli podezření ze špionáže Poláka a Číňana, novinářům to v pátek oznámil zástupce vládního koordinátora tajných služeb. Viní je ze špionáže pro čínskou tajnou službu.*¹² Dalším příkladem uplatňování policejních pravomocí může být například švédská SÄPO (Säkerhetspolisen – Bezpečnostní policie). *Bezpečnostní policie aktivně získává zpravodajské informace k analýze a boji proti zahraniční špionáži, oblastí jejího zájmu je terorismus, ochrana ústavnosti nebo nešíření jaderných zbraní.*¹³ Příkladem výkonu policejních pravomocí této organizace je razie z prosince 2018, kterou SÄPO společně s dalšími složkami provedla na západě Švédska v souvislosti s terorismem. *Po policejních razích byla v západním Švédsku zadržena jedna osoba obviněná z terorismu*¹⁴

V publikaci Zpravodajství a zpravodajské služby kolektiv autorů v souvislosti s výkonnými pravomocemi policejního typu uvádí, že lze podle některých názorů očekávat, že se model zpravodajských služeb s takovými policejními pravomocemi bude do budoucna rozšiřovat. Nicméně dosud platí, že tento model

¹² iROZHLAS [online]. Čínská špionáž v Polsku. Tajná služba zadržela svého bývalého agenta a zaměstnance Huawei [cit.24.8.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/huawei-spion-polsko-tajna-sluzba-abw_1901110946_haf

¹³Säkerhetspolisen [online]. Om Säkerhetspolisen [cit.24.8.2021]. Dostupné z: <https://www.sakerhetspolisen.se/om-sakerhetspolisen.html>

¹⁴ The Local [online]. One person detained on terror charges in western Sweden following police raids [cit.24.8.2021]. Dostupné z: <https://www.thelocal.se/20181214/one-person-detained-on-terror-charges/>

je typický pro země s deficitem demokracie a v zemích s rozvinutou demokracií je spíše výjimkou vyplývající z právní tradice a systému dané země.¹⁵

Důvody pro odejmutí výkonných či policejních pravomocí tuzemským zpravodajským službám lze podle mého názoru odůvodnit získanými poznatky a neblahými zkušenostmi pocházejícími z období před rokem 1989, kdy na území tehdejšího Československa působily zpravodajské služby, které právě výkonnými pravomocemi disponovaly.

Považuji ale za nutné dodat, že v případě Vojenského zpravodajství bylo možné ještě poměrně nedávno, konkrétně do roku 2014 jistou formu výkonné pravomoci nalézt. Ve struktuře Vojenského zpravodajství byla začleněna 601. skupina speciálních sil generála Moravce, tedy speciální vojenská jednotka disponující nejen specifickými metodami práci, ale též výkonnými pravomocemi. A jako zcela aktuální záležitost dotýkající se Vojenského zpravodajství a jeho nově nabytých pravomocí, uvádím, že dnem 1. července 2021 nabyla účinnosti novela zákona o Vojenském zpravodajství, publikovaná jako zákon č. 150/2021 Sb. Tím se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, které se zabývají kybernetickou obranou. Za zmínku jistě stojí i v minulosti připravovaný návrh zákona přiznávající například nové významné pravomoci příslušníkům Úřadu pro zahraniční styky a informace z roku 2016. Tyto novelizace či návrhy, byť nebyly ve všech případech zcela přijaty v původně navrhovaném znění, potvrzují onen očekávaný trend, který zmiňovali autoři na předchozí stránce uvedené publikace z roku 2013.

Všechny tři v předchozím odstavci zmíněné záležitosti jsou blíže popsány v jedné z následujících kapitol nazvané Zpravodajské služby České republiky, konkrétně v části věnované Úřadu pro zahraniční styky a informace a Vojenskému zpravodajství.

¹⁵ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

2.2. Členění zpravodajských služeb

Členění zpravodajských služeb je možné provést podle nejrůznějších kritérií. Asi nejčastějším způsobem jejich rozdělení, které zmiňuje ve své knize Ladislav Pokorný¹⁶, je členění podle jejich územní působnosti, tedy na vnější a vnitřní. Z hlediska věcné působnosti se zpravodajské služby mohou členit na služby civilní a vojenské. Ladislav Pokorný dále uvádí, že na ústřední nebo resortní je možné tyto služby členit podle toho, zda zabezpečují svou činnost pro celý stát, nebo zda svou činností podporují pouze určitý resort (ministerstvo). Jako specifický druh zpravodajských služeb pak zmiňuje služby technického charakteru.

Přesná struktura zpravodajského a bezpečnostního aparátu jednotlivých států značně závisí na jejich postavení a významu v mezinárodních vztazích, geopolitickém vlivu, historii, existenci vnitřního nebo vnějšího ohrožení. Ne všechny státy disponují všemi typy zpravodajských služeb.

2.2.1 Vnitřní zpravodajská služba

Vnitřní zpravodajská služba, jinak též zpravodajská služba s vnitřní působností vykonává svou činnost, jak vyplývá z jejího názvu, uvnitř svého státu. Předmětem jejího zájmu jsou tedy hrozby vnitrostátního původu, či hrozby vnitřní bezpečnost státu ohrožující. Jak uvádí například sama Bezpečnostní informační služba, *předmětem jejího zájmu jsou hrozby terorismu, aktivity ohrožující bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy státu, činnost cizích zpravodajských služeb na našem území, záměry nebo činy mířící proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti ČR, aktivity organizovaného zločinu, činnosti ohrožující utajované informace.*¹⁷ Sběr a analýza informací o úmyslech namířených proti svobodnému demokratickému základnímu řádu, proti existenci a bezpečnosti Federace nebo jednoho z jejích států, nebo jejichž cílem je nezákonné narušení ústavních orgánů federace nebo jednoho z jejích států nebo jejich členů při výkonu jejich povinností. Ohrožení zahraničních zájmů Spolkové

¹⁶ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

¹⁷ *Bezpečnostní informační služba* [online]. Čím se zabýváme [cit.8.3.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/cim-se-zabyvame/>

*republiky Německo, nebo úsilí namířené proti myšlence mezinárodního porozumění, zejména proti mírovému soužití národů, a další.*¹⁸ Tento výčet některých aktivit a úkolů je předmětem činnosti Spolkového úřadu pro ochranu ústavy (BfV), tedy německé vnitřní zpravodajské služby.

Vnitřní zpravodajská služba bývá často označována též jako kontrarozvědka, ovšem odborná literatura toto označení uvádí jako nesprávné a nepřesné. Odůvodněno je to faktem, že kontrarozvědná činnost této službě bezesporu přísluší, ovšem jedná se pouze o jednu z mnoha jiných činností, které jsou v působnosti vnitřní zpravodajské služby. Tato služba se tedy vedle kontrarozvědné činnosti (činnosti dotýkající se působení zpravodajských služeb cizí moci) zaměřuje na rizika, která mohou ohrozit ústavní pořádek, svrchovanost země a její územní celistvost, národní bezpečnost, či významné ekonomické a hospodářské zájmy státu. Mezi tato rizika pro názornost patří například extremismus, terorismus, aktivity organizovaného zločinu, činnosti ohrožující utajované informace nebo kybernetické hrozby. Příkladem vnitřní zpravodajské služby je již výše zmíněná česká Bezpečnostní informační službu, která bude blíže zmíněna v další části této práce. Dále je možné zmínit britskou SS (MI5) – Security Service, BfV - Bundesamt für Verfassungsschutz působící ve Spolkové republice Německo, SISDE – Servizio per la informazioni e la sicurezza democratica, tedy italskou zpravodajskou službu zaměřenou na ochranu vnitřního ústavního pořádku. Samozřejmě lze zmínit také zpravodajské služby jako FBI působící ve Spojených státech amerických, či Izraelskou bezpečnostní službu – Shabak (známou také jako Shin Bet).

2.2.2 Vnější zpravodajská služba

Služby s vnější působností bývají někdy též označovány jako rozvědné. Smyslem činnosti vnějších zpravodajských služeb je získávání, sběr a analýza informací majících původ v zahraničí, kdy *tyto informace slouží pro potřeby vedení zahraniční politiky vlastní vlády.*¹⁹ Zjištěné informace obsahují poznatky o úmyslech cizích mocí a o nestátních subjektech v zahraničí působících. Služby

¹⁸ Bundesamt für Verfassungsschutz [online]. Das BfV Aufgaben [cit.8.3.2021]. Dostupné z: <https://www.verfassungsschutz.de/de/das-bfv/aufgaben>

¹⁹ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

dále významnou měrou přispívají k hájení obranných, politických či ekonomických zájmů své země. Mezi předmět zájmu vnějších zpravodajských služeb patří tedy například informace související s hrozbami, které představují mezinárodní terorismus, proliferace zbraní hromadného ničení a jejich komponent (proliferací se rozumí šíření zbraní hromadného ničení, včetně jejich nosičů, a mezinárodně kontrolovaných položek, kam patří zejména zboží dvojího použití, výbušniny a jejich prekurzory, a konvenční zbraně), ekonomická zločinnost, ilegální migrace, různé formy politického extremismu. Svoji roli sehrávají také v diplomatické činnosti svého státu. *Ve srovnání se službami s vnitřní působností je záběr činnosti vnějších služeb širší.*²⁰

Jako příklad zpravodajských služeb s vnější působností lze zmínit Úřad pro zahraniční styky a informace, někdy označovaný jako česká civilní rozvědka. Dále pak CIA – Central Intelligence Agency patřící Spojeným státům americkým. *CIA je americká vládní agentura, která poskytuje objektivní zpravodajství o zahraničních zemích a globálních problémech prezidentovi, Radě národní bezpečnosti a dalším politikům, které jim pomáhají při rozhodování o národní bezpečnosti.*²¹ Dále také SIS (MI6) – Secret Intelligence Service jako britskou zástupkyni těchto služeb. A opomenout nelze Ústav pro výzvědné a zvláštní úkoly – Mossad, patřící Státu Izrael.

2.2.3 Civilní a vojenské zpravodajské služby

Do působnosti civilních zpravodajských služeb spadá široká škála problematik. Uvedme problematiku bezpečnostní, politickou a ekonomickou. Oblast obranyschopnosti státu, zbrojního průmyslu a další vojenské záležitosti jsou doménou vojenských zpravodajských služeb. Svoji aktivitu v této problematice mohou vyvíjet jak ve smyslu defenzivním, tak ve smyslu výzvědném.

Jako příklad vojenské zpravodajské služby lze zmínit Vojenské zpravodajství, tedy českou vojenskou zpravodajskou službu, jako službu s vnitřní i vnější působností. Dále potom ruskou GRU (Glavnoje razvedyvatel'noje upravlenije) tedy Hlavní

²⁰ POKORNÝ, Ladislav. *Základy právní úpravy činnosti zpravodajských služeb*. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2007. ISBN 978-80-7251-242-3.

²¹ *Central Intelligence Agency* [online]. About CIA [cit.9.3.2021]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/about/>

zpravodajskou zprávu nebo finské Zpravodajské oddělení ozbrojených sil (Pääesikunnan Tiedusteluosasto) – PT. Vojenský zpravodajský úřad (Heeresnachrichtenamt) – HnaA je rakouská vojenská rozvědka.

2.2.4 Ústřední a resortní zpravodajské služby

Zpravodajské služby ústřední jsou převážně v podřízenosti vládě, která je řídí. Často vystupují jako samostatné instituce, jsou tedy samostatnou kapitolou státního rozpočtu. Vykonávají strategické zpravodajství, tedy zpravodajství nepostradatelné pro nejvyšší úroveň rozhodování. V rámci České republiky je Bezpečnostní informační služba právě touto ústřední zpravodajskou službou.

Společně s Vojenským zpravodajstvím je Úřad pro zahraniční styky a informace příkladem resortní zpravodajské služby. Resortními jsou z toho důvodu, že jsou organizačně zařazeny pod strukturu příslušného ministerstva. Jedná se o Ministerstvo vnitra a Ministerstvo obrany. Rozpočty těchto služeb jsou součástí ministerstev, pod která služby spadají. *V praxi však takové začlenění může být ryze formální a zpravodajská služba může plnit úkoly samostatně na celostátní úrovni.*²² Jako příklad ze zahraničí je možné uvést Treasury Office of Terrorism and Financial Intelligence - (TFI), neboli Úřad pro terorismus a finanční zpravodajství, který spadá pod americké ministerstvo financí. Posláním této služby je zpravodajská činnost v oblasti financí, jejímž cílem je zabránit financování terorismu.

2.2.5 Zpravodajské služby technické

Jedná se o služby, jejichž úkolem je zjišťovat zpravodajské informace s využitím technických prostředků (tzv. SIGINT).²³ Využívají tedy metody signálového (někdy se uvádí rádiové) zpravodajství. Pro ilustraci lze zmínit National Security Agency (NSA), působící ve Spojených státech amerických nebo její kanadský protějšek Communication Security Establishment (CSE). Australian Signals Directorate

²² MICHÁLEK, Luděk. *Základy zpravodajské činnosti*. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2011. ISBN 978-80-7251-360-4.

²³ SIGINT, Signálové zpravodajství (Signal Intelligence) zpracovává data a informace získané z elektromagnetického spektra vyzařovaného komunikačními nebo nekomunikačními elektronickými prostředky.

(ASD) je australská organizace, kterou je také možné zařadit mezi zpravodajské služby technického charakteru.

3. Legislativní úprava zpravodajských služeb

Jak již bylo zmíněno v předešlé části této práce, vlivem historických zkušeností veřejnost mnohdy vnímá zpravodajské služby s jistou nedůvěrou a s určitými pochybnostmi. Dalším faktorem, který může ovlivňovat mínění veřejnosti, je, dle mého názoru, značně zkreslený obraz o jejich činnosti či způsobech práce, který je podáván veřejnosti jakožto divákům televizní tvorby. V každém případě existence českých zpravodajských služeb je limitována právními normami a jejich činnost je postavena na zásadách ústavnosti a zákonnosti. *Činnost zpravodajské služby má legitimitu pouze tehdy, jsou-li její existence, působnost a svěřené specifické prostředky odvozeny od vlastní legislativy.*²⁴

3.1 Formální náležitosti

Obsahem problematiky formálních náležitostí dotýkajících se působení, činnosti a postavení zpravodajských služeb je podoba zákonného předpisu, který tyto výše uvedené okruhy upravuje.

Jaroslav Pokorný uvádí, že rámci světa lze nalézt 4 možné varianty provedení právní úpravy. *Mezi tyto varianty právní úpravy patří ústavní úprava, úprava parlamentní legislativou, úprava formou aktů výkonné moci a jako poslední možnost přichází v úvahu varianta s absencí legislativní úpravy.*²⁵

Ojedinelým příkladem ústavní úpravy je Spolková republika Německo, kde dochází k uplatňování tzv. oddělovacího imperativu (v SRN považován za ústavní princip), tedy požadavku odloučení policie a zpravodajských služeb.

Úprava legislativní formou, tedy zákonem je typická pro většinu současných demokratických států. Prosazuje se posledních asi 30 let. V současné České republice došlo v roce 1991 k uplatnění této formy přijetím zákona o Federální

²⁴ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

²⁵ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

bezpečnostní informační službě a o používání zpravodajských prostředků. Jednalo se tehdy o zákon č. 244/1991 Sb.

Při uplatňování této formy tedy platí, že zákonná úprava neodporuje ústavě a ústavním principům. V průběhu dalších let byly přijaty další právní předpisy, jejichž obsahem je legislativní úprava postavení a činnosti zpravodajských služeb České republiky. Pozitivním faktem této varianty se jeví, že se parlament od počátku účastní tvorby zpravodajských služeb. Zároveň značnou měrou přispívá ke stanovení vhodného rámce a možností kontroly už v době vzniku příslušné služby.

Pro činnost českých zpravodajských služeb jsou stěžejní následující právní předpisy: a) zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoS“); b) zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o BIS“); c) zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o VZ“); d) zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o vojácích z povolání“) a e) zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o služebním poměru“).

Například Francie uplatňuje variantu řízení zpravodajských služeb pomocí aktů orgánů exekutivy. V případě zmíněné Francie je tato forma vykonávána za použití dekretů prezidenta.²⁶

Poslední variantou je forma, kdy činnost zpravodajských služeb není legislativně upravena. Tato varianta je obvyklá v zemích s nízkou nebo žádnou úrovní demokracie, nicméně v dnešní době je tato forma zastoupena ojedinele. Na druhou stranu je nutné dodat, že například Československá republika (ale i jiné státy) po svém vzniku v roce 1918 také žádnou konkrétní právní úpravou svých zpravodajských služeb nedisponovala. Jistě, jednalo se o stát demokratický, ale pojetí doby bylo takové. Přisuzovat to lze, dle mého názoru, také faktu, že i když zpravodajské služby v té době jistě plnily důležitou úlohu, byly na pořadu dne jiné záležitosti. Bylo nutné vypořádat se s rozpadem monarchie a vznikem republiky a

²⁶ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

dále řešit následky 1. světové války. V dalších letech pak celosvětovou hospodářskou krizi a s příchodem 30. let 20. století též eskalující mezinárodní situaci, která vyvrcholila 2. světovou válkou. *Následky světové hospodářské krize v letech 1929 – 1934 se brzy neblaze promítly v celém systému mezinárodních vztahů v Evropě.*²⁷ Po skončení 2. světové války nastaly opět jiné problémy. Se změnou režimu v roce 1948, který se na lidská práva nikterak neohlížel a své zpravodajské služby často zneužíval proti svým vlastním občanům, žádný vývoj v právní úpravě jejich činnosti nenastal právě pro uvedený deficit demokracie.

Zajímavostí je, že až do konce osmdesátých let 20. století nebyla nijak legislativně upravena činnost britské MI5, tedy vnitřní zpravodajské služby. Tato situace se změnila vydáním Zákona o bezpečnostní službě, tedy Security Service Act. *Zákon o bezpečnostní službě z roku 1989 konečně postavil MI5 na zákonnou úroveň a ponechal ji pod dohledem ministra vnitra.*²⁸ V případě vnější služby MI6 byla situace obdobná, v jejím případě *nebyla až do roku 1994 ani oficiálně potvrzována její existence*²⁹. Toto se změnilo vydáním Intelligence Service Act. *Zákon o zpravodajských službách z roku 1994 byl prvním veřejným uznáním existence SIS i GCHQ. Ještě důležitější je, že také definoval roli služby a stanovil právní parametry, za kterých má fungovat. Zákon také zřídil Výbor pro zpravodajství a bezpečnost v parlamentu, aby kontroloval všechny tři zpravodajské služby.*³⁰ Obdobná situace panovala i v případě Spolkové zpravodajské služby (BND), která byla zákonem zřízena v prosinci 1990³¹. Do té doby vykonávala svou činnost na základě vládního usnesení z roku 1955³². V současné době lze konstatovat, že byť s jistými odlišnostmi, lze nějakou formu právní úpravy nalézt prakticky ve většině států, které je možné alespoň v minimální míře považovat za státy stabilní

²⁷ ČAPEK, Vratislav, Jaroslav Pátek a Otto Zwettler. *Světové dějiny II*. Praha : Fortuna, 1993. ISBN 80-7168-091-5.

²⁸ *Security Service MI5* [online]. Changes and reforms [cit.7.3.2021]. Dostupné z: <https://www.mi5.gov.uk/changes-and-reforms>

²⁹ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

³⁰ *Secret Intelligence Service MI6* [online]. Our History [cit.7.3.2021]. Dostupné z: <https://www.sis.gov.uk/our-history.html>

³¹ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

³² Tamtéž.

a nějakým způsobem rozvinuté. Ovšem ne vždy se jedná o státy demokratické s takovou úrovní demokracie, jakou má třeba Česká republika.

Jak je tedy z předchozího textu patrné, lze se setkat (případně ještě relativně nedávno to bylo možné ve větší míře) třeba i jen v rámci Evropy s rozdílnou právní úpravou postavení a činnosti zpravodajských služeb. Určité rozdíly lze přisuzovat zejména odlišnosti historie té které země, dále pak právním zvykům a v neposlední řadě odlišnosti ústavních zřízení jednotlivých států. Pro všechny státy s vyspělou demokracií by však měla být typická taková forma právní úpravy dotýkající se oprávnění zpravodajských služeb, která bude zejména jasná a přesná. Nesmí být v rozporu s právy člověka, kterému poskytuje právní ochranu zejména ústava a mezinárodní smlouvy. *Ve vztahu k možnosti používání těchto prostředků jsou z pohledu právního zásadní dva požadavky: jejich právní (zákonné) zakotvení a podrobení kontrole jejich užívání. Tato právní úprava by měla být jasná, konkrétní a vyčerpávající a musí respektovat zásadní požadavky proporcionality a subsidiarity.*³³

Obdobné závěry lze najít například i ve vyjádření mezinárodní instituce s názvem Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (dále jen „DCAF“), která sídlí ve Švýcarsku. Předmětem činnosti této organizace jsou otázky bezpečnosti, policie a také činnosti zpravodajských služeb. DCAF konstatuje, že bezchybná činnost zpravodajských služeb je podmíněna přesně stanoveným legislativním rámcem. Z toho vyplývá, že fungování zpravodajských služeb je plně podřízené zákonům. V neposlední řadě je do základních lidských práv a svobod ze strany služeb zasahováno jen v těch nejnutnějších případech.

3.2. Materiální náležitosti

Obsah právní úpravy zpravodajských služeb lze zařadit pod materiální náležitosti takové právní úpravy. Obsahem stránky právní úpravy jsou především skutečnosti, které se týkají okruhu působnosti zpravodajských služeb, rozsahu oprávnění služeb a jejich příslušníků a v neposlední řadě způsobu kontroly.

³³ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

Hlavní návrhy DCAF požadují, aby právní úprava oblasti zpravodajských služeb obsahovala především tyto oblasti: a) *územní vymezení působnosti*; b) *možné objekty vyšetřování*; c) *vymezení kompetencí a aktivit*; d) *nastavení jasných vztahů mezi zpravodajskými službami, disponuje-li země více ZS*; e) *stanovení způsobů kontroly ze strany exekutivy, zákonodárných institucí a justičních orgánů*; f) *definování způsobů nakládání se stížnostmi v situacích, kdy zpravodajská služba zneužije, či překročí svá oprávnění*.³⁴

Materiální stránkou úpravy dotýkající se zpravodajských služeb se zabývá parlamentní shromáždění Rady Evropy. Z jeho strany byla schválena dvě podstatná doporučení. V prvním případě se jedná o *Doporučení č. 1402 přijaté v roce 1999*³⁵ s názvem „Control of internal security services in Council of Europe member states“ (Kontrola vnitřních zpravodajských služeb v členských státech Rady Evropy). Druhým je *Doporučení č. 1713 z roku 2005*³⁶ s názvem „Democratic oversight of the security sector in member states“ (Demokratický dohled nad bezpečnostním sektorem členských států).

Doporučení č. 1713 bylo přijato v době, které předcházela řada zásadních a do té doby nevídaných teroristických útoků, které otřásly celým světem. Tím nejznámějším je série teroristických útoků ze září 2001, které se odehrály ve Spojených státech amerických. *Při útocích zemřelo 2996 lidí (mezi nimi i 19 únosců). Ze 125 obětí v Pentagonu bylo 55 vojáků, zbytek civilisté. Oběti pocházely z 90 zemí celého světa*.³⁷

Zmínit lze i útoky ve Španělsku či Velké Británii v letech 2004 a 2005. *Ve Španělsku si výbuchy vyžádaly 191 lidských životů, přes 1 841 osob bylo zraněno*.³⁸ K útokům na Velkou Británii došlo 7. července 2005. *Londýnské útoky, které měli na svědomí čtyři islámští radikálové a zároveň britští občané, zanechaly*

³⁴ DCAF Backgrounder: Intelligence Services [online]. [cit. 25. 2. 2021]. Dostupné z: <http://www.dcaf.ch/Publications/Intelligence-Services>

³⁵ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6

³⁶ Tamtéž

³⁷ Radiožurnál [online]. Před 10 lety zaútočili teroristé na USA [cit.3.3.2021]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/pred-10-lety-zautocili-teroriste-na-usa-7193599>

³⁸ Česká televize [online]. Před 15 lety udeřili v Madridu teroristé. Strůjci nejhoršího útoku ve Španělsku dostali tisíce let vězení [cit.3.3.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2756501-pred-15-lety-uderili-v-madridu-teroriste-strujci-nejhorsiho-utoku-ve-spanelsku-dostali>

*52 mrtvých a na 700 zraněných. Jednalo se o nejsmrtelejší bombové útoky ve Velké Británii od druhé světové války a první sebevražednou akci v moderní západní Evropě.*³⁹

Tyto teroristické činy byly důvodem toho, že řada zemí zavedla mnohá nová opatření s cílem takovýmto útokům předcházet a eliminovat je. Opatření se dotkla i zpravodajských služeb, kdy došlo, zjednodušeně řečeno, k přiznání nových pravomocí těmto službám. Zmiňované doporučení č. 1713 reagovalo na tyto tendence. Jeho obsahem je tedy určitá výzva vznesená ke státům, které zvýšené pravomoci zaváděly. Jejím obsahem je upomínka toho, aby státy nezaváděly příliš mnoho nových oprávnění pro své zpravodajské služby a aby dbaly na kontrolu těchto služeb.

Obsah doporučení je možné shrnout pod body:

- a) činnost zpravodajských služeb musí být založena na jasné a přiměřené legislativě;*
- b) každý parlament by měl disponovat řádně fungující specializovanou komisí, kontrolující mandát a rozpočet zpravodajských služeb;*
- c) mimořádné postupy (prostředky) zpravodajských služeb musí být definovány zákonem a časově přesně limitovány;*
- d) zpravodajské služby nesmějí být v žádném případě politizovány;*
- e) Výbor ministrů Rady Evropy je povolán přijmout evropský etický kodex zpravodajských služeb;*
- f) citlivá rovnováha mezi utajením a závazkem skládat účty může být v určitém rozsahu zajištěna cestou principu odložené transparentnosti;*
- g) parlament musí být periodicky informován o změnách, které se mohou dotknout obecné politiky v oblasti zpravodajských služeb.*⁴⁰

³⁹ *Security Outlines* [online]. Krizový management teroristických útoků v Londýně ze 7. července 2005 [cit.3.3.2021]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/krizovy-management-teroristickyx-utoku-v-londyne-ze-7-cervence-2005/>

⁴⁰ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

Lze konstatovat, že přesné stanovení působnosti a vymezení rozsahu oprávnění zpravodajských služeb náleží mezi základní materiální náležitosti jejich právní úpravy. Takto přesné definování zaručuje náležitou ochranu lidských práv a svobod na straně jedné, veřejného zájmu při ochraně státního zřízení na straně druhé. Jestliže je jednání ze strany zpravodajských služeb způsobilé zasáhnout do zaručených práv, může se tak stát pouze po řádném odůvodnění a povolení. Také pouze po dobu nezbytně nutnou a za předpokladu, že není k dispozici jiný vhodný prostředek umožňující dosažení určeného cíle. Velký důraz se klade na demokratickou kontrolu zpravodajských služeb ze strany všech státních mocí, tedy moci zákonodárné, výkonné i soudní.

Pokud budeme vzájemně porovnávat výše uvedená doporučení s českou právní úpravou, lze, dle mého názoru, konstatovat, že česká právní úprava zpravodajských služeb již obsahuje převážnou část zmíněných doporučení. Jedná se tedy o právní úpravu podřízenou demokratickým principům. Samozřejmě je nutné upozornit na jistou odlišnost materiálních náležitostí mezi vnější a vnitřní zpravodajskou službou. Obsahová úprava dotýkající se vnitřní služby je poměrně obsáhlá. V případě jejího protějšku, tedy služby vnější, je obsahová úprava celkově méně rozsáhlá a celkem stručná. Je to dáno odlišným zaměřením činnosti služeb. V případě vnitřní služby je požadavek zákonnosti plně vyžadován a uplatňován, v případě služby vnější je tomu odlišně ze specifických důvodů. *Právní úprava těchto služeb bývá výrazně obecnější, vágněji formulovaná, pouze rámcová, taková, která nezbytně předpokládá extenzivní výklad příslušných ustanovení. Toto vyplývá z povahy činnosti těchto služeb, která v zásadě probíhá mimo území a jurisdikci vlastního státu a může být v kolizi s právními řády zahraničních zemí, (...) mimoprávní činnost vnějších služeb (nikoliv na území vlastního státu) je tedy realitou, lze hovořit o činnosti zpravodajských služeb extra legem.⁴¹*

Nahlédnutím do zákonné úpravy dotýkající se činnosti českých zpravodajských služeb lze spatřit značný rozdíl v přiznaných pravomocech. V případě Bezpečnostní informační služby a Vojenského zpravodajství žádný rozdíl

⁴¹ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

prakticky neexistuje, zvláštní zákon (zákon č. 154/1994 Sb., zákon č. 289/2005 Sb.) jim přiznává obdobně vymezené prostředky k získávání informací, především zpravodajské techniky. Podstatně jiná je situace v případě Úřadu pro zahraniční styky a informace. V jeho případě je veškerá právní úprava těchto specifických prostředků uvedena v zákoně č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, tedy zákoně společném pro všechny tuzemské zpravodajské služby. V tomto zákoně zcela chybí ustanovení dotýkající se použití zpravodajské techniky Úřadem pro zahraniční styky a informace. *K tomu se můžeme postavit dvěma způsoby. Prvním způsobem překleneme mezeru v zákoně výkladem, tedy dovodíme, že slova „nástrahová a zabezpečovací technika“ jsou de facto zpravodajskou technikou a analogií iuris lze dovést i meze jejího použití a povolování. Takovou formu výkladu je však třeba hned v úvodu odmítnout. Oporu tomu poskytuje nejen ústavní pořádek, ale i poměrně konstantní judikatura Ústavního soudu, která důsledně chrání integritu základních a osobních svobod, a to s poměrně výrazným akcentem na princip proporcionality a striktním trváním na zásadě legality. Druhým způsobem tuto mezeru překleneme tím, že si uvědomíme, že se jedná o tzv. mezeru pravou, tedy zákonodárcem do zákona úmyslně implementovanou. V citovaném ustanovení ZoS je totiž stanoveno, že tuto zpravodajskou kvazi-techniku může Úřad pro zahraniční styky a informace používat k činnostem, které v rámci své působnosti koná na území České republiky. Z jeho podstaty však vyplývá, že působnost mu svěřená je ve své podstatě exteritoriální a již dle názvu zaměřená na zahraničí.⁴² V případě potřeby získání poznatků z prostoru České republiky zákon pamatuje na možnost využití Úřadem pro zahraniční styky a informace služeb zbylých zpravodajských služeb či jiných orgánů na základě spolupráce.*

4. Zpravodajský systém České republiky

Jak bylo zmíněno v samotném úvodu této práce, informace sehrávají svojí důležitou úlohu jak v životě každého z nás, tak samozřejmě ovlivňují fungování

⁴² GÖTTINGER, Vlastimil. Tři otázky nad správou zpravodajských služeb. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 20. 8. 2021]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/gottinger.pdf>

celého státu. Stát je na základě včasného a správného vyhodnocení pro něj životně důležitých informací schopen zajišťovat svou činnost, přijímat adekvátní rozhodnutí a zároveň adekvátně reagovat, například vůči hrozbám pro jeho bezpečnost. Aby stát byl schopen informace získávat, analyzovat a zároveň je efektivně využívat, potřebuje disponovat funkčním celkem, který uvedené činnosti zajistí. Tímto funkčním celkem je myšlen zpravodajský systém, který je nastaven v souladu s právními normami. *Stanovení přesné architektury systému i jeho praktické fungování je pak odpovědností výkonné moci, tedy vlády.*⁴³

Vláda České republiky sehrává v celém zpravodajském systému České republiky zásadní úlohu. Na základě jejího zadání a jejích zákonných požadavků dochází k vytyčování okruhu informací, které mají být získávány. Mezi další součásti zpravodajského systému České republiky (viz obr. 1) patří Bezpečnostní rada státu a Výbor pro zpravodajskou činnost. Jednotlivé zpravodajské služby, kterými Česká republika disponuje, tvoří poslední a nedílnou část zpravodajského systému. Českým zpravodajským službám se bude samostatně věnovat další kapitola této diplomové práce.

Obr. 1. Zpravodajský systém České republiky

⁴³ MICHÁLEK, Luděk. *Základy zpravodajské činnosti*. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2011. ISBN 978-80-7251-360-4.

4.1. Vláda České republiky

Vláda vykonává zásadní roli ve zpravodajském systému. Při nahlédnutí do zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky lze spatřit celou škálu ustanovení dotýkajících se vlády. Vláda vykonává svou roli při jmenování či odvolávání jednotlivých ředitelů zpravodajských služeb z funkce. V případě ředitele Bezpečnostní informační služby a Vojenského zpravodajství jmenuje tyto ředitele po projednání v příslušném výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Vláda nese odpovědnost za činnost zpravodajských služeb či vydává souhlasné stanovisko pro spolupráci českých zpravodajských služeb se službami zahraničními. Vláda je oprávněným adresátem zpráv o činnosti zpravodajských služeb. V této části práci samozřejmě nelze opominout roli prezidenta republiky. Prezident republiky je tak jako vláda oprávněn úkolovat zpravodajské služby. *Vláda a prezident republiky ukládají zpravodajským službám úkoly v mezích působnosti těchto služeb. Prezident republiky ukládá zpravodajským službám úkoly s vědomím vlády.*⁴⁴ Prezident republiky je stejně jako vláda oprávněným adresátem informací pocházející od zpravodajských služeb.

4.2 Bezpečnostní rada státu

*Bezpečnostní rada státu je stálým pracovním orgánem vlády pro koordinaci problematiky bezpečnosti České republiky a přípravu návrhů opatření k jejímu zajišťování.*⁴⁵ Bezpečnostní radu státu je zřízena na základě ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. *Bezpečnostní radu státu tvoří předseda vlády a další členové vlády podle rozhodnutí vlády.*⁴⁶ Na základě Usnesení vlády České republiky ze dne 24. října 2018 č. 692 ke složení Bezpečnostní rady státu bylo stanoveno, že mezi další členy rady patří *1. místopředseda vlády a ministr vnitra, ministr obrany, ministr zahraničních věcí, ministryně financí, ministr průmyslu a obchodu, ministr dopravy, ministr*

⁴⁴ § 8 odst. 4, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

⁴⁵ *Vláda České republiky* [online]. Bezpečnostní rada státu [cit.10.3.2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/brs/brs-uvod-3851/>

⁴⁶ Čl. 9 odst. 1, Zákon č. 110/1998 Sb., Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky v posledním znění

*zdravotnictví, ministr zemědělství.*⁴⁷ Právo účastnit se schůzí Bezpečnostní rady státu přísluší prezidentu republiky. Ten zároveň disponuje pravomocí vyžadovat si od jejích jednotlivých členů potřebné informace či s nimi projednávat záležitosti spadající do jejich kompetencí.

4.3 Výbor pro zpravodajskou činnost

Tento výbor, který je v gesci předsedy vlády, je stálým orgánem Bezpečnostní rady státu. Jeho úkolem je *koordinace činnosti zpravodajských služeb České republiky a plánování opatření k zajištění zpravodajské činnosti a spolupráci státních orgánů, které získávají, shromažďují a vyhodnocují informace nezbytné pro zajištění bezpečnosti České republiky. Výbor samostatně nevykonává zpravodajskou činnost.*⁴⁸ V současné době tvoří tento výbor 7 členů. Jeho předsedou je předseda vlády. Dalšími členy jsou ministr vnitra, zahraničí a obrany, dále pak tři ředitelé zpravodajských služeb České republiky. Výbor se ke své schůzi schází pravidelně, nejméně však jednou za tři měsíce, případně dle potřeby.

Dne 6. června 2005 byla usnesením Bezpečnostní rady státu č. 54 ke Standardizaci a Statutu Společné zpravodajské skupiny zřízena Společná zpravodajská skupina jakožto pracovní orgán Výboru pro zpravodajskou činnost. Posláním pracovního orgánu je *výměna zpravodajských informací a zajištění koordinace mezi zpravodajskými službami ČR, Policií ČR, Ministerstvem vnitra a Ministerstvem zahraničních věcí.*⁴⁹ Do této skupiny patří pověřeni zástupci všech českých zpravodajských služeb, zástupci ministerstva vnitra a zahraničí, zástupci Policie ČR a tajemník této skupiny. Dnem 14. srpna 2012 byl usnesením Bezpečnostní rady státu č. 19 schválen Status společné zpravodajské skupiny, který definuje postavení a působnost společné zpravodajské skupiny. Dále je zde

⁴⁷ *Vláda České republiky* [online]. Usnesení vlády České republiky ze dne 24. října 2018 č. 692 ke složení Bezpečnostní rady státu [cit.10.3.2021]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/RCIAB5WGKUG4>

⁴⁸ *Vláda České republiky* [online]. Výbor pro zpravodajskou činnost [cit.10.3.2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/brs/pracovni-vybory/zpravodajska-cinnost/vybor-pro-zpravodajskou-cinnost-3858/>

⁴⁹ *Vláda České republiky* [online]. Usnesení Bezpečnostní rady státu ze dne 6. června 2005 č. 54 ke Standardizaci a Statutu Společné zpravodajské skupiny [cit.10.3.2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/cinnost/zaznamy-z-jednani/usn-54.pdf>

upraveno složení skupiny, její pravidelná či mimořádná jednání. K pravidelnému jednání se skupina schází minimálně jednou měsíčně. Ze své činnosti je Společná zpravodajská skupina odpovědná předsedovi Výboru pro zpravodajskou činnost. Členem Společné zpravodajské skupiny se může stát pouze poučená fyzická osoba, která je podle příslušného zákona držitelem platného osvědčení stupně utajení Tajné nebo Přísně Tajné.

5. Zpravodajské služby České republiky

V předchozí kapitole bylo uvedeno, že součástí zpravodajského systému České republiky jakožto provázaného funkčního celku jsou zpravodajské služby. Vzhledem k tématu diplomové práce považuji za nutné vyčlenit českým zpravodajským službám samostatnou kapitolu této práce a blíže s nimi seznámit.

Pro zabezpečení činností České republiky, zajištění její ochrany a k prosazování jejich zájmů je nezbytný přístup k informacím. Význam informací pro stát je zmíněn v úvodní kapitole diplomové práce. Pouze správně informovaná vláda, jakožto orgán moci výkonné, současně s tím i vrcholný orgán zpravodajského systému České republiky může přijímat adekvátní rozhodnutí. Nutné je dodat, že ne všechny informace, zejména ty opravdu strategické jsou volně dostupné z otevřených zdrojů. Opak je pravdou. Je samozřejmé, že i Česká republika disponuje svými vlastními citlivými a utajovanými informacemi, které musí chránit. Právě tedy z důvodu získávání a ochrany utajovaných informací stát zřizuje k tomu určené orgány. Těmito orgány jsou zpravodajské služby České republiky. *Hrozby 21. století ilustrované spektakulárními útoky mezinárodního terorismu podstatným způsobem mění pohled společnosti i politických reprezentací na existenci a fungování zpravodajských služeb. Málokdo už je dnes označuje za nepotřebné nebo dokonce škodlivé. Sílí naopak volání po jejich efektivitě a kvalifikované koordinaci jejich činnosti.*⁵⁰

⁵⁰ DUCHEK, Jan. Zpravodajské služby při tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky. Vojenské rozhledy [online]. 2005, roč. 14, č. 1. [cit. 16. 3. 2021]. ISSN 2336-2995. Dostupné z: https://www.vojenskerozhledy.cz/images/archiv_voj_rozhl/clanky/2005/Rozhledy2005-1/rozhledy2005-1_Zpravodajske_sluzby_pri_tvorbe_a_realizace.pdf

Při nahlédnutí do zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, *který upravuje zejména postavení, působnost, koordinaci, spolupráci a kontrolu zpravodajských služeb České republiky, ukládání úkolů zpravodajským službám, podávání zpráv těmito službami a poskytování informací zpravodajským službám,*⁵¹ zjistíme, že Česká republika disponuje třemi zpravodajskými službami. Toto je obsaženo v § 3 zmíněného zákona č. 153/1994 Sb. V České republice působí tyto zpravodajské služby: Bezpečnostní informační služba, Úřad pro zahraniční styky a informace a Vojenské zpravodajství.

5.1. Bezpečnostní informační služba

Po rozpuštění Státní bezpečnosti dne 15. 2. 1990 stála rodící se demokracie před nesnadným úkolem. Obecně známý fakt, že každá tajná služba je citlivým barometrem politického režimu, vedl k nesporně správnému rozhodnutí začít naše tajné služby stavět na zelené louce a nikoliv je pouze demokratizovat kosmetickými úpravami. Šlo o to, aby byly oddány principům demokracie a právního státu, aby plně respektovaly lidská práva a svobody. Bezpečnostní informační služba vznikla dne 30. 7. 1994. Cesta k BIS vedla přes tyto organizace: Úřad pro ochranu ústavy a demokracie Federálního ministerstva vnitra (ÚOÚD: 16. 2. 1990 – 19. 12. 1990), Federální informační služba FMV (FIS FMV: 20. 12. 1990 – 30. 6. 1991), Federální bezpečnostní informační služba (FBIS: 1. 7. 1991 – 31. 12. 1992), Bezpečnostní informační služba České republiky (BIS ČR: 1. 1. 1993 – 29. 7. 1994)⁵²

Jako stěžejní právní předpisy pro činnost BIS je nutné uvést již zmíněný zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky a dále zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě.

Bezpečnostní informační službu lze charakterizovat, využijeme-li způsob klasifikace podle Jaroslava Pokorného, jako civilní ozbrojenou zpravodajskou službu s vnitřní působností. Často je nesprávně nazývána civilní kontrarozvědkou. Důvody, které vysvětlují toto nesprávné označení této zpravodajské služby, byly

⁵¹ § 1 odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

⁵² *Bezpečnostní informační služba* [online]. Historie vzniku BIS [cit.13.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/historie/>

blíže uvedeny v jedné z předcházejících kapitol pojednávající o vymezení zpravodajských služeb. § 3 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky o BIS uvádí, že se jedná o zpravodajskou službu, která je samostatnou kapitolou v rámci státního rozpočtu. V tom je značný rozdíl oproti dalším 2 zpravodajským službám. Z kapitoly rozpočet, které jsou obsahem jednotlivých výročních zpráv publikovaných samotnou BIS na jejích internetových stránkách, je pro názornou ilustraci sestavena tabulka s grafem (viz Příloha č. 1: Rozpočet BIS v letech 2015-2020)⁵³.

Dle ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 153/1994 Sb., stojí v čele všech zpravodajských služeb jejich ředitelé. V případě BIS je její ředitel jmenován vládou a to po projednání v příslušném výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Příslušným výborem se rozumí Výbor pro bezpečnost, složený z 18 členů.

Výbor pro bezpečnost se zabývá všemi segmenty vnitřní a vnější bezpečnosti státu. V oblasti vnitřní bezpečnosti se výbor zabývá především věcmi týkajícími se veřejného pořádku, kybernetickou a energetickou bezpečností státu a fungováním všech složek integrovaného záchranného systému. Za velmi aktuální výbor v tomto volebním období dále považuje i otázky situace českého vězeňství a financování bezpečnostních složek včetně mzdového ohodnocení příslušníků bezpečnostních sborů.⁵⁴

Ředitel BIS je z výkonu své funkce odpovědný vládě, která rozhoduje o jeho odvolání. Funkční období ředitele BIS trvá 5 let, stejná osoba nesmí být ustanovena na funkci ředitele BIS více než dvakrát po sobě. Lhůta vychází z § 1 odst. 2 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, který konkrétně stanoví, že *funkční období ředitele bezpečnostního sboru trvá 5 let. Tátáž osoba nemůže být ustanovena na služební místo ředitele bezpečnostního sboru více než dvakrát za sebou.*⁵⁵ Stejně lhůty se týkají i dalších

⁵³ *Bezpečnostní informační služba* [online]. Výroční zprávy [cit.13.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpravy/>

⁵⁴ *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Výbor pro bezpečnost [cit.13.8.2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=4901>

⁵⁵ § 1 odst. 2, Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů v posledním znění

ředitelů bezpečnostních sborů, tedy Policejního prezidenta, generálního ředitele Hasičského záchranného sboru České republiky, generálního ředitele Generálního ředitelství cel, generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, ředitele Generální inspekce bezpečnostních sborů a též ředitele Úřadu pro zahraniční styky a informace. Výjimku představuje Ředitel vojenského zpravodajství, který je vojákem z povolání. Záležitosti jeho služebního poměru upravuje zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

BIS je tedy bezpečnostním sborem, její příslušníci jsou ve služebním poměru, mají služební hodnosti a disponují oprávněním držet a nosit služební zbraň, kterou jsou oprávněni použít v případech krajní nouze nebo nutné obrany. (viz Příloha č. 2: Vzor služebního průkazu příslušníka BIS).⁵⁶ Pro úplnost dodávám, že BIS zaměstnává i civilní zaměstnance, kteří ve služebním poměru nejsou.

§ 5 odst. 1 zákona 153/1994 Sb., vymezuje působnost Bezpečnostní informační služby následujícím způsobem: *Bezpečnostní informační služba zabezpečuje informace a) o záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky, b) o zpravodajských službách cizí moci, c) o činnostech ohrožujících státní a služební tajemství, d) o činnostech, jejichž důsledky mohou ohrozit bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy České republiky, e) týkající se organizovaného zločinu a terorismu.*⁵⁷ Takto vymezená působnost je značně zobecněna. Je to dáno utajovaným způsobem činnosti, kdy veškerá konkrétní činnost je z logiky věci neveřejná. Nicméně sama BIS na svých internetových stránkách nebo ve výročních zprávách uvádí oblasti svého zájmu, mezi které patří: kontrašpionáž, organizovaný zločin, terorismus, extremismus, ochrana utajovaných informací, ekonomické zájmy ČR, proliferace.

Audi, vide, tace, latinské heslo v překladu znamenající Poslouchej, dívej se a mlč, uvedené na znaku BIS, vystihuje podstatu práce zpravodajské služby. Dále *znak s nápisem BIS tvoří velký státní symbol umístěný na hrudi orlice vyjadřující*

⁵⁶ *Bezpečnostní informační služba* [online]. Znak služby, služební přísaha a průkaz [cit.13.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/znak-sluzby-sluzebni-prisaha-a-prukaz/>

⁵⁷ § 5 odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

*bystrost, ostražitost, rychlost, houževnatost a respekt (viz Příloha č. 3: Znak BIS).*⁵⁸

5.2 Úřad pro zahraniční styky a informace

*Úřad pro zahraniční styky a informace, stejně jako celé československé civilní zpravodajství, odvozuje svůj vznik od transformace bezpečnostního a zpravodajského aparátu komunistického režimu. V případě ÚZSI se jednalo o Hlavní správu rozvědky Sboru národní bezpečnosti používající krycí označení I. správa SNB.*⁵⁹

*Základní pilíře současného zpravodajského systému České republiky byly položeny v letech 1993 a 1994. V té době byly dotvářeny existující nebo vznikaly zcela nové instituce tak, jak to vyžadoval proces rozdělení československé federace a etablování samostatných nástupnických států, České republiky a Slovenské republiky. Vnější zpravodajskou službou samostatné České republiky se k 1. 1. 1993 stal Úřad pro zahraniční styky a informace Ministerstva vnitra ČR (ÚZSI MV ČR). Jednalo se o následnickou organizaci Úřadu pro zahraniční styky a informace Federálního Ministerstva vnitra (ÚZSI FMV ČR). Samostatnou institucí s dnešním názvem Úřad pro zahraniční styky a informace (ÚZSI) se služba stala od 30. 7. 1994 zákonem č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách ČR.*⁶⁰

*Úřad pro zahraniční styky a informace lze klasifikovat jako civilní zpravodajskou službu s vnější působností, zároveň se jedná o zpravodajskou službu resortní, zařazenou do struktury ministerstva vnitra. Přestože je úřad organizačně součástí ministerstva vnitra, vzhledem k povaze a zaměření své činnosti ve své práci velmi úzce spolupracuje s ministerstvem zahraničí a také informační výstupy úřadu jsou vytvářeny zejména pro potřeby ministerstva zahraničních věcí.*⁶¹

⁵⁸ *Bezpečnostní informační služba* [online]. Znak služby, služební přísaha a průkaz [cit.13.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/znak-sluzby-sluzebni-prisaha-a-prukaz/>

⁵⁹ *Civilní rozvědka v letech 1990-1993* [online]. Úřad pro zahraniční styky a informace [cit. 14. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.uzsi.cz/dokumenty-ke-stazeni>

⁶⁰ *Úřad pro zahraniční styky a informace* [online]. Historie ÚZSI [cit.14.8.2021]. Dostupné z: <https://www.uzsi.cz/historie>

⁶¹ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

Rozpočet ÚZSI je součástí ministerstva vnitra a není veřejně dostupný tak jako výroční zprávy. Zbylé 2 české zpravodajské služby pravidelně výroční zprávy zveřejňují.

Zároveň se jedná o jeden z ozbrojených bezpečnostních sborů České republiky. Její příslušníci jsou stejně jako příslušníci BIS oprávněni držet a nosit služební zbraň a použít ji v případech krajní nouze či nutné obrany. Příslušníci mají služební hodnosti, záležitosti týkající se jejich služebního poměru upravuje zákon č. 361/ 2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

Ředitel Úřadu pro zahraniční styky a informace je se souhlasem vlády jmenován i odvoláván z funkce ministrem vnitra, kterému je z výkonu své funkce odpovědný.

Činnost ÚZSI je pouze rámcově upravena zákonem č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, kde jsou mu samostatně vyčleněny § 17 - § 19 tohoto zákona. Samostatný speciální zákon, který by blíže činnost této zpravodajské služby upravoval, tak jako je tomu v případě zbylých 2 zpravodajských služeb, neexistuje.

§ 5 odst. 2 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky k působnosti ÚZSI uvádí, že úřad *zabezpečuje informace mající původ v zahraničí, důležité pro bezpečnost a ochranu zahraničně politických a ekonomických zájmů České republiky.*⁶² Právní postavení ÚZSI není z pochopitelných důvodů (pracuje zejména směrem do zahraničí) tak rozsáhle regulované jako u vnitřních zpravodajských služeb.⁶³ Posláním úřadu je tedy získávat zpravodajské informace původem ze zahraničí, které jsou nezbytné pro zajištění bezpečnosti a ochranu ekonomických, ale také například politických zájmů České republiky. Jednat se může o informace týkající se terorismu, ilegální migrace, proliferace zbraní hromadného ničení, ekonomické kriminality nebo o zahraničně politické problematiky. Některé informace mohou být získány i na území našeho státu. ÚZSI se zároveň podílí i na diplomatické činnosti, kdy vysílá v koordinaci s Ministerstvem zahraničních věcí České republiky své zaměstnance

⁶² § 5 odst. 2, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

⁶³ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

na vybrané zastupitelské úřady jako deklarované zástupce služby (tzv. zpravodajská diplomacie).

Dvouocasý lev s korunou doplněný latinským heslem „Sine ira et studio“ („Bez hněvu a zaujatosti“) a písmeny ÚZSI ve spodní části je znakem ÚZSI (viz Příloha č. 4: Znak ÚZSI)⁶⁴

5.2.1 Návrh zákona o Úřadu pro zahraniční styky a informace

V kapitole nazvané Vymezení zpravodajských služeb je zmíněno, že podle autorů odborné publikace Zpravodajství a zpravodajské služby vydané v roce 2013 lze očekávat, že zpravodajským službám budou přiznávány pravomoci policejního typu. Skutečnost, která toto tvrzení potvrzuje, lze spatřit v Návrhu zákona o úřadu pro Zahraniční styky a informace a o změně souvisejících zákonů. Tento návrh zákona byl prostřednictvím Ministerstva vnitra předložen v dubnu roku 2016. Cílem návrhu mělo být v samostatné právní normě odpovídajícím způsobem vymezit působnost a pravomoci ÚZSI tak, jako je tomu u ostatních českých zpravodajských služeb. Ve znění uvedeného návrhu zákona lze v Hlavě III nazvané Oprávnění příslušníka nalézt pod jednotlivými paragrafy nově přiznané pravomoci policejního typu. Konkrétně je zde uvedeno v § 6 prokázání totožnosti, § 7 obsahuje podání vysvětlení, § 8 zmiňuje použití zbraně. Obsahem § 9 jsou donucovací prostředky hmaty, chvaty, údery a kopy, slzotvorný prostředek, obušek, úder střelnou zbraní, pouta, varovný výstřel a některé další. V porovnání se zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky a jeho § 52, který vyjmenovává donucovací prostředky policisty, nalezneme značnou podobnost. Důvodová zpráva k návrhu zákona nově přiznané pravomoci odůvodňuje tak, že jsou podstatné pro ochranu nejen budov ÚZSI, ale i pro ochranu před úniky informací nebo k zabránění dekonspirace.

Hlava V nazvaná Zpravodajské prostředky měla ÚZSI nově umožnit pro potřeby získávání informací využívat odposlech a záznam telekomunikačního provozu, nakládání se zásilkou nebo pořizování záznamů.

⁶⁴ Úřad pro zahraniční styky a informace [online]. Vnější zpravodajská služba České republiky [cit. 14.8.2021]. Dostupné z: <https://www.uzsi.cz>

Důvodová zpráva k návrhu uvádí, že *přijetí předkládaného návrhu zákona se projeví na vyšším bezpečnostním standardu občanů České republiky, a to za pomoci eliminace rizik spočívající v úspěšném provedení teroristického či jiného obdobného útoku na území České republiky. ÚZSI bude schopen řádně a včas zajistit informace, jejichž následná analýza může vést až k zamezení hrozbám v oblasti boje proti terorismu, kyberprostoru či šíření zbraní hromadného ničení.*⁶⁵

Výše zmíněný návrh zákona nebyl v roce 2016 přijat, setkal se se značnou kritikou. *Zákon se dočkal velmi tvrdého přijetí například od ministerstva obrany, pod které spadá vojenská tajná služba, tedy Vojenské zpravodajství, od Bezpečnostní informační služby nebo od Úřadu vlády. Bez připomínky ho naopak ponechal Pražský hrad nebo Generální inspekce bezpečnostních sborů (...). Hned několik úřadů doporučuje, aby byl materiál stažen a zcela přepracován. Nejčastěji návrhu vyčítají, že rozvědce přisuzuje kompetence dosud patřící pouze policii. Rozvědka by se podle nich od kompetencí zpravodajských služeb dostala ke kompetencím represivních složek.*⁶⁶

S kritikou lze, dle mého názoru, souhlasit. Před předložením tohoto návrhu zákona se v předchozích letech uvažovalo o pravomocech náležejících orgánům činným v trestním řízení, kterými by nově zpravodajské služby mohly disponovat. V tomto návrhu uvažované přiznání tzv. pořádkových pravomocí bylo jistě nečekané. Dle mého názoru by bylo přiznání tzv. pořádkových pravomocí značně nevhodné. Troufám si tvrdit, že ve svém důsledku by vedlo k některým negativním jevům. Důvodová zpráva uvádí, že nově přiznané pravomoci by měly vést mimo jiné k ochraně budov, ale také k zabránění jejich dekonspirace. Osobně si ale nedokážu představit, jak by ona ochrana budov byla zabezpečena. Při provádění takové ochrany by bylo nutné pracovníky ÚZSI patřičným způsobem viditelně označit, nebo přímo vybavit služebními stejnokroji. Takové opatření ale nekoresponduje s požadavkem na zajištění konspirace budov ÚZSI, ani jejich pracovníků. Další problémy by jistě bylo možné spatřit ve využívání donucovacích prostředků. Když pominu nejrůznější s tím spojenou administrativu, případné

⁶⁵ *Zákony pro lidi* [online]. Důvodová zpráva k Návrhu zákona o Úřadu pro zahraniční styky a informace [cit.6.9.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/5817503.htm>

⁶⁶ *Česká justice* [online]. Chovanec se zákonem o ÚZSI tvrdě narazil [cit.6.9.2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2016/05/chovanec-se-zakonom-o-zahranicni-rozvedce-tvrde-narazil>

odškodňování nepřiměřeným zákrokem dotčených osob, jako velký problém vidím onu pouhou možnost, takovými prostředky disponovat. To vše především s ohledem na historické souvislosti, na které je česká veřejnost velmi citlivá. A myslím, že oprávněně.

5.3 Vojenské zpravodajství

Základy profesionálního vojenského zpravodajství byly položeny bezprostředně po 28. říjnu 1918. První armádní informační složkou se totiž již na počátku listopadu stalo zpravodajské oddělení československého Vrchního velitelství v Praze, jehož přednostou byl jmenován divizní generál Čeněk Haužvic, který nastoupil do této funkce 12. listopadu 1918. Právě toto datum je tak oficiálně považováno za den, kdy v Československu vzniklo vojenské zpravodajství.

Po sametové revoluci nastala v armádních zpravodajských složkách nová etapa vývoje. Měnila se struktura, organizace i zpravodajské priority. Již v lednu 1990 byla vojenská kontrarozvědka převedena z rezortu vnitra do podřízenosti federálního ministerstva obrany a téhož roku byla přejmenována na Vojenské obranné zpravodajství. Rozvědná Zpravodajská správa Generálního štábu se transformovala ve Vojenskou zpravodajskou službu.

Současné Vojenské zpravodajství vzniklo v roce 2005 jako následnická organizace Vojenského obranného zpravodajství a Vojenské zpravodajské služby, která integruje rozvědnou i kontrarozvědnou činnost.⁶⁷

Vojenské zpravodajství lze klasifikovat, jako zpravodajskou službu resortní, která disponuje vnitřní i vnější působností. Vojenské zpravodajství náleží do struktur ministerstva obrany, z jehož rozpočtu je financováno. Výše rozpočtu byla v dřívějších letech (do roku 2015) dostupná v každoročně zveřejňovaných výročních zprávách, v posledních letech tomu tak není. Pro bližší představu o výši rozpočtu této organizace alespoň v minulých letech je obsahem přílohy této práce tabulka s grafem. (viz Příloha č. 5: Rozpočet VZ v letech 2010 – 2015).

⁶⁷ *Vojenské zpravodajství* [online]. Historie vojenského zpravodajství [cit.16.8.2021]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/historie>

Činnost Vojenského zpravodajství je legislativně upravena nejen zákonem č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ale také zákonem č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, kdy § 1 tohoto zákona definuje Vojenské zpravodajství jako *jednotnou ozbrojenou zpravodajskou službu České republiky*.⁶⁸ Úkoly svěřené do působnosti této zpravodajské služby plní její příslušníci, kteří jsou vojáky z povolání podle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ale i její civilní zaměstnanci. Příslušníci ve služebním poměru vojáka z povolání jsou podle ustanovení § 5 zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství oprávněni k držení a nošení služební střelné zbraně pro případy krajní nouze nebo nutné obrany. Toto oprávnění je tedy shodné pro příslušníky všech českých zpravodajských služeb, shodné jsou i případy, kdy lze tuto služební zbraň použít.

V souladu s § 4 odst. 4 zákona č. 153/1994 Sb., zastává řídicí funkci Vojenského zpravodajství jeho ředitel, který je do své funkce jmenován i z funkce odvoláván po souhlasu vlády ministrem obrany. Jmenování do funkce ředitele Vojenského zpravodajství předchází projednání v příslušném výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. *Z výkonu své funkce je ředitel Vojenského zpravodajství odpovědný ministru obrany*.⁶⁹

§ 5 odst. 3 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky k působnosti Vojenského zpravodajství uvádí, že *zabezpečuje informace a) mající původ v zahraničí, důležité pro obranu a bezpečnost České republiky, b) o zpravodajských službách cizí moci v oblasti obrany, c) o záměrech a činnostech namířených proti zabezpečování obrany České republiky, d) o záměrech a činnostech ohrožujících utajované skutečnosti v oblasti obrany České republiky*.⁷⁰

Vojenské zpravodajství je vnitřní i vnější zpravodajskou službou. Lze tedy konstatovat, že pole její působnosti nebude výrazně odlišné od zbylých českých zpravodajských služeb. Nejvýznamnější rozdíl lze shledat, jak ostatně sám název služby napovídá, v předmětu jejího většího zájmu, tedy oblasti obrany a s tím souvisejících problematik. *V souvislosti s nasazováním jednotek Armády České*

⁶⁸ § 1 odst. 1, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

⁶⁹ § 4 odst. 4, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

⁷⁰ § 5 odst. 3, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

republiky v zahraničních misích také provádí zpravodajskou ochranu a podporu těchto misí.⁷¹

5.3.1 Vojenské zpravodajství a kybernetická obrana

Dnem 1. července 2021 nabyla účinnosti novela zákona o Vojenském zpravodajství publikovaná jako zákon č. 150/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, která se zabývá kybernetickou obranou. *Zákon vychází z požadavků strategie vytvořené Národním úřadem pro kybernetickou a informační bezpečnost (NÚKIB) a schválené vládou. Nutnost vychází i ze členství v Severoatlantické alianci (NATO), která uznala kybernetický prostor v roce 2016 za operační doménu.*⁷² Smyslem této novelizace zákona je doplnit systém obrany České republiky vůči závažným kybernetickým útokům pocházejícím ze zahraničí a ohrožujících samotnou podstatu fungování státu. *Pod tlakem odborné a veřejné kritiky ministerstvo obrany ustoupilo a novelu zákona částečně přepsalo. Současný zákon tak hovoří o nástrojích detekce, které nesmí zaznamenávat obsah komunikace, pouze takzvaná metadata. Zjednodušeně řečeno půjde o informace, odkud a kam komunikace na internetu směřovala, a kdy se tak stalo.*⁷³

Vojenské zpravodajství tedy disponuje pravomocí získávat poznatky o kybernetických útocích a hrozbách. Zároveň může cíleně kybernetické útoky detekovat a v neodkladných případech na ně reagovat odpovídajícím způsobem. Reakce spočívá buďto v předání zjištěných informací jinému subjektu, nebo v uskutečnění aktivního zásahu. *Reakce na kyberútok bude záviset na intenzitě či možných dopadech. Předpokládá se, že ve většině případů postačí, aby například NÚKIB varoval ohrožené instituce a doporučil přijmout potřebná opatření. Aktivně*

⁷¹ MICHÁLEK, Luděk. *Základy zpravodajské činnosti*. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2011. ISBN 978-80-7251-360-4.

⁷² *Vojenské zpravodajství* [online]. Novela zákona o vojenském zpravodajství [cit.16.8.2021]. Dostupné z: <https://vzcr.cz/novela-zakona-o-vojenskem-zpravodajstvi-151>

⁷³ *iROZHLAS* [online]. Zákon o vojenském zpravodajství míří do sněmovny, krtici se bojí o bezpečnost i soukromí sítí [cit.24.8.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/technologie/rozvedka-zakon-odposlech-soukromi-kyberneticka-bezpecnost-ransomware-viry_2005311505_cib

působit proti útoku bude moci NCKO jen v krajním případě, a to se souhlasem ministra obrany.⁷⁴

5.3.2 Vojenské zpravodajství a 601. Skupina speciálních sil gen. Moravce

Do roku 2014 mělo Vojenské zpravodajství v podřízenosti 601. Skupinu speciálních sil generála Moravce, kterou při slavnostním nástupu ředitel Vojenského zpravodajství brig. generál Jan Beroun předal do podřízenosti Generálnímu štábu Armády České republiky.⁷⁵ 601. skupina speciálních sil je v současnosti útvarem přímo podřízeným ministrovi obrany cestou náčelníka generálního štábu a poskytuje nejvyššímu velení jedinečné a unikátní schopnosti v rámci AČR.⁷⁶

Součástí této zpravodajské služby tak byla speciální jednotka s výkonnými pravomocemi. Toto byl značný rozdíl oproti zbylým dvěma zpravodajským službám.

Znak Vojenského zpravodajství je součástí přílohy práce (viz Příloha č. 6: Znak VZ 39)⁷⁷

5.4 Řízení zpravodajských služeb České republiky

5.4.1 Zadávání úkolů zpravodajským službám

V souladu s § 7 zákona č. 153/1994 Sb., vláda České republiky odpovídá za činnost zpravodajských služeb, tuto činnost zároveň koordinuje. Vláda zároveň schvaluje vnitřní organizaci a bližší vymezení činností zpravodajských služeb prostřednictvím statutů jednotlivých služeb, které vláda podle ustanovení § 6 zmíněného zákona schvaluje.

⁷⁴ *Ministerstvo obrany České republiky* [online]. Novela zákona pomůže vojenskému zpravodajství efektivně bojovat proti nejzávažnějším kyberútokům [cit.24.8.2021]. Dostupné z: <https://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/novela-zakona-pomuze-vojenskému-zpravodajstvi-efektivne-bojovat-proti-nejzavaznejsim-kyberutokum--220243/>

⁷⁵ *Vojenské zpravodajství* [online]. Historie vojenského zpravodajství [cit.16.8.2021]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/historie>

⁷⁶ *601. skupina speciálních sil generála Moravce* [online]. Kdo jsme – současnost [cit.16.8.2021]. Dostupné z: <https://www.601skss.cz/soucasnost.html>

⁷⁷ *Vojenské zpravodajství* [online]. Úvod [cit.16.8.2021]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz>

Právní úprava úkolování zpravodajských služeb je pro všechny české zpravodajské služby jednotná, je obsahem zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. Pro tento zákon se někdy užívá název střeškový zákon.

Podle § 8 odst. 4 zákona č. 153/1994 Sb., je vláda a s jejím vědomím též prezident republiky oprávněna ukládat zpravodajským službám úkoly. Toto je podmíněno tím, že ukládané úkoly musí být v mezích působnosti zpravodajských služeb. Prezident republiky má pravomoc, kterou mu zakládá článek 63 odst. 2 Ústavy České republiky. *Prezidentovi republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon.*⁷⁸ Tato pravomoc, která není výslovně v ústavním zákoně stanovena, ale je obsahem jiného zákona, tedy zákona č. 153/1994 Sb., je podmíněna nutností kontrasignace ze strany předsedy vlády, nebo jím pověřeného člena vlády. Tuto podmínku obsahuje ustanovení článku 63 odst. 3 Ústavy České republiky. Vláda kontrasignací přebírá za rozhodnutí prezidenta odpovědnost, dle článku 63 odst. 4 Ústavy České republiky.

5.4.2 Poskytování zpráv zpravodajskými službami

Vláda i prezident republiky disponují pravomocí kdykoli zpravodajskou službu požádat o zprávu o jejich činnosti, zpravodajská služba tuto zprávu sama podá minimálně jednou za rok. Zpravodajské služby předají bez prodlevy prezidentu republiky, předsedovi vlády a příslušným ministrům takové informace, které nesnesou odklad. Tato situace nastane v případě, že zpravodajská služba zjistí takové informace o takových skutečnostech, které mohou být způsobitelné závažným způsobem ohrozit například vnitřní bezpečnost České republiky, její demokratické zřízení, obranu státu, nebo utajované informace. Toto je obsahem § 8 odst. 1 a 2 zákona č. 153/1994 Sb.

Předávání informací a zpráv oprávněným adresátům, taktéž zadávání úkolů zpravodajským službám se v případě BIS děje prostřednictvím jejího ředitele.

⁷⁸ Čl. 63 odst. 2, Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky* v posledním znění

V případě ÚZSI a VZ je tak činěno prostřednictvím příslušného ministra, toto stanovuje § 8 odst. 5 zákona č. 153/1994 Sb.

Zpravodajské služby předávají státním orgánům a policejním orgánům informace o zjištěných, která náleží do oboru jejich působnosti; to neplatí, jestliže by poskytnutí ohrozilo důležitý zájem sledovaný příslušnou zpravodajskou službou.⁷⁹

Takovým zájmem může být zabránění vyrazení rozpracování konkrétního případu, rozpracování konkrétní osoby, případně by tyto informace mohly odhalit využívané prostředky, formy a metody činnosti nebo samotné příslušníky jednotlivých zpravodajských služeb, atd. Zjištěné informace určené k předání mohou být předány zmíněným institucím v případě BIS jen s vědomím jejího ředitele, v případě VZ a ÚZSI příslušného ministra. Obdobnou právní úpravu lze nalézt například v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, konkrétně v § 78, který upravuje předávání informací ze strany Policie České republiky dalším adresátům. *Policie nepředá informace, pokud by to ohrozilo plnění úkolů policie.⁸⁰* Obdobnou úpravu obsahuje též § 37 odst. 3 zákona č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů. *Inspekce informace podle odstavců 1 a 2 nepředá, pokud by to ohrozilo plnění jejich úkolů.⁸¹*

Kromě těchto zpráv podávaných obligatorně ze zákona vznikla zhruba od konce devadesátých let i v České republice postupně praxe zveřejňování tzv. neutajovaných výročních zpráv určených veřejnosti, sloužící k posílení transparentnosti činnosti zpravodajských služeb (...), také umožňují veřejnosti nahlédnout blíže do agendy, činnosti a poslání zpravodajských služeb.⁸²

5.4.3 Koordinace činnosti zpravodajských služeb

V souladu s § 7 zákona č. 153/1994 Sb., vláda koordinuje činnost zpravodajských služeb České republiky. Ke koordinaci činností v oblasti bezpečnosti, tedy i koordinaci zpravodajských služeb vláda využívá svůj stálý pracovní orgán. Tím je Bezpečnostní rada státu zřízena na základě ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o

⁷⁹ § 8 odst. 3, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

⁸⁰ § 78 odst. 2, Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky v posledním znění

⁸¹ § 37 odst. 3, Zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů v posledním znění

⁸² POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

bezpečnosti České republiky. Pro řešení konkrétních otázek souvisejících s činností a koordinací zpravodajských služeb je využíván Výbor pro zpravodajskou činnost jakožto stálý orgán Bezpečnostní rady státu. Dalším článkem řetězce souvisejícího s koordinací činnosti zpravodajských služeb a výměnou informací mezi státními orgány je Společná zpravodajská skupina vytvořená jako pracovní orgán Výboru pro zpravodajskou činnost. Tyto orgány, jejichž posláním je koordinovat činnost českých zpravodajských služeb, byly blíže popsány v předešlé kapitole nazvané Zpravodajský systém České republiky, tudíž je zde uvádím bez dalších podrobností.

Usnesením vlády č. 1060 z 13. září 2006 byla BIS určena jako místo pro soustředění a vyhodnocování informací důležitých pro boj proti terorismu, BIS tedy koordinuje činnosti zpravodajských služeb při vyhodnocování informací důležitých pro bezpečnost České republiky se zvláštním zaměřením na boj proti terorismu. BIS při zajišťování informací spolupracuje zejména s Úřadem pro zahraniční styky a informace, Vojenským zpravodajstvím, Policií ČR, konkrétně s NCOZ. BIS také spolupracuje s řadou zahraničních zpravodajských služeb v rámci mezinárodních platforem.⁸³

5.4.4 Spolupráce zpravodajských služeb

Význam spolupráce zpravodajských služeb neustále vzrůstá, stává se nezbytnou praxí zejména v oblastech, které tvoří priority činnosti zpravodajských služeb, především související s terorismem.⁸⁴

Ustanovení § 9 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky uvádí, že zpravodajské služby mohou se souhlasem vlády uzavírat dohody o vzájemné spolupráci. *První dohoda o spolupráci a součinnosti mezi BIS a ÚZSI byla podepsána v březnu 1994 za účelem ochrany bezpečnosti státu, jeho ústavního zřízení a demokratického vývoje. Předmětem spolupráce a součinnosti obou služeb měly být zpravodajská, analytická a informační činnost, dále archivní, evidenční a lustrační činnost, oblast legalizace, ochrana a obrana služeb,*

⁸³ Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Trestněprávní úprava [cit.20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/trestnepravni-uprava.aspx>

⁸⁴ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

*konzultační činnost, využití knihoven a některých dalších informací a rovněž spolupráce v krizových situacích. Po schválení zákona o zpravodajských službách uzavřel ÚZSI v dubnu 1995 dohodu o spolupráci s Vojenským zpravodajstvím.⁸⁵ Například Bezpečnostní informační služba ve své Výroční zprávě za rok 2019 v kapitole věnované spolupráci zpravodajských služeb a ostatních státních orgánů uvádí, že *Vojenské zpravodajství a Úřad pro zahraniční styky a informace jsou pravidelnými adresáty zpravodajských informací a analytických materiálů. Další spolupráce s oběma službami probíhala i v ostatních činnostech operativního, analytického či servisního charakteru. Z pohledu problematik se intenzivní spolupráce s oběma službami zejména týkala boje proti nepřátelským aktivitám cizí moci, kybernetické bezpečnosti, terorismu, proliferační zbraní hromadného ničení a jejich nosičů a problematiky nelegálního obchodu s vojenským materiálem.*⁸⁶*

Ve výroční zprávě BIS za rok 2020 je k oblasti spolupráce uvedeno, že *BIS dlouhodobě spolupracuje s ÚZSI v oblasti prověřování osob žádajících o akreditaci diplomatických zástupců a pracovníků diplomatických misí. Cílem je vyloučit bezpečnostní riziko, které by z působení těchto osob na našem území mohlo plynout. BIS se v roce 2020 vyjádřila k více než stovce diplomatických zástupců a pracovníků misí cizích států. I v roce 2020 probíhala spolupráce s Ministerstvem obrany, resp. Vojenským zpravodajstvím, v oblasti rozvoje agendového informačního systému pro potřebu zpravodajských služeb. BIS s VZ a ÚZSI dále spolupracovala při cvičení orgánů krizového řízení EU či NATO či v oblasti opatření proti šíření onemocnění covid-19.*⁸⁷

Ustanovení § 10 zákona č. 153/1994 pamatuje na spolupráci tuzemských zpravodajských služeb se zpravodajskými službami dalších států. Zákon je označuje jako cizí moc. Odborný termín pro takovou spolupráci je tzv. liaison. Spolupráce s cizí mocí je možná pouze se souhlasem vlády. Při opětovném

⁸⁵ *Civilní rozvědka v letech 1990-1993* [online]. Úřad pro zahraniční styky a informace [cit. 14. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.uzsi.cz/dokumenty-ke-stazeni>

⁸⁶ *Bezpečnostní informační služba* [online]. Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2019 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocnizpravy/vyrocnizprava-bezpecnostni-informacni-sluzby-za-rok-2019-c665e2a7.html>

⁸⁷ *Bezpečnostní informační služba* [online]. Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2020 [cit. 23.11.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2020-vz-cz-2.pdf>

nahlédnutí do Výroční zprávy Bezpečnostní informační služby za rok 2019 se lze v kapitole nazvané Spolupráce se zpravodajskými službami cizí moci dočíst, že *se souhlasem vlády je BIS oprávněna bilaterálně spolupracovat s více než stovkou zpravodajských služeb z celého světa. Na multilaterální úrovni se BIS v roce 2019 aktivně zapojovala v několika uskupeních (např. Counter-Terrorist Group nebo NATO Civilian Intelligence Committee). V rámci mezinárodní spolupráce přijala BIS přes 10 000 zpráv a postoupila téměř 2 000 dokumentů. Na strategické a expertní úrovni proběhlo více než 800 mezinárodních jednání (...). Hlavními tématy spolupráce BIS se zahraničními zpravodajskými službami v roce 2019 byly i nadále boj proti terorismu, kontrašpionáž, proliferační a kybernetická bezpečnost. Stěžejními partnery v mezinárodní spolupráci jsou pro BIS především zpravodajské služby zemí EU a NATO a některých dalších zemí.*⁸⁸

United Nations Office of Counter-Terrorism (UNOCT) – Úřad pro boj proti terorismu působící v rámci Organizace spojených národů *koordinuje činnost členských států OSN v boji proti terorismu a násilnému extremismu na základě přijaté globální strategie. Úřad poskytuje členským státům nezbytnou politickou podporu a v případě potřeby urychluje poskytování technické pomoci.*⁸⁹

NATO Civilian Intelligence Committee (CIC) – *Civilní zpravodajský výbor Severoatlantické aliance je jediným orgánem, který se zabývá otázkami civilní rozvědky v NATO. Podává zprávy přímo Severoatlantické radě a radí jí v záležitostech špionáže a teroristických nebo souvisejících hrozeb, které mohou mít vliv na Alianci. Každá členská země NATO je ve výboru zastoupena svými bezpečnostními a zpravodajskými službami.*⁹⁰

Jako konkrétní příklad sloužící pro ilustraci, jak může probíhat mezinárodní spolupráce, lze uvést ten z počátku devadesátých let 20. století, který zmiňuje ve své knize Jiří Růžek. *Po navázání vztahů s oběma britskými službami (Secret*

⁸⁸ *Bezpečnostní informační služba* [online]. Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2020 [cit.23.11.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2020-vz-cz-2.pdf>

⁸⁹ *United Nations Office of Counter-Terrorism* [online]. About us [cit.20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.un.org/counterterrorism/about>

⁹⁰ *North Atlantic Treaty Organization* [online]. Civilian Intelligence Committee [cit.20.8.2021]. Dostupné z: www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69278.htm

Service a Secret Intelligence Service), projevila zájem o spolupráci třetí britská zpravodajská složka, *Government Communications Headquarters (GCHQ)*.⁹¹ Jiří Růžek popisuje, jakým způsobem právě GCHQ spolupracovala s českou rozvědkou na projektu „Nížina“. Jednalo se o projekt sloužící k provádění předsunutého radiového průzkumu, kdy získané informace měly sloužit oběma stranám. Spolupráce spočívala dále jak ve výcviku českých analytiků, který probíhal v roce 1992 ve Velké Británii, tak i v dalších činnostech.

5.5. Vybrané problémy systému zpravodajských služeb

Problémy v současné době fungujícího systému zpravodajských služeb České republiky je možné, dle mého členit do 2 skupin. Jednu skupinu tvoří problémy právní, druhou problémy neprávní. Zatímco problémy právního charakteru je možné eliminovat aplikací nové legislativní úpravy, problémy neprávní takto odstranit možné není.

5.5.1 Neprávní problémy

*Dobrá zpravodajská služba nosí především špatné zprávy, ale obrovská výhoda spočívá v tom, že jsou ověřené a přinesené včas správnému adresátovi. Dobrý premiér toto dokáže ocenit, protože tím získává strategickou výhodu a možnost s předstihem se připravit na nepříznivou situaci. Toto lze považovat za jednu z nejvýznamnějších rolí zpravodajské služby, kterou může sehrát.*⁹²

S výše uvedeným tvrzením, dle mého názoru, souvisí relativně často uváděný neprávní problém, který se dotýká zpravodajských služeb. Jedná se o jejich nesprávné využívání ze strany exekutivy. Alespoň tak se poměrně často vyjadřují především bývalí ředitelé, další vysocí funkcionáři těchto služeb či lidé znalí tohoto prostředí. Zde lze odkázat na vyjádření bývalého ředitele ÚZSI Karla Randáka

⁹¹ RŮŽEK, Jiří. *V labyrintu zpravodajských služeb*. Praha: Šulc-Švarc, 2014. ISBN 978-80-7244-363-5.

⁹² SCHNEIDER, Jan. *ARGUMENT: host pořadu: Jan Schneider – Dobré zpravodajské služby přináší vládě včas hlavně ty špatné zprávy. Do médií nepatří*. [online]. YouTube, Časopis Argument, vysíláno dne 22. 9. 2021, 71 minut. [cit. 27. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=u9byhtuWTr4>

v rozhovoru s Jaroslavem Baštou, bývalým velvyslancem, ministrem i pracovníkem tajné služby.⁹³

Bývalý příslušník ÚZSI Jan Paďourek, působící v tomto úřadu na pozici zástupce ředitele pro analytiku a zahraniční styky, uvádí, že *od roku 1990 až po současnost v Česku neexistovala jediná vláda, která by dokázala opravdu efektivně spolupracovat se zpravodajskými službami. Od některých politiků byl zřetelný absolutní nezájem, jiní naopak až příliš zveličovali schopnosti zpravodajců. Myslím, že ještě nebyl žádný kabinet v samostatné existenci našeho státu, a je úplně jedno, jestli byl pravicový, levicový nebo úřednický, který by dokázal efektivně úkolovat, kontrolovat, komunikovat a poskytovat kvalitní zpětnou vazbu zpravodajským službám.*⁹⁴

Obdobně se k situaci v 90. letech 20. století ve své knize vyjadřuje i Karel Zetocha⁹⁵, který uvádí, že *vztah vládní Občanské demokratické strany ke zpravodajským službám byl definován především negativním postojem premiéra Václava Klause k těmto částem bezpečnostního aparátu. Zpravodajské služby trpěly nezájmem o výsledky své činnosti a taktéž postrádaly jakékoli zadání z politické roviny. Pokud tedy mluvíme o úkolech (zadáních) zpravodajských služeb z první poloviny devadesátých let (...), nejednalo se o koncepční bezpečnostní politiku vycházející z vládní úrovně, ale o tzv. samoúkolování zpravodajských služeb.*⁹⁶

Bývalý ředitel Vojenského obranného zpravodajství a následně ředitel BIS Jiří Růžek k situaci okolo spolupráce zpravodajských služeb a exekutivy uvádí, že *čeští politici až na výjimky se zpravodajské problematice nevěnovali, a pokud o ni projevíli zájem, tak většinou tehdy, když se jejich obchodní záležitosti dostávaly*

⁹³ BAŠTA, Karel a Karel RANDÁK. *KOLEKTIF: host pořadu: Jaroslav Bašta a Karel Randák – tajné služby v ČR* [online]. YouTube, vysíláno dne 3. 3. 2015, 70 minut. [cit. 3. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=e-e_vyUQ23o

⁹⁴ *Lidovky.cz* [online]. V Česku nebyla vláda, která by efektivně spolupracovala se zpravodajskými službami, tvrdí bývalý člen rozvědky [cit. 7.9.2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/v-cesku-nebyla-vlada-ktera-by-efektivne-spolupracovala-se-zpravodajskymi-sluzbami-tvrdi-byvaly-clen.A190802_105256_In_domov_ele

⁹⁵ Karel Zetocha, *1977, je autor první vědecké monografie v českém jazyce na téma transformace zpravodajských služeb bývalého Československa na zpravodajské služby demokratického státu.

⁹⁶ ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii - Česká republika*. Brno: Barrister & Prncipal, 2009. ISBN 978-80-87029-64-0.

*do hledáčku zpravodajských služeb. Premiér Klaus hleděl na BIS jako na nutné zlo, s nímž je potřeba nějak žít. Nestál o žádné informace, tím méně o to, aby zpravodajci aktivně vstupovali do ekonomické agendy. (...)vztahem k BIS a zpravodajství obecně se Miloš Zeman příliš nelišil od svého předchůdce. (...)mnohokrát zmiňovanou příčinu vidím v tom, že polistopadové vlády nevěděly, k čemu zpravodajské služby využít a jak je zapojit do informačního systému.*⁹⁷

I v současné době zaznívají názory z řad odborné veřejnosti, že by bylo nanejvýš vhodné přijmout taková opatření, která by dokázala zlepšit či zefektivnit činnost tuzemských zpravodajských služeb, jejich využívání ze strany exekutivy nevyjímaje. *Národní bezpečnost by bylo potřeba lépe koordinovat*⁹⁸, toto je jedno z opatření, které zaznělo v roce 2019 na konferenci s názvem Bezpečnostní situace státu z úst ředitele VZ Jana Berouna a ředitele BIS Zdeňka Koudelky. Výsledkem by mělo být zřízení pozice koordinátora zpravodajských služeb. Obdobný názor zazněl i od prorektora CEVRO Institutu Tomáše Pojara. Ten upozornil *na slabou pozici premiéra a Úřadu vlády při záležitostech zahraniční politiky a bezpečnosti. Někdo v roli poradce pro národní bezpečnost, jakou měl svého času u amerického prezidenta Henry Kissinger, by podle něj měl v rámci vládních struktur existovat.*⁹⁹

Zpravodajské služby jsou, dle mého mínění, považovány za standartní státní instituce, které vykonávají důležitou úlohu v oblasti bezpečnosti České republiky. Na druhou stranu jistě nelze konstatovat, že by situace byla zcela dokonalá. V relativně nedávné době, ale i v době současné jsme byli svědky zatahování zpravodajských služeb do nejrůznějších politických tahanic, které často jejich práci zpochybňovaly. S tím související enormní zájem médií a probírání záležitostí zpravodajských služeb téměř v přímém přenosu jistě není ku prospěchu věci.

⁹⁷ RŮŽEK, Jiří. *V labyrintu zpravodajských služeb*. Praha: Šulc-Švarc, 2014. ISBN 978-80-7244-363-5.

⁹⁸ *Lidovky.cz* [online]. Riziko terorismu je prý několik hodin od Prahy. Potřebujeme českého Kissingera, shodli se šéfové tajných služeb [cit.17.10.2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/riziko-terorismu-mame-autem-par-hodin-od-prahy-zaznelo-na-bezpecnostni-konferenci.A191204_101734_In_domov_mber

⁹⁹ Tamtéž

Neprávním problémem, se kterým se musely zpravodajské služby v minulosti několikrát potýkat, byly připravované reformy.

Počátkem roku 1993 se vláda zavázala, že připraví zákon o zpravodajských službách, který by ujasnil jejich pravomoci a pole působnosti. Plánovaná a potřebná debata o účelu, postavení a kontrole zpravodajských služeb se však nakonec smrškla na dohadování o počtu samostatných zpravodajských organizací, kterou by bylo možné redukovat na slogan sloučit, či nesloučit.¹⁰⁰ Jak uvádí odborná literatura, z ekonomického pohledu se může jednat o myšlenku správnou. Ovšem z důvodu rozdílnosti poslání těchto služeb, právního rámce, ve kterém konají svoji činnost, a dalších důvodů je takovéto sloučení nevhodné a výsledkem by mohlo být sloučení pouze formální.

Další příklad nakonec nezrealizované reformy, se kterou se musely zpravodajské služby vyrovnat, pochází z roku 1998. Avizoval ji tehdejší nově zvolený předseda vlády Miloš Zeman. Cílem připravované reformy měly být opět uspořené finanční prostředky. Úspory mělo být dosaženo sloučením obou civilních a tehdejších obou vojenských služeb. *Výsledkem by byla existence jedné civilní a jediné vojenské zpravodajské služby. Obě služby pak v sobě zahrnovaly rozvědnou a kontrarozvědnou část.¹⁰¹*

S rokem 2006 a Topolánkovou vládou spatřil světlo světa záměr reorganizovat zpravodajské služby. *Podle úsudku některých externích posuzovatelů i úsudku mého šlo o záminku k odstranění konkrétního ředitele ÚZSI, ačkoliv k tomu vláda má jednoduchý nástroj – odvolat jej bez odůvodnění. Po určitou dobu měli ÚZSI a BIS za ředitele tutéž osobu, což bylo řešení na samé hraně práva a dobrých politických mravů.¹⁰²*

V březnu 2008 předložený věcný návrh zákona obsahoval záměr, kterým mělo dojít k zániku stávajících zpravodajských služeb a následnému vzniku dvou nových. Změny se měly týkat také systému kontroly služeb nebo například

¹⁰⁰ ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii - Česká republika*. Brno: Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-64-0.

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² *Příspěvek k debatě o reformě zpravodajských služeb v České republice: Pracovní panel k reformní agendě* [online]. Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM, 2009 [cit. 7. 9. 2021]. Dostupné z: http://www.europeum.org/doc/pdf/PP_Europeum.pdf.

oprávnění služeb. *Podle něj se má z, po 3 letech sotva konsolidovaného, VZ opět vytrhnout kontrarozvědná složka a přičlenit k BIS. Výzvědná část VZ se má sloučit s dnešní ÚZSI v Národní zpravodajskou službu. BIS i NZS mají být „zavěšeny“ pod premiérem. V návrhu jsou spojeny všechny podněty na změny, které se v průběhu posledních 10 let „nasbíraly“.*¹⁰³

Velká vlna kritiky záměru ze všech připomínkových míst, která se snesla, zastavila jakékoliv další snahy o reformu zpravodajských služeb tímto směrem.

Jistě lze říci, že je vždy co zlepšovat. Ovšem reformy týkající se zpravodajských služeb je nutné provádět s rozmyslem, brát v potaz především názory odborníků, ať už právních expertů, či těch bezpečnostních. Zároveň s tím je nutné, eliminovat nejrůznější politické tlaky, kterými se politici často snaží zmiňovanými reformami dosáhnout nejrůznějšího prospěchu.

5.5.2 Právní problémy

Již při poměrně zběžném nahlédnutí do zákonných předpisů dotýkajících se českých zpravodajských služeb si lze povšimnout významných rozdílů. Rozdílnost spatříme například v procesu jmenování jednotlivých ředitelů služeb a v jejich odpovědnosti za výkon funkce. Při nahlédnutí do § 4 zákona č. 153/1994 Sb., se jako poměrně zvláštní jeví odpovědnost ředitelů ÚZSI a VZ, kteří jsou z výkonu své funkce odpovědni příslušnému ministrovi, v porovnání s ředitelem BIS, který nese svou odpovědnost vůči celé vládě. Ředitele BIS i VZ jmenuje do funkce vláda, či ministr obrany se souhlasem vlády v případě VZ. Tomuto jmenování ještě ovšem předchází projednání této záležitosti ve výboru dolní komory parlamentu, příslušném ve věcech bezpečnosti. V kontrastu s tím je jmenování ředitele ÚZSI. Zde je ředitel jmenován ministrem vnitra se souhlasem vlády, ovšem nutnost projednání ve zmiňovaném či obdobném výboru Poslanecké sněmovny absentuje. Je otázkou, zda by nebylo vhodné tento proces sjednotit pro všechny zpravodajské služby stejně.

¹⁰³ *Příspěvek k debatě o reformě zpravodajských služeb v České republice: Pracovní panel k reformní agendě* [online]. Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM, 2009 [cit. 7. 9. 2021]. Dostupné z: http://www.europeum.org/doc/pdf/PP_Europeum.pdf.

Patrný rozdíl se dotýká služeb samotných v tom ohledu, zda se jedná o zpravodajskou službu, která je samostatnou organizační složkou státu, či nikoliv. *Jednotlivé zpravodajské služby nepožívají jednotné právní úpravy, přestože ZoS vytváří zdání jednoty především ve svých prvních osmi paragrafech. Rozdíly jsou patrné v postavení jednotlivých zpravodajských služeb, které varují od relativní nezávislosti Bezpečnostní a informační služby, která má vlastní rozpočtovou kapitolu a je současně státním orgánem i právnickou osobou (má tedy právní subjektivitu) až po Vojenské zpravodajství, které je organizačně, personálně i funkčně začleněno do Ministerstva obrany. Úřad pro zahraniční styky a informace je pak rozkročen na pomezí obou systémů; ačkoliv je státním orgánem (samostatnou organizační složkou státu), je jeho rozpočet součástí rozpočtové kapitoly Ministerstva vnitra¹⁰⁴*

Spojení Ministerstva vnitra s ÚZSI působí na první pohled značně nelogicky. ÚZSI jakožto zpravodajská služba s vnější působností, jejímž předmětem zájmu jsou informace pocházející ze zahraničí, by dle logiky měla být zařazena do struktury Ministerstva zahraničních věcí, které je hlavním příjemcem zpravodajských výstupů. Zde si tedy můžeme klást otázku, proč tomu tak je. Dle mého názoru zde lze uvést dva důvody. Prvním je určitá zvyklost, neboť současný ÚZSI vznikl transformací jedné části bezpečnostního a zpravodajského aparátu režimu vládnoucího před rokem 1989. V případě ÚZSI se jednalo o Hlavní správu rozvědky Sboru národní bezpečnosti používající krycí označení I. správa SNB. *Sbor národní bezpečnosti byl jedním z opěrných pilířů komunistické totality v Československu. Od samého počátku bylo protnutí zájmů KSČ s bezpečnostní agendou evidentní; v letech 1950-1953 bylo vše zdůrazněno vytvořením samostatného ministerstva národní bezpečnosti. Také v 60. – 80. letech zůstával SNB pevně ukotven v systému MV.¹⁰⁵* Další vysvětlení lze nalézt v publikaci vydané samotným ÚZSI, kde se této otázky nebo problému dotýká kapitola nazvaná Řešení další spolupráce Zpravodajské služby FMV s Federálním

¹⁰⁴ GÖTTINGER, Vlastimil. Tři otazníky nad správou zpravodajských služeb. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 10. 9. 2021]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/gottinger.pdf>

¹⁰⁵ *ibadatelna.cz* [online]. Sbor národní bezpečnosti [cit. 10.9.2021]. Dostupné z: <https://ibadatelna.cz/cs/slovník/sbor-narodni-bezpecnosti>

ministerstvem zahraničních věcí. Autoři publikace uvádějí že, *vzhledem k tomu, že pod jeho krytím probíhala hlavní část zpravodajských činností v zahraničí, jednalo se o otázku stěžejní. Ministerstvo zahraničních věcí dávalo od prosince 1989 jasně najevo, že dosavadní provázání s rozvědkou považuje nadále za neúnosné. Nové vedení v čele s Jiřím Dienstbierem začalo pracovat nejen na změnách československé zahraniční politiky, ale také na odstranění přímého propojení diplomatické služby se Státní bezpečností.*¹⁰⁶ Bývalý ředitel Bezpečnostní informační služby Jiří Růžek ve své knize nazvané *V labyrintu zpravodajských služeb* k začlenění ÚZSI pod Ministerstvo vnitra uvádí, že *přirozeným partnerem a odběratelem informací civilní rozvědky je ministerstvo zahraničních věcí. Ale Státní bezpečnost kopírovala sovětský vzor a z logiky uplatňování třídního teroru zakotvila v ministerstvu vnitra.*¹⁰⁷ K setrvání civilní rozvědky pod Ministerstvem vnitra po roce 1989 uvádí, že začlenění pod ministerstvo zahraničních věcí bylo odmítnuto z toho důvodu, *aby se ministerstvo zahraničních věcí už nikdy nekompromitovalo součinností se špióny a jejich agenturou.*¹⁰⁸

Ač ono začlenění působí na první nelogicky, při bližším seznámení s výše uvedenými důvody je, dle mého názoru, odůvodněné a důvody stále trvají. Začlenění pod Ministerstvem zahraničí je problematické z hlediska vnímání ostatních států. Fakt, že se mezi diplomaty pohybují oficiální příslušníci rozvědky, nepůsobí příliš důvěryhodně a může působit problémy. Na druhou stranu lze uvažovat nad diplomatickým krytím pro zpravodajskou činnost, které se ve zpravodajství využívá.

Druhou otázkou zůstává, zda by nové začlenění přineslo nějakou přínosnou změnu než čistě formální. Stávající model fungování je zaveden již po dlouhá desetiletí, a že by nějak negativně ovlivňoval činnost ÚZSI, si nemyslím. Při nahlédnutí do obsahu zákona č. 2/1969, o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky, konkrétně do jeho § 12, který

¹⁰⁶ *Civilní rozvědka v letech 1990-1993* [online]. Úřad pro zahraniční styky a informace [cit. 10.9.2021]. Dostupné z: <https://www.uzsi.cz/dokumenty-ke-stazeni>

¹⁰⁷ RŮŽEK, Jiří. *V labyrintu zpravodajských služeb*. Praha: Šulc-Švarc, 2014. ISBN 978-80-7244-363-5.

¹⁰⁸ Tamtéž

se dotýká okruhu působnosti ministerstva vnitra, lze nicméně současné začlenění definovat jako značně sporné.

Ustanovení § 12 odst. 1 tohoto zákona uvádí, že *ministerstvo vnitra je ústředním orgánem státní správy pro vnitřní věci*¹⁰⁹. V úvodních pasážích diplomové práce, konkrétně v kapitole věnované vymezení zpravodajských služeb bylo uvedeno, že smyslem činnosti vnějších zpravodajských služeb je získávání, sběr a analýza informací majících původ v zahraničí, kdy *tyto informace slouží pro potřeby vedení zahraniční politiky vlastní vlády*¹¹⁰. Dále tyto služby významnou měrou přispívají k hájení obranných, politických či ekonomických zájmů své země. Zde lze vidět určitý nesoulad zaměření ministerstva vnitra a vnější zpravodajské služby. Dále pak v celém § 12 není ÚZSI zmíněn jako instituce, kterou by mělo ministerstvo řídit. Zajímavé je, že zmíněný kompetenční zákon ve svém § 16 věnovanému ministerstvu obrany v odstavci 2 písm. e) uvádí, že *ministerstvo obrany jako orgán pro zabezpečování obrany řídí Vojenské zpravodajství*.¹¹¹

Lze konstatovat, že celý tento problém má své logické důvody a opodstatnění, nicméně o zcela ideální stav se nejedná.

6. Oprávnění zpravodajských služeb České republiky

Aby mohly zpravodajské služby efektivně vykonávat svojí činnost, pro kterou byly zřízeny, potřebují pochopitelně celou řadu oprávnění, s jejichž pomocí dosáhnou požadovaných cílů. V demokratickém právním státě musí tato oprávnění, která jsou v mnoha případech opravdu značná, pochopitelně vycházet z legislativní úpravy. *Podle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny může státní moc a její orgány své pravomoci uplatňovat jen pokud to dovolí zákon, tedy jen v případech, mezích a způsoby, které jsou zákonem dovoleny. Tímto je vyjádřen princip právního státu – podrobení státní moci zákonu*¹¹². Při nastavení legislativního

¹⁰⁹ § 12 odst. 1, Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky v posledním znění

¹¹⁰ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

¹¹¹ § 16 odst. 2, Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky v posledním znění

¹¹² MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

rámce, který oprávnění upravuje, je nutné pečlivě zvažovat dvě zásadní fakta. Stát potřebuje k ochraně svých zájmů a své bezpečnosti efektivně fungující zpravodajské služby, tedy takové, které mají potřebná oprávnění. V demokratické zemi je však nutné zajistit, aby stát nezasahoval do práv a svobod člověka a občana nepřiměřeným způsobem. Oba požadavky musí být vzájemně a pečlivě vyváženy.

Český právní řád přiznává zpravodajským službám pro výkon jejich působnosti níže uvedená oprávnění. Některá z nich budou v následující části práci blíže rozebrána. Jedná se tedy o oprávnění:

- a) používat specifické prostředky získávání informací;
- b) požadovat informace od jiných subjektů;
- c) vést evidence o fyzických a právnických osobách;
- d) užívat opatření k utajení činnosti;
- e) zřizovat archivy;
- f) další oprávnění přiznaná zvláštními zákony

6.1. Specifické prostředky získávání informací

Hlavním smyslem činnosti zpravodajských služeb je práce s informacemi, tedy jejich sběr, shromáždění a vyhodnocení. Informace se získávají několika způsoby. Tím nejsnazším způsobem je využívat otevřené a veřejně dostupné zdroje. Ve zpravodajství je tato forma získávání informací nazývána jako tzv. OSINT¹¹³. Pak je možné využívat zdroje neveřejné, kterými jsou nejrůznější evidence a registry přístupné pouze k tomu oprávněným institucím. Za využití specifických prostředků se získávají takové informace, které nelze opatřit ani jedním z předešlých způsobů.

Využívání specifických prostředků získávání informací náleží mezi nejzásadnější oprávnění zpravodajských služeb. Jedná se o oprávnění taková, kterými lze

¹¹³ OSINT, open source intelligence (zpravodajství z otevřených zdrojů, tedy volně dostupných např. internet, sociální sítě, denní tisk)

významně zasáhnout do přiznaných základních práv a svobod lidí. V případě BIS a VZ lze při nahlédnutí do právních předpisů upravujících jejich činnost konstatovat, že jim tyto právní předpisy přiznávají shodné specifické prostředky získávání informací. V případě třetí zpravodajské služby, tedy ÚZSI je situace poněkud odlišná. Tomu se bude věnovat samostatná část této práce.

Specifickými prostředky získávání informací se pro účely tohoto zákona rozumějí zpravodajské prostředky a využívání služeb osob jednajících ve prospěch Bezpečnostní informační služby (Vojenského zpravodajství).¹¹⁴¹¹⁵

Ustanovení § 7 obou zmíněných zákonů poté dále zpravodajské prostředky člení na:

- a) zpravodajskou techniku;
- b) krycí prostředky a krycí doklady;
- c) sledování osob a věcí

6.1.2 Zpravodajská technika

Vymezení pojmu zpravodajská technika lze nalézt v § 8 zákona o BIS i o VZ. Vymezení je de facto shodné. Zpravodajskou technikou se rozumějí *technické prostředky a zařízení, zejména elektronické, fototechnické, chemické, fyzikálně-chemické, radiotechnické, optické, mechanické anebo jejich soubory, používané utajovaným způsobem, pokud je při něm zasahováno do základních práv a svobod občanů při:*

- a) vyhledávání, otevírání, zkoumání nebo vyhodnocování dopravovaných zásilek,*
- b) odposlouchávání, popřípadě zaznamenávání telekomunikačního, radiokomunikačního a jiného obdobného provozu, popřípadě zjišťování údajů o tomto provozu,*
- c) pořizování obrazových, zvukových nebo jiných záznamů,*

¹¹⁴ § 6, Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky v posledním znění

¹¹⁵ § 6, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

d) vyhledávání použití technických prostředků, které by mohly znemožnit nebo znesnadnit plnění úkolů v rámci Bezpečnostní informační služby / Vojenského zpravodajství,

e) identifikaci osob nebo předmětů, popřípadě při zjišťování jejich pohybu za použití zabezpečovací a nástrahové techniky.¹¹⁶

Zákon dále zpravodajskou techniku vymezuje i negativně, když stanoví, že použitím zpravodajské techniky, pokud jím není zasahováno do základních práv a svobod občanů není:

a) zachycování, poslech, monitorování a vyhodnocování informací, které jsou šířeny způsobem, jenž k nim umožňuje přístup předem neurčeného okruhu osob,

b) pořizování obrazových nebo zvukových záznamů,

c) používání zabezpečovací a nástrahové techniky,

d) monitorování telekomunikačního, radiokomunikačního nebo jiného obdobného provozu bez odposlechu jeho obsahu, popřípadě zjišťování údajů o tomto provozu.¹¹⁷

Již ze samotné definice zpravodajské techniky obsažené v příslušném právním předpise vyplývá, že při jejím použití dochází k zásahům do práv a svobod občanů. Z tohoto důvodu je používání zpravodajské techniky legislativně upraveno. Zákonná úprava použití zpravodajské techniky ZS České republiky je provedena v zákoně o BIS a v zákoně o VZ a vychází při vymezení podmínek použití zpravodajské techniky z těchto principů:

a) předchozí povolení soudce,

b) zásada subsidiarity a proporcionality

c) časové omezení

¹¹⁶ § 8 odst. 1, Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky v posledním znění a § 8 odst. 1, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

¹¹⁷ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

d) *vnější kontrola použití zpravodajské techniky.*¹¹⁸

Ad a) Zpravodajské služby mohou použít zpravodajskou techniku pouze po předchozím písemném povolení ze strany předsedy senátu vrchního soudu příslušného podle sídla BIS či Ministerstva obrany. V tomto případě se bude jednat o Vrchní soud v Praze. Obsahem žádosti musí být zejména druh zpravodajské techniky, které má být užito, a doba trvání jejího použití. Žádost dále musí obsahovat základní identifikační údaje osoby dotčené použitím zpravodajské techniky (jsou-li známy), telefonní číslo v případě provádění odposlechu telefonní stanice a místo použití zpravodajské techniky (je-li známo). Žádost musí obsahovat informaci o použití zpravodajské techniky vůči ústavnímu činiteli nebo také informaci o použití techniky, při kterém dochází k zásahům do nedotknutelnosti obydlí. Obsahem žádosti musí být dostatečné odůvodnění pro použití zpravodajské techniky. Absentovat nesmí ani informace o předešlé žádosti o povolení použití této techniky vůči osobě, na kterou již bylo povolení v minulosti požadováno, včetně informace o předchozím rozhodnutí. O podané žádosti rozhoduje příslušný soudce bezodkladně. Proti jeho rozhodnutí (které obsahuje zákonem požadované náležitosti), obsahující kladné či záporné stanovisko, není přípustný opravný prostředek. Rozhodnutí o zamítnutí žádosti soudcem musí obsahovat odůvodnění.

Ad b) Zpravodajskou techniku lze zpravodajskou službou použít pouze *za předpokladu, že by odhalování nebo dokumentování činností, pro něž má být použita, bylo jiným způsobem neúčinné nebo podstatně ztížené nebo v daném případě nemožné.*¹¹⁹ *Zde vyjádřená subsidiarita tedy plní roli ultima ratio a stanoví podmínku povinného upřednostnění použití jiného – méně intruzivního – prostředku.*¹²⁰ *Zásada proporcionality je uplatněna jen nepřímo – omezením oprávnění používat zpravodajskou techniku v oboru své působnosti, tedy vymezením záměrů a činností, (terorismus, organizovaný zločin, záměrů a*

¹¹⁸ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

¹¹⁹ § 9 odst. 1, Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky v posledním znění a § 9 odst. 1, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

¹²⁰ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

činností směřujících proti zajištění obranyschopnosti, ochraně utajovaných informací), které zákon považuje z hlediska ochrany zájmů státu za natolik závažné, že umožňuje použití adekvátních prostředků.¹²¹

Ad c) Zákon stanoví, že použití zpravodajské techniky je možné povolit jen na dobu, která je nezbytně nutná, nejvýše však na 4 měsíce. Zákon o VZ ve svém § 10 odst. 3 uvádí, že VZ je oprávněno podat novou žádost o prodloužení této doby, nejvýše vždy však o další 4 měsíce.

Ad d) Z důvodu, že použití zpravodajské techniky znamená silný zásah do základních práv a svobod osob, je namístě důsledná kontrola toho, zda je využívána v souladu se zákonem. Povolení ze strany příslušného soudu je pouze jednou částí vykonávané kontroly. Předseda senátu vrchního soudu je na základě jím vyžádaných informací od BIS či VZ oprávněn kontrolovat, zda trvají důvody pro použití zpravodajské techniky. V případě, že soudce zjistí pominutí důvodů odůvodňujících použití této techniky, je povinen povolení k jejímu použití ukončit. Povinností BIS i VZ je bezodkladně příslušného soudce informovat o ukončení využívání zpravodajské techniky, a to písemně. Takto hovoří § 11 a § 12 zákona o BIS a VZ.

Druhou část kontroly použití zpravodajské techniky představuje kontrola ze strany Poslanecké sněmovny a jí zřízeného kontrolního orgánu.

V případě BIS je kontrolním orgánem Poslanecké sněmovny Stálá komise pro kontrolu činnosti BIS. Této komisi ředitel BIS předkládá na její požádání podle ustanovení § 19 odst. 3 písm. c) zákona č. 154/1994 Sb., *počet případů použití zpravodajské techniky, ve kterých je Bezpečnostní informační služba činná, s uvedením jednotlivých oblastí působnosti Bezpečnostní informační služby a druhu zpravodajské techniky.*¹²²

V případě VZ je kontrolním orgánem Poslanecké sněmovny Stálá komise pro kontrolu činnosti Vojenského zpravodajství. Této komisi ředitel VZ předkládá na její požádání podle ustanovení § 22 odst. 3 písm. b) zákona č. 289/2005

¹²¹ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

¹²² § 19 odst. 3 písm. c), Zákon č. 154/1994 Sb., *o Bezpečnostní informační službě České republiky* v posledním znění

*Sb., zprávu o použití zpravodajských prostředků, vyjma zpravodajských prostředků použitých při zabezpečování informací majících původ v zahraničí, a to pouze ve věcech a v případech, ve kterých Vojenské zpravodajství svou činnost již ukončilo.*¹²³

Pro úplnost zmíním Orgán nezávislé kontroly, se kterým český právní řád počítá jako s významným prvkem v soustavě kontroly zpravodajských služeb. *Orgán nezávislé kontroly vykonává na základě podnětu některého ze zvláštních kontrolních orgánů kontrolu zákonnosti činnosti zpravodajské služby v oboru její působnosti na území České republiky, včetně kontroly dodržování základních práv a svobod.*¹²⁴ Blíže se tomuto dosud personálně neobsazenému orgánu kontroly bude věnovat samostatná kapitola.

6.1.3 Krycí prostředky a krycí doklady

Používání krycích prostředků a krycích dokladů ze strany BIS a VZ slouží k zastření skutečné totožnosti příslušníků služeb, utajení jejich příslušnosti ke zpravodajské službě, zabránění vyzrazení jejich činnosti či zajištění konspirace budov a například dopravních prostředků využívaných zpravodajskými službami.

*Jako krycí doklady lze považovat doklady všech typů, které slouží pracovníkům zpravodajských služeb a někdy i jejich spolupracovníkům ke konspirativnímu vystupování. Nejsou padělané, nýbrž zhotovené na úředních listinách. Krycí doklady patří mezi technicko - operativní prostředky pracovníků zpravodajských služeb.*¹²⁵

*Zákon nestanoví, které doklady mohou být krycím dokladem, ale používá negativní vymezení.*¹²⁶

Krycím dokladem nesmí být průkaz poslance nebo senátora, člena vlády, člena bankovní rady České národní banky, člena kolegia Nejvyššího kontrolního úřadu,

¹²³ § 22 odst. 3 písm. b), Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

¹²⁴ § 12 odst. 3, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

¹²⁵ CHURAŇ, Milan a kol. *Encyklopedie špionáže, ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti.* Praha : Libri, 2000. ISBN 80-7277-020-9.

¹²⁶ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby.* Pízeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

*soudce Ústavního soudu, služební průkaz soudce nebo státního zástupce nebo doklad žijící osoby.*¹²⁷

*Je-li to vzhledem k povaze krycího dokladu nutné, je Bezpečnostní informační služba oprávněna v nezbytné míře zpracovávat údaje v informačních systémech vedených podle zvláštních právních předpisů, a to vložení, změnou nebo fyzickým vymazáním údajů souvisejících s krycím dokladem, popřípadě blokováním těchto údajů. Správci informačních systémů veřejné správy a na náklady Bezpečnostní informační služby také správci jiných informačních systémů využívajících údaje z informačních systémů veřejné správy poskytnou při tomto zpracování potřebnou součinnost; při tom postupují tak, aby nedošlo k vyzrazení činnosti Bezpečnostní informační služby.*¹²⁸ Obdobně je zpracování osobních údajů v informačních systémech upraveno i v zákoně o VZ.

Na základě rozhodnutí ředitele BIS je tato služba oprávněna opatřit a vydávat pro své příslušníky krycí doklady. Vojenské zpravodajství na základě rozhodnutí jeho ředitele zajišťuje krycí doklady, které buďto samo vydává, nebo pro něj tuto činnost zajišťuje Bezpečnostní informační služba, Ministerstvo obrany, či Ministerstvo vnitra.

Zpravodajské služby vedou evidence opatřených krycích dokladů.

*Krycím prostředkem se rozumí věc, která není dokumentem, prostor nebo činnost sloužící k zastírání skutečné totožnosti osoby nebo činnosti BIS popř. VZ.*¹²⁹

Krycí prostředky jsou opatřovány zpravodajskou službou samotnou (BIS i VZ) na základě rozhodnutí jejího ředitele. Zpravodajská služba vede evidenci krycích prostředků.

Příkladem krycího prostředku jsou nejrůznější reklamní polepy na vozidla deklarující příslušnost těchto vozidel pod nejrůznější společnosti, nikoliv pod

¹²⁷ § 13 odst. 2, Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky v posledním znění a § 13 odst. 2, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

¹²⁸ § 13 odst. 3, Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky v posledním znění

¹²⁹ § 14 odst. 1, Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky v posledním znění a § 14 odst. 1, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

zpravodajskou službu. Dále se může jednat o pracovní stejnokroje rozličných firem a institucí, které zajistí dostatečnou konspiraci při provádění zpravodajských úkonů. Zmínit lze například fiktivní označení budov zpravodajských služeb, například názvem obchodní společnosti. Opomenout nejde ani konspirační byty. *Zde se jedná o byt, dům nebo jiný objekt používaný zpravodajskou službou ke konspiračním účelům (pro schůzky, zpravodajské akce, krycí adresy apod.). Může být v držení důvěryhodné osoby, která jej za úplatu propůjčuje zpravodajské službě. Zpravodajské služby často používají vlastních objektů (domů, kanceláří, bytů) a to na krycí jméno jednotlivce, firmy nebo organizace.*¹³⁰

6.1.4 Sledování osob a věcí

Zákon č. 289/2005 Sb. o Vojenském zpravodajství ve svém § 15 odst. 1 ke sledování uvádí: *Sledováním osob a věcí se rozumí získávání poznatků o osobách a věcech prováděné utajovaným způsobem technickými nebo jinými prostředky.*¹³¹ Shodně je sledování definováno i v § 158d odst. 1 zákona č. 141/1961, o trestním řízení soudním (trestní řád). Naopak zákon č. 154/1994 Sb., o bezpečnostní informační službě, ve svém § 14 týkajícím se sledování žádnou definici nezmiňuje.

*Sledování patří k základním technikám především v kontrarozvědné činnosti. Jeho cílem je získávat informace o osobách (například jejich denní režim a styky), věcech, objektech (provoz a návštěvy v nich) a prostorách (podezřelý zájem o vojenské prostory). Jde o časově omezené nebo nepřetržité vizuální pozorování, při němž se kromě získávání informací pořizuje podle možností také fotografická, filmová a zvuková dokumentace.*¹³²

Rozhodnout o použití zpravodajského prostředku sledování osob a věcí a jeho dokumentaci je dle § 14 zákona o BIS oprávněn její ředitel, nebo jím pověřený funkcionář. V případě VZ o tomto rozhoduje ministr obrany na žádost ředitele VZ, toto je obsaženo v § 15 odst. 2 zákona o VZ.

¹³⁰ CHURAŇ, Milan a kol. *Encyklopedie špionáže, ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. Praha : Libri, 2000. ISBN 80-7277-020-9.

¹³¹ § 15 odst. 1, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

¹³² CHURAŇ, Milan a kol. *Encyklopedie špionáže, ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. Praha : Libri, 2000. ISBN 80-7277-020-9.

BIS i VZ jsou dle příslušných právních předpisů oprávněny požadovat technické zabezpečení sledování od institucí k tomu oprávněných. Jedná se například o specializované policejní útvary, například Útvar zvláštních činností SKPV. Zpravodajská služba je povinna prokázat oprávněnost požadavku, tedy doložit patřičné povolení k provádění sledování osob a věcí.

Sledování osob a věcí má několik různých forem a metod. *Sledování může být otevřené nebo skryté*¹³³. Mezi formy sledování patří sledování tzv. kontaktní, tedy prováděné příslušnými k tomu určenými osobami, dále sledování tzv. technické, tedy za využití například zařízení GPS po jeho instalaci do vozidla. Nelze vyloučit ani kombinaci obou zmíněných způsobů.

Krátce se zamysleme nad rozdílem mezi sledováním kontaktním a sledováním technickým, zejména co do intenzity zásahu do soukromí osob. Je zajímavé, že při provádění kontaktního sledování zpravodajskou službou, kdy určení sledovači monitorují pohyb sledované osoby, provádějí například fotodokumentaci, zaznamenávají schůzky sledované osoby s jejími kontakty, monitorují navštívená místa, pro tento poměrně zásadní zásah do soukromí není nutný souhlas příslušného soudu. Opak se děje při sledování technickým, kdy je monitorován pohyb vozidla sledované osoby za využití např. systému GPS. Na tuto formu sledování je nutné povolení příslušného soudu, přičemž dochází dle názoru nejen mého, ale především autorů odborných publikací a dalších odborníků k zásahu do soukromí podstatně menšímu. Dojde k zaznamenání časového údaje, konkrétní ulice v konkrétním městě. Ovšem absentují zde pořízené fotografie, záznamy schůzek osob či sledovanou osobou navštívená místa. V knize Zpravodajské služby a zpravodajská činnost kolektiv autorů k této problematice zmiňuje rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Tento soud ve věci *Uzun proti Německu* (stížnost č. 35623/05) posuzoval použití zařízení GPS a možný zásah do soukromí sledované osoby. Výsledkem jednání byl závěr, že *sledování pomocí systému GPS bylo zásahem do soukromí stěžovatele (...). Dalším, vedlejším, nicméně zaznamenaníhodným závěrem soudu v dané věci je konstatování, že*

¹³³ CHURAŇ, Milan a kol. *Encyklopedie špionáže, ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. Praha : Libri, 2000. ISBN 80-7277-020-9.

*sledování pomocí GPS zasahuje do soukromí méně, než sledování kontaktní. Tím ESLP potvrdil, že podstatným pro posuzování oprávněnosti a požadavky na podmínky použití prostředků sledování je míra, intenzita, zásahů do práv a svobod a relativizoval tak všeobecně přijímanou představu, podle které je sledování s použitím technických prostředků vždy bez výjimky větším zásahem do soukromí.*¹³⁴ Zde se ztotožňuji s názorem docenta Jana Kudrny, že výše popsáný případ je jednou z aktuálních otázek, které by měly být vzaty v potaz v budoucích úpravách legislativy dotýkající se tuzemských zpravodajských služeb.

6.1.5 Využití služeb osob jednajících ve prospěch zpravodajské služby

BIS a VZ disponují oprávněním (uvedeným v § 15 zák. o BIS a § 16 zák. o VZ) využívat ve svůj prospěch a při plnění svých úkolů informace a služby od fyzických osob starších 18 let. Osoby poskytují informace a služby dobrovolně a takovým způsobem, aby bylo dodrženo utajení činnosti. Zpravodajské služby využívající ve svůj prospěch takové osoby jsou povinny zajistit jim ochranu před vyzrazením spolupráce, před újmou na jejich životě, zdraví, majetku nebo cti.

6.2 Specifické prostředky získávání informací a ÚZSI

Oprávnění využívat specifické prostředky získávání informací přiznává ÚZSI zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách. Absentuje zde zákon speciální, na rozdíl od zbylých dvou zpravodajských služeb. *Úřad pro zahraniční styky a informace může pro ochranu činností, které koná na území České republiky, a jestliže je to nezbytné pro plnění úkolů v jeho působnosti, používat sledování osob a věcí, krycí doklady a krycí prostředky, nástrahovou a zabezpečovací techniku a využívat osob jednajících v jeho prospěch, které musí být starší 18 let.*¹³⁵ Výše uvedený zákon č. 153/1994 Sb., ve vztahu k činnostem ÚZSI neuvádí pojem „specifické prostředky získávání informací“.

¹³⁴ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

¹³⁵ § 18 odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

Zákon stanoví, že ÚZSI může tyto prostředky používat jen pro ochranu činností, které koná na území České republiky, a jestliže je to nezbytné pro plnění úkolů v jeho působnosti.¹³⁶

Právní úpravu lze tedy najít pouze pro některé touto službou využívané prostředky, a to pouze na území České republiky. Činnosti a prostředky vykonávané a využívané mimo území České republiky nikterak zákonem upraveny nejsou. Důvody, proč tomu tak je, byly uvedeny v kapitole věnované právní úpravě zpravodajských služeb.

Při nahlédnutí do zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, konkrétně do pasáží věnovaných ÚZSI, lze konstatovat, že právní úprava prostředků používaných na území České republiky je poněkud stručná.

Právní úprava použití nástrahové a zabezpečovací techniky, dále pak sledování osob a věcí zcela absentuje. Zákon pouze zmiňuje, že ÚZSI disponuje oprávněním zajistit sledování osob a věcí a použití nástrahové a zabezpečovací techniky od jiné, k tomu oprávněné organizace. Této pak musí doložit příslušné povolení k takovéto činnosti.

ÚZSI disponuje oprávněním využívat ve svůj prospěch osob starších 18 let. Uvedení věkové hranice je jedinou podmínkou spolupráce, kterou zákon o zpravodajských službách zmiňuje. Zcela chybí jakékoliv ustanovení o povinnosti ÚZSI jakkoliv zabezpečit ochranu těchto osob před újmou například na životě nebo zdraví tak, jako je tomu u zbylých zpravodajských služeb.

Největší právní úpravy se dostalo krycím prostředkům a krycím dokladům. *Krycím dokladem se pro účely tohoto zákona rozumí dokument sloužící k zastírání skutečné totožnosti příslušníka Úřadu pro zahraniční styky a informace nebo k utajení jeho příslušnosti k Úřadu pro zahraniční styky a informace, k zastírání činnosti Úřadu pro zahraniční styky a informace nebo k utajení objektů Úřadu pro zahraniční styky a informace.*¹³⁷

¹³⁶ § 18 odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

¹³⁷ § 18a odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

Ustanovení § 2 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách negativně vymezuje, které doklady nelze jako krycí použít. Toto negativní vymezení je shodné s vymezením krycích dokladů uvedených v zákonech o BIS a VZ.

Opatřit krycí doklady je oprávněn ÚZSI samotný, případně toto provede Ministerstvo vnitra po rozhodnutí ředitele této zpravodajské služby. Krycí doklady pro ÚZSI emituje Ministerstvo vnitra, ÚZSI poté vede příslušnou evidenci těchto dokladů. Ustanovení § 18b zákona o zpravodajských službách věnované krycím prostředkům lze hodnotit jako totožné s BIS i VZ.

6.3. Poskytování informací zpravodajským službám

Zpravodajské služby mohou pro ně potřebné informace získávat třemi různými způsoby. Vedle specifických prostředků získávání informací, které již byly popsány, jsou tím dalším způsobem informace pocházející od orgánů veřejné správy. *V rámci své působnosti mohou zpravodajské služby žádat od orgánů veřejné správy nezbytnou pomoc a informace uchovávané těmito orgány v souvislosti s plněním úkolů státní správy. Orgány veřejné správy poskytnou požadovanou pomoc a informace bez zbytečného odkladu a bezplatně, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak.*¹³⁸ Zákon přiznává zpravodajským službám i možnost obracet se s žádostí o určité informace také na fyzické nebo právnické osoby.

6.3.1 Vyžadování informací od orgánů veřejné správy

Zpravodajské služby jsou oprávněny na základě své žádosti získávat informace od takových státních institucí a subjektů, které vedou nejrůznější evidence, registry či databáze.

Dle ustanovení § 11 odst. 2 zákona ZS, disponují zpravodajské služby pravomocí vyžadovat od Generálního finančního ředitelství informace týkající se správy daní. Získané informace mají značný význam pro činnost zpravodajských služeb

¹³⁸ § 11 odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

v rámci jejich činností namířených proti organizovanému zločinu, financování terorismu a dalších.

Ustanovení § 11 odst. 3 zákona o ZS uvádí, že *zpravodajské službě poskytuje příslušný správní úřad údaje vedené v:*

- a) základním registru obyvatel,*
- b) základním registru právnických osob, podnikajících fyzických osob a orgánů veřejné moci, základním registru územní identifikace, adres a nemovitostí*
- c) základním registru agend orgánů veřejné moci a některých práv a povinností,*
- d) agendovém informačním systému obyvatel,*
- e) registru rodných čísel,*
- f) informačním systému cizinců,*
- g) agendovém informačním systému evidence občanských průkazů,*
- h) agendovém informačním systému evidence cestovních dokladů,*
- ch) agendovém informačním systému evidence diplomatických a služebních pasů,*
- i) centrálním registru zbraní,*
- j) evidencích fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky,*
- k) národním bodu pro identifikaci a autentizaci,*
- l) kromě údajů poskytnutých národním bodu pro identifikaci a autentizaci držitelem prostředku pro elektronickou identifikaci, registru silničních vozidel,*
- m) centrálním registru silničních vozidel,*
- n) registru historických a sportovních vozidel,*
- o) evidenci vozidel v systému časového zpoplatnění,*
- p) evidenci údajů o mýtném,*
- q) registru řidičů, a*

r) v centrálním registru řidičů, a to způsobem umožňujícím nepřetržitý, a je-li to technicky možné, i dálkový přístup.¹³⁹

Z uvedeného přehledu registrů a evidencí je patrné, že zpravodajské služby disponují opravdu značnou škálou možností přístupu k informacím, které nejsou běžně dostupné. Zpravodajské služby mohou tyto informace vyžadovat v takovém rozsahu, který je nezbytný pro plnění službám svěřených úkolů. Případně je mohou využívat pro potřeby evidenční ochrany.

Obsahem ustanovení § 11 odst. 4 zákona o ZS je oprávnění zpravodajských služeb získat na základě žádosti opis popř. výpis z evidence Rejstříku trestů. Dále pak mohou vyžadovat po Rejstříku trestů informace týkající se vydání výpisu, opisu či informace o nahlédnutí do opisu z evidence takového rejstříku, včetně informace, kdo o úkon žádal.

6.3.2 Vyžadování informací od fyzických a právnických osob

Podle ustanovení § 11a odst. 1 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky jsou zpravodajské služby oprávněny na základě písemné žádosti vyžadovat od:

- a) banky nebo pobočky zahraniční banky (dále jen „banka“) poskytnutí zprávy o záležitostech týkajících se klienta banky, které jsou předmětem bankovního tajemství,*
- b) spořitelního a úvěrního družstva (dále jen „družstevní záložna“) poskytnutí zprávy o údajích o členovi družstevní záložny a o jeho transakcích, nebo*
- c) jiné osoby, která je oprávněna poskytovat platební služby jako podnikání, poskytnutí zprávy o uživateli jí poskytované služby a o jeho transakcích.¹⁴⁰*

Tohoto oprávnění může zpravodajská služba dle ustanovení § 11a odst. 3 zákona o ZS využít pouze v takovém případě, že plní úkol spadající do jejích kompetencí. Další podmínkou obsaženou v ustanovení je fakt, že vyžadované informace není

¹³⁹ § 11 odst. 3, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

¹⁴⁰ § 11a odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

možné obstarat jiným účinným způsobem, popřípadě by činnost vedoucí k jejich získávání byla spojena se značnými obtížemi, či by ji nešlo provést vůbec. Zákon připouští využít krycí prostředek pro získání a předání takovýchto informací v tom smyslu, že zpravodajská služba má oprávnění požadovat, aby potřebné informace od banky, družstevní záložny, popř. jiné osoby, o které hovoří zákon o ZS, vyžádala jiná k tomu oprávněná státní instituce. Toto nelze požadovat od soudů, státních zastupitelství a Finančně analytického úřadu. Mezi instituce, od kterých výše zmíněné informace lze vyžádat za využití uvedeného krycí prostředku, lze zařadit například správce daně, orgán sociálního zabezpečení, úřad práce, Ministerstvo financí nebo Úřad pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí. Tyto a další instituce jsou zmíněny v § 38 odst. 3 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Smyslem využití krycího prostředku je utajení zájmu zpravodajských služeb o dotčené osoby či instituce, to i před bankou samotnou.

Požadovat výše uvedené informace může zpravodajská služba pouze za podmínky, že předem obdrží povolení ze strany předsedy senátu Vrchního soudu v Praze. V tomto lze spatřit značný rozdíl, neboť při vyžadování informací od veřejných institucí takovéto povolení zpravodajské služby nepotřebují. V požadavku získat předem povolení soudu lze, tak jako u specifických prostředků získávání informací, spatřit jeden z prvků kontroly zpravodajských služeb.

Podle ustanovení § 11b zákona o ZS jsou *zpravodajské služby oprávněny v rozsahu potřebném pro plnění konkrétního úkolu ve své působnosti vyžadovat od právnické nebo fyzické osoby poskytující veřejně dostupnou telefonní službu informaci z databáze všech jejích účastníků veřejně dostupné telefonní služby.*¹⁴¹

Ustanovení se týká případů, ve kterých je ze strany zpravodajské služby použita zpravodajská technika, tedy odposlech, záznam telekomunikačního a jiného podobného provozu a další s tím související činnosti. Na základě oprávnění jsou zpravodajské služby vedle zjištěného obsahu telefonického hovoru a čísel telefonních stanic schopny zjistit, komu konkrétně zjištěná telefonní čísla patří.

¹⁴¹ § 11b odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

6.4 Evidování informací o fyzických a právnických osobách

Oprávnění shromažďovat údaje o osobách musí být stanoveno zákonem, protože se dotýká základních lidských práv a svobod, které jsou zakotveny v Listině. Zejména jde o čl. 7 (nedotknutelnost osoby a jejího soukromí) a čl. 10, zejména odst. 3 (ochrana před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě).¹⁴²

Všem českým zpravodajským službám je zákonem dovoleno spravovat evidence obsahující údaje o fyzických a právnických osobách. To vše za podmínky, že je to nutné ke splnění úkolů spadajících do jejich kompetence. V případě BIS a VZ je toto upraveno v zákonech o BIS a VZ. V případě ÚZSI vychází oprávnění ze zákona o ZS.

Bezpečnostní informační služba je oprávněna ukládat, uchovávat a využívat údaje o fyzických a právnických osobách, jestliže je to nutné k plnění úkolů v její působnosti.¹⁴³

Vojenské zpravodajství je oprávněno ukládat, uchovávat a využívat údaje o fyzických a právnických osobách ve svých evidencích, jestliže

- a) existují podložená podezření ze záměrů nebo činností, o kterých zabezpečuje informace ve své působnosti,*
- b) je to potřebné ke zjištění a zhodnocení záměrů nebo činností, o kterých zabezpečuje informace ve své působnosti, nebo*
- c) je to nutné k plnění dalších úkolů stanovených zvláštním právním předpisem nebo mezinárodní smlouvou, jíž je Česká republika vázána.¹⁴⁴*

Úřad pro zahraniční styky a informace je oprávněn ukládat, uchovávat a využívat údaje o fyzických a právnických osobách, jestliže je to nutné k plnění úkolů v jeho působnosti.¹⁴⁵

¹⁴² MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

¹⁴³ § 16 odst. 1, Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky v posledním znění

¹⁴⁴ § 17 odst. 1, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

¹⁴⁵ § 19 odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

Žádná ze zpravodajských služeb nesděluje žádné z osob žádné informace o jejím vedení v evidenci, toto se týká i samotného obsahu takové evidence. Služby jsou povinny zabezpečit veškeré evidované údaje proti vyzrazení, zneužití, poškození, ztrátě či odcizení. Legislativa umožňuje BIS i VZ využít krytí takovým účelem nebo činností, které umožní potřebné informace sdružovat i získávat.

Při nahlédnutí do zákona o VZ si lze všimnout ještě dalšího rozšíření týkajícího se evidencí a práce s nimi. Ustanovení § 17 odst. 2 zákona o VZ uvádí, že *údaje o chování nezletilých osob mladších 15 let se nesmějí vkládat do evidencí. Údaje o chování nezletilých osob starších 15 let se musí po dvou letech od vložení přezkoumat a nejpozději po pěti letech uložit tak, aby k nim neměl přístup nikdo jiný než orgány oprávněné podle zvláštního právního předpisu, ledaže by po dovršení zletilosti těchto osob k nim získalo Vojenské zpravodajství v oboru své působnosti další poznatky.*¹⁴⁶

Ustanovení § 17 odst. 3 zákona o VZ uvádí, že *všechny údaje vedené v evidencích Vojenského zpravodajství, o kterých se dodatečně zjistí, že byly získány neoprávněně nebo že jsou nepravdivé, se uloží tak, aby k nim neměl přístup nikdo s výjimkou orgánů oprávněných podle zvláštního právního předpisu.*¹⁴⁷

Na tomto místě je pro úplnost vhodné poukázat na výše popsaný rozdíl právní úpravy dotýkající se práce s evidencemi. Zatímco VZ je zákonem v této činnosti regulováno poměrně přísně, v případě BIS zákon tak přísný není.

6.5 Opatření k utajení činnosti

Vzhledem k tomu, že činnost zpravodajských služeb je postavena na utajení jejich činnosti, je jim a jejich příslušníkům na základě § 20 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky přiznáno oprávnění *používat zvláštní způsoby vykazování údajů při hospodaření s prostředky státního rozpočtu včetně devizového hospodaření, přiznávání daně z příjmů, vykazování údajů pro účely státní sociální podpory, vykazování pojistného všeobecného zdravotního pojištění*

¹⁴⁶ § 17 odst. 2, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

¹⁴⁷ § 17 odst. 3, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

*a pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a používat zvláštní postupy při hospodaření s majetkem České republiky. Tento zvláštní způsob vykazování údajů a zvláštní postupy při hospodaření s majetkem stanoví vláda.*¹⁴⁸

Zde lze odkázat například na zákon č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky. § 13a odst. 1 tohoto zákona uvádí, že *pro účely utajení činnosti zpravodajských služeb České republiky, Policie České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů a Armády České republiky a zajištění bezpečnosti jejich příslušníků lze použít zvláštní postupy k utajení a zajištění bezpečnosti při správě daní.*¹⁴⁹

6.6 Oprávnění zřizovat archivy

Na základě ustanovení § 51 odst. 1 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů mohou zpravodajské služby (a další instituce, např. bezpečnostní sbory, státní podniky, vysoké školy) zřizovat specializované archivy. *Do péče specializovaného archivu náleží archiválie vzniklé z činnosti jeho zřizovatele nebo z činnosti jeho právních předchůdců a archiválie získané darem nebo koupí.*¹⁵⁰

*BIS i VZ zřizují bezpečnostní archivy k trvalému zachování informací.*¹⁵¹

Oprávnění zřizovat bezpečnostní archivy vyplývá z ustanovení § 53 odst. 1 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů.

Bezpečnostní archiv bezpečnostního sboru a zpravodajské služby České republiky

a) provádí výběr archiválií ve skartačním řízení u dokumentů vzniklých z činnosti jeho zřizovatele, a to i u těch, u nichž dosud nebyl zrušen stupeň utajení,

¹⁴⁸ § 20, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

¹⁴⁹ § 13a odst. 1, Zákon č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky v posledním znění

¹⁵⁰ § 51 odst. 2, Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů v posledním znění

¹⁵¹ § 16 odst. 5, Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky v posledním znění a § 20 odst. 3, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

b) vede v základní evidenci Národního archivního dědictví všechny archivní fondy a archivní sbírky náležející do jeho péče; údaje o archiváliích obsahujících utajované informace se nepředávají do druhotné a ústřední evidence Národního archivního dědictví,

c) plní další úkoly specializovaného archivu.¹⁵²

6.7 Kybernetická obrana

Dnem 1. července 2021 nabyla účinnosti novela zákona o Vojenském zpravodajství, publikovaná jako zákon č. 150/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, která se zabývá kybernetickou obranou. Kybernetická obrana, jako aktuální bezpečnostní problematika, byla tedy svěřena do kompetencí Vojenského zpravodajství. Tomuto tématu jsem se věnoval již v kapitole věnovanému samotnému Vojenskému zpravodajství.

Vojenské zpravodajství za podmínek stanovených tímto zákonem provádí:

a) cílenou detekci kybernetických útoků a hrozeb majících původ v zahraničí a směřujících proti důležitým zájmům státu, jejichž zajišťování je předmětem obrany České republiky podle zákona o zajišťování obrany České republiky (dále jen „detekce“),

b) identifikaci a vyhodnocování detekovaných kybernetických útoků a hrozeb a jejich dopadů (dále jen „vyhodnocování“) a

c) opatření k odvracení detekovaných kybernetických útoků a hrozeb.¹⁵³

Při těchto činnostech VZ spolupracuje s ostatními zpravodajskými službami, policií, armádou, dalšími orgány státu, ale i fyzickými či právníckými osobami.

6.8 Některá další svěřená oprávnění

Jak je patrné z obsahu této kapitoly diplomové práce, jsou českým zpravodajským službám přiznána rozličná oprávnění. Některá jsou řekněme opravdu významná, jiná na první pohled méně, případně se nejeví jako tolik zajímavá. Celá řada

¹⁵² § 53 odst. 2, Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů v posledním znění

¹⁵³ § 16a odst. 1, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

dalších oprávnění vyplývá z nejrůznějších právních předpisů. Některé předpisy zpravodajským službám umožňují využívat rozličné výjimky z obecné právní úpravy, další obsahují například možnost zpravodajské službě vystupovat, jako účastník správního řízení či možnost poskytovat vyjádření k předmětné věci.

Je jistě nutné zmínit zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Ustanovení § 140 odst. 1 zmíněného zákona přiznává zpravodajským službám tato oprávnění:

a) rozhodují o žádosti fyzické osoby v případě svých příslušníků, zaměstnanců a uchazečů o přijetí do služebního nebo pracovního poměru, s výjimkou uchazečů o přijetí do služebního nebo pracovního poměru, kteří jsou držiteli osvědčení fyzické osoby alespoň pro požadovaný stupeň utajení, a o zrušení platnosti osvědčení této fyzické osoby a vydávají osvědčení fyzické osoby podle § 56a, b) na základě písemné žádosti Úřadu v rámci své působnosti provádějí úkony v řízení podle tohoto zákona.¹⁵⁴

Ustanovení § 140 odst. 2 zákona č. 412/2005 Sb., pak zpravodajským službám přiznává v případě výkonu činností podle výše uvedeného § 1 postavení Národního bezpečnostního úřadu, případně jeho ředitele. Zákon umožňuje službám ve svém § 4 využívat například prostředky k získávání informací (obsažené v zákoně o ZS a BIS), shromažďovat osobní údaje, vyžadovat informace od státních institucí a mnohé další.

Zmínit lze dále také § 76 tohoto zákona, který zpravodajským službám umožňuje vydávat svá stanoviska v případě předávání utajovaných informací v mezinárodním styku.

Další právní předpisy, jejichž obsahem jsou nejrůznější výjimky pro zpravodajské služby, tak ustanovení dotýkající se jejich příslušníků, lze pro ilustraci zmínit zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, zákon č. 119/2002 Sb., o zbraních a střelivu, zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, zákon č. 361/2001 Sb., o provozu na pozemních

¹⁵⁴ § 140 odst. 1, Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti v posledním znění

komunikacích, zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů a další.

7. Kontrola zpravodajských služeb České republiky

Jak vyplynulo z předešlé kapitoly, která se věnovala oprávněním zpravodajským služeb, disponují tyto jejich velkým množstvím. Využitím některých z nich je možné velmi citelně zasahovat do základních práv a svobod lidí. Aby bylo zabráněno zneužívání těchto pravomocí jak ze strany zpravodajských služeb, tak zneužívání zpravodajských služeb samotných pro nejrůznější nezákonné účely ze strany nejrůznějších vlivných osob, je velice důležitá jejich kontrola. *Kontrola zpravodajských služeb umožňuje rovněž získat přehled o využívání veřejných finančních prostředků těmito službami.*¹⁵⁵ Existence účinného systému kontroly zpravodajských služeb je nezbytně nutná i pro jejich pozitivní vnímání ze strany obyvatel České republiky jakožto státních institucí sloužících právnímu státu a jeho občanům. *V post-totalitních státech panuje, zejména v počátečním období, silná nedůvěra ke zpravodajským službám (dříve sloužícím i jako nástroj represe vůči obyvatelstvu). Tradičním východiskem bylo omezování jejich pravomocí a naopak posilování kontroly.*¹⁵⁶

*Předpokladem efektivní kontroly (nejen) zpravodajských služeb je podle názoru autorů znalost problematiky, na kterou tato kontrola dopadá. Tato znalost determinuje mj. schopnost klást při kontrole relevantní otázky a požadovat relevantní odpovědi nebo vysvětlení.*¹⁵⁷

Ve světě se lze setkat s nejrůznějšími formami prováděné kontroly zpravodajských služeb, kdy toto je ovlivněno historií té které země, politickými aspekty a dalšími skutečnostmi. V případě České republiky (a nejen jí) lze konstatovat, že vývoj všech kontrolních mechanismů, které se v současné době uplatňují, trval notnou řadu let, vezme-li v úvahu, že od vzniku Československa až do roku 1990

¹⁵⁵ MATES, Pavel, Jindřich Škoda a František Vavera. *Veřejné sbory*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-572-4.

¹⁵⁶ GÖTTINGER, Vlastimil. Tři otázky nad správou zpravodajských služeb. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 13. 11. 2021]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/gottinger.pdf>

¹⁵⁷ MATES, Pavel, Jindřich Škoda a František Vavera. *Veřejné sbory*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-572-4.

neexistovala ani žádná právní úprava pro činnost zpravodajských služeb. V současné době kontrola probíhá ve všech jejích rovinách, nicméně ani dnes není využíváno všech institutů, které český právní řád předpokládá. O tomto bude blíže pojednáno v následujících částech této práce.

Při nahlédnutí do odborné literatury lze najít shodu mezi jejími autory, kteří kontrolu českých zpravodajských služeb rozlišují ze dvou základních hledisek. *Obecně lze kontrolu zpravodajských služeb rozlišit na kontrolu vnitřní a kontrolu vnější.*¹⁵⁸

Vnitřní kontrolu vykonávají takové orgány, které jsou přímo součástí té které zpravodajské služby, jsou tedy součástí její vnitřní struktury. V případě kontroly vnější se jedná o instituce, které nejsou zařazeny do struktur zpravodajských služeb, ale stojí mimo tuto strukturu. Systém vnější kontroly je zřejmě rozsáhlejší.

Považuji za nutné zmínit i relativně novou součást kontroly, kterou je možné považovat za určitou hybridní formu. Tedy takovou, která obsahuje určité smíšené, ale i specifické prvky. Za hybridní formu lze považovat Inspektora kybernetické obrany. V této práci mu bude věnována samostatná část.

7.1. Vnitřní kontrola

K provádění úkonů vnitřní kontroly jsou oprávněna jednotlivá specializovaná pracoviště (např. odbory, oddělení) té které služby, která jsou její přímou součástí.

Vnitřní kontrolu vykonávají vnitřní orgány služeb, a to:

a) orgány inspekce – inspekce bývá povolávána ke kontrole dodržování právních předpisů a vnitřních předpisů, v řízení o trestných činech příslušníků je orgánem činným v trestním řízení v postavení policejního orgánu, prověřuje stížnosti, oznámení, podněty.

b) orgány interního auditu: zejména prověřují dodržování právních předpisů při hospodaření s veřejnými prostředky

¹⁵⁸ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Pízeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

c) orgány vnitřní bezpečnosti: zjišťují eventuální bezpečnostní rizika a provádí bezpečnostní řízení u příslušníků, zaměstnanců a uchazečů o přijetí k ZS.¹⁵⁹

Postavení orgánů vnitřní kontroly je upraveno zvláště pro každou službu v jejím Statutu, resp. Organizačním řádu.¹⁶⁰

Například Výroční zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2018 (pozdější veřejně publikované výroční zprávy kontrolu nezmiňují) k problematice vnitřní kontroly uvádí, že *vnitřní kontrola Vojenského zpravodajství byla zajišťována vlastními odbornými prvky. Kontrolní činnost byla zaměřena zejména na oblast vnitřní bezpečnosti, ochrany utajovaných informací, hospodaření s majetkem státu a výkon jednotlivých odborných činností. V oblasti operativní činnosti byly prováděny kontroly ve vztahu k výkonu této činnosti a ve vztahu k vedení odpovídajících evidencí. Kromě prověřování dodržování ustanovení právních předpisů České republiky bylo dohlíženo i na dodržování vnitřních řídicích aktů Vojenského zpravodajství, které upravují vyšší právní normy pro specifické prostředí Vojenského zpravodajství.*¹⁶¹

Výroční zpráva bezpečnostní informační služby za rok 2019 mimo jiné uvádí, že *odborné útvary BIS provedly celkem 32 kontrol. Cílem kontrolní činnosti bylo metodicky a věcně usměrňovat činnost organizačních útvarů ve finanční a materiálové oblasti, kontrolovat dodržování principu 3E a rovněž předcházet možnosti vzniku nežádoucích jevů. Součástí kontrol byla odborná a konzultační pomoc. Orgán nemocenského pojištění podle § 76 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, provedl u příslušníků ve služebním poměru 10 kontrol práce neschopných pojištěnců.*¹⁶²

¹⁵⁹ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

¹⁶⁰ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

¹⁶¹ *Vojenské zpravodajství* [online]. Výroční zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2018 [cit.13.11.2021]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/uploads/41-Vyrocní-zprava-2018.pdf>

¹⁶² *Bezpečnostní informační služba* [online]. Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2019 [cit.13.11.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2019-vz-cz.pdf>

7.2 Vnější kontrola

Z logiky pojmu vnější kontrola vyplývá, že tato je vykonávána z vnějšího prostředí, tedy orgány či institucemi, které nikterak nespádají do organizačních struktur zpravodajských služeb. Celé odvětví kontroly je značně rozsáhlé, mezi jeho jednotlivé součásti náleží kontrola parlamentní, kontrola exekutivou, soudní kontrola, kontrola veřejností. Jako relativně nový prvek náležející do systému vnější kontroly se jeví kontrola pomocí Orgánu nezávislé kontroly zpravodajských služeb.

7.2.1 Exekutivní kontrola

Exekutivní kontrola je vykonávána vládou, která nejen koordinuje činnost zpravodajských služeb, ale také nese odpovědnost za jejich činnost. V případě exekutivní kontroly se jedná o základní prvek celého kontrolního mechanismu vnější kontroly. *Zpravodajské služby jako specifická součást moci výkonné podléhají kontrole ze strany svých nadřízených v hierarchickém uspořádání.*¹⁶³ Mezi konkrétní nadřízené lze zařadit celou vládu, předsedu vlády, ministra vnitra, ministra obrany, ale též i prezidenta republiky.

*Exekutivní kontrola bývá zaměřena zejména na kontrolu rozpočtu a efektivitu nakládání s rozpočtovými prostředky, sledování produkce zpravodajských služeb a hodnocení její kvality, sledování jejich vnitřních předpisů z pohledu zákonnosti zpravodajských aktivit, posuzování dodržování zákonné působnosti zpravodajských služeb a koordinaci jejich činnosti. Základní formou provádění kontroly je povinné předkládání pravidelných zpráv o činnosti.*¹⁶⁴

*K plnění této funkce vláda zřídila Výbor pro zpravodajskou činnost jako stálý výbor Bezpečnostní rady státu.*¹⁶⁵

¹⁶³ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

¹⁶⁴ Tamtéž

¹⁶⁵ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Pízeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

7.2.2 Parlamentní kontrola

Parlamentní kontrolu lze považovat za nejvýznamnější prvek celého systému kontroly zpravodajských služeb, který je v působnosti Poslanecké sněmovny. Senátu žádná kontrolní role ve vztahu ke zpravodajským službám nepřísluší.

Při nahlédnutí do § 12 zákona o ZS, který se věnuje kontrole zpravodajských služeb, je uvedeno, že *činnost zpravodajských služeb podléhá kontrole vlády, Poslanecké sněmovny a Orgánu nezávislé kontroly zpravodajských služeb České republiky (dále jen „orgán nezávislé kontroly“); kontrole kontrolujícími podléhá rovněž činnost Vojenského zpravodajství, kterou se podílí na zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru podle zákona o Vojenském zpravodajství. Rozsah a způsob kontroly zpravodajských služeb stanoví tento nebo zvláštní zákon.*¹⁶⁶ Na tomto místě je nutné dodat, že žádný zvláštní zákon, o kterém je v zákoně o ZS zmínka, do současné doby přijat nebyl. *Pro Bezpečnostní informační službu a pro Vojenské zpravodajství tato zvláštní pravidla existují v jejich zřizovacích zákonech, byť je jako zvláštní zákon můžeme označit jen stěží – navazuje na něj totiž ustanovení § 14 ZoS, předpokládající vytvoření příslušného orgánu Poslanecké sněmovny, který o činnosti zpravodajských služeb informuje vláda. Takový orgán do dnešních dnů neexistuje a vlastní kontrolní činnost Poslanecké sněmovny je realizována výborem pro kontrolu zpravodajských služeb, který však postupuje podle parciálních právních úprav a povytce i nesystematickým způsobem, neboť na jednání výboru informuje o činnosti jednotlivých zpravodajských služeb jejich ředitel, byť zákon svěřuje tuto působnost generálně vládě.*¹⁶⁷ V absenci zvláštního zákona lze, podle mého názoru, spatřit zásadní nedostatek, stejně je tomu i v případě absence Orgánu nezávislé kontroly, kterému se budu věnovat v samostatné části práce. Důvody, proč nebyl takový zvláštní zákon zákonodárci přijat za dobu, která přesahuje čtvrt století, lze těžko z odborné literatury vyčíst. V každém případě lze toto klást za vinu české politické reprezentaci. *Například až 31. 5. 2021 byla vládou schválena nominace jednotlivých kandidátů do orgánu*

¹⁶⁶ § 12 odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

¹⁶⁷ GÖTTINGER, Vlastimil. Tři otazníky nad správou zpravodajských služeb. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 15. 1. 2021]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/gottinger.pdf>

*nezávislé kontroly, kdy tito kandidáti byli vybíráni téměř 2 roky*¹⁶⁸. Do dnešních dnů je nicméně orgán nezávislé kontroly neustanoven. V této souvislosti musím také dodat, že až do roku 2017 nebyl zřízen zvláštní kontrolní orgán Poslanecké sněmovny pro kontrolu ÚZSI.

*Poslanecká sněmovna vykonává kontrolu činnosti zpravodajských služeb prostřednictvím svých k tomuto účelu zřízených zvláštních kontrolních orgánů.*¹⁶⁹

*Vláda informuje příslušný orgán jednou ročně a kdykoliv o to požádá o činnosti zpravodajských služeb a dále vždy při získání informací důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky.*¹⁷⁰

Mezi zmíněné zvláštní kontrolní orgány náleží Stálá komise pro kontrolu činnosti Bezpečnostní informační služby, Stálá komise pro kontrolu činnosti Vojenského zpravodajství a Stálá komise pro kontrolu činnosti Úřadu pro zahraniční styky a informace. Kontrola ze strany Poslanecké sněmovny je v případě BIS obsahem ustanovení § 18 až § 21 zákona o BIS. V případě VZ je tato úprava obsahem ustanovení § 21 až § 24 zákona o VZ. Ustanovení § 12a až § 12d ZoS obsahuje úpravu pro kontrolu ÚZSI. Právní úprava je ve všech případech značně obdobná.

Členem stálé komise může být pouze poslanec Poslanecké sněmovny. Komisi tvoří minimálně 7 členů. Je nutné dodržet zastoupení všech poslaneckých klubů, počet členů komise je vždy lichý.

Členové příslušných komisí mohou vstupovat do objektů příslušné zpravodajské služby pouze v doprovodu jejího ředitele, nebo jím pověřené osoby. Kontrolní orgány nejsou oprávněny zasahovat do personálních pravomocí vedoucích pracovníků zpravodajských služeb, ani zasahovat do jejich řídicí činnosti.

¹⁶⁸ ČERNOCHOVÁ, Jana a Robert KRÁLÍČEK. *Otázky Václava Moravce: host pořadu: Jana Černochová a Robert Králíček* [online]. Praha: Česká televize-ČT 24, vysíláno dne 20. 6. 2021, 57 minut. [cit. 18. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/221411030510620/>

¹⁶⁹ § 12 odst. 2, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

¹⁷⁰ § 15 odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

Ustanovení § 19 odst. 2 zákona o BIS, ustanovení § 12b odst. 2 ZoS, ustanovení § 22 odst. 2 zákona o VZ stanoví, že ředitelé zpravodajských služeb předkládají kontrolnímu orgánu: statut zpravodajské služby, návrh rozpočtu ZS, písemně uložené úkoly od prezidenta republiky či vlády, podklady nutné ke kontrole plnění rozpočtu ZS, interní předpisy ZS.

V souladu s ustanovením § 19 odst. 3 zákona o BIS předloží její ředitel kontrolnímu orgánu na jeho požádání:

- a) *zprávu o činnosti Bezpečnostní informační služby,*
- b) *zprávu o použití zpravodajských prostředků, a to pouze ve věcech a případech, ve kterých Bezpečnostní informační služba svou činnost již ukončila,*
- c) *počet případů použití zpravodajské techniky, ve kterých je Bezpečnostní informační služba činná, s uvedením jednotlivých oblastí působnosti Bezpečnostní informační služby a druhu zpravodajské techniky,*
- d) *souhrnnou informaci obsahující zaměření a počet případů a věcí, v nichž je Bezpečnostní informační služba činná; v informaci odliší případy a věci podle zvláštního zákona,*
- e) *počet případů, ve kterých byla podána žádost o poskytnutí zprávy bankou nebo pobočkou zahraniční banky o záležitostech týkajících se klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství, ve kterých je Bezpečnostní informační služba činná s uvedením jednotlivých oblastí působnosti bezpečnostní informační služby,*
- f) *zprávu o využívání žádostí o poskytnutí zprávy bankou nebo pobočkou zahraniční banky o záležitostech týkajících se klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství, a to pouze ve věcech a případech, ve kterých Bezpečnostní informační služba svou činnost již ukončila.¹⁷¹*

Obdobné povinnosti jako má ředitel řediteli BIS vůči kontrolnímu orgánu zákon o VZ ukládá i řediteli Vojenského zpravodajství ve svém § 22 odst. 3 zákona o VZ. Zde lze spatřit několik odlišností či omezení kontroly, které se dotýkají Vojenského zpravodajství v oblasti rozvědné činnosti. *Z kontroly jsou zákonem vyloučeny*

¹⁷¹ § 19 odst. 3, Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky v posledním znění

*zprávy o použití zpravodajských prostředků použitých při zabezpečování informací majících původ v zahraničí, a souhrnné informace obsahující zaměření a počet případů a věcí, v nichž je Vojenské zpravodajství činné v případech a věcech při zabezpečování informací majících původ v zahraničí.*¹⁷²

V případě ÚZSI je situace opět obdobná jako u předešlých zpravodajských služeb. Ředitel ÚZSI na základě ustanovení § 12b odst. 2 ZoS kontrolnímu orgánu předkládá potřebné zprávy a informace. Rozdíl oproti BIS spočívá v tom, že ÚZSI nepředkládá kontrolnímu orgánu zprávu o použití zpravodajských prostředků, ani celkové množství případů, ve kterých byla použita zpravodajská technika. Poskytnutí souhrnné informace, která obsahuje zaměření a počet případů a věcí, ve kterých je ÚZSI činný, tento nepředloží, pokud by tím poskytnutí těchto informací bylo způsobilé ohrozit důležitý zájem rozvědkou sledovaný. Lze tedy konstatovat, že je situace obdobná mezi ÚZSI a VZ v oblasti jejich rozvědné činnosti. *Je třeba poznamenat, že parlamentní kontrola vnějších služeb je problematičtější a mohla by znamenat i určité riziko.*¹⁷³

Jestliže kontrolní orgán v rámci své kontrolní činnosti dojde k závěru, že ze strany zpravodajské služby došlo k nezákonnému poškození práv a svobod občanů nebo v případě ÚZSI a VZ též k vyzrazení utajované informace, je oprávněn požadovat od jejich ředitelů potřebná vysvětlení. V případě ÚZSI a VZ smí vyžadovat i patřičné podklady.

V případě, že kontrolní orgán zjistí porušení zákona ze strany příslušníků zpravodajských služeb, je povinen tu skutečnost sdělit řediteli zpravodajské služby a nejvyššímu státnímu zástupci. Ministru obrany tuto skutečnost sdělí v případech porušení zákona příslušníky Vojenského zpravodajství.

7.2.3 Soudní kontrola

O významu soudní kontroly bylo již více napsáno v jedné z předcházejících kapitol, která se věnovala oprávnění zpravodajských služeb. Konkrétně se jednalo

¹⁷² MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

¹⁷³ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

o problematiku používání zpravodajské techniky. Zde příslušné soudy vykonávají dozor nad zákonností využívání takovéto techniky. Soudy použití zpravodajské techniky nejprve povolují, následně pak kontrola spočívá v dozoru nad tím, zda stále trvají důvody pro použití zpravodajské techniky, jejíž použití bylo povoleno. Lze hovořit o kontrole *předběžné (a priori) – vydávání povolení, tak následné (ex post facto)*.¹⁷⁴ Tento prvek kontroly zpravodajských služeb je v demokratickém státě zcela nezbytný a opravdu významný, vezmeme-li v úvahu, že použitím zpravodajské techniky je zcela zásadně zasahováno do základních lidských práv a svobod.

7.2.4 Kontrola veřejností

Kontrola ze strany veřejnosti má jistě svůj význam a společně s dalšími prvky kontroly tvoří ucelený systém. Tato část kontroly zpravodajských služeb naráží na některé problémy. Zpravodajské služby z logických důvodů utajují prakticky veškerou svou činnost. V případě kontroly veřejností se do vzájemného střetu dostává utajení versus transparentnost. Nicméně v demokratickém státě je nutné nalézt vzájemný kompromis a dostat tak oběma požadavkům. Kontrola veřejností je v České republice uskutečňována několika způsoby.

Všechny tuzemské zpravodajské služby disponují webovými stránkami, na kterých prezentují samy sebe, informují o svém poslání, aktuální bezpečnostní situaci, ale i výsledcích své práce. Na jejich webových stránkách se s výjimkou ÚZSI objevují výroční zprávy určené veřejnosti.

Další možností veřejnosti, jak získat požadované informace, je využití zákona o svobodném přístupu k informacím. *V rámci svobodného přístupu k informacím je obecně široká míra jejich dostupnosti zákonem limitována ve vztahu k zdrojům a informacím pocházejícím či souvisejícím s činností zpravodajských služeb. Zpravodajské služby nicméně obecně nejsou vyloučeny z okruhu povinných subjektů podle § 2 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím,*

¹⁷⁴ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

a jsou tedy, jako státní orgány, povinny poskytovat informace vztahující se k jejich působnosti.¹⁷⁵

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím stanovuje určité limity, právě z důvodu ochrany utajovaných informací. První omezení práva na informace lze spatřit v ustanovení § 7 zákona č. 106/1999 Sb. *Je-li požadovaná informace v souladu s právními předpisy označena za utajovanou informaci, k níž žadatel nemá oprávněný přístup, povinný subjekt ji neposkytne. Povinný subjekt neposkytne rovněž osobní údaje o osobě, která je držitelem osvědčení fyzické osoby pro přístup k utajovaným informacím pro stupeň utajení Přísně tajné a Tajné, pokud by to mohlo ohrozit ochranu utajovaných informací.¹⁷⁶*

Druhé omezení vyvstává z ustanovení § 11 odst. 4 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb., který uvádí, že *povinné subjekty dále neposkytnou informace o plnění úkolů zpravodajských služeb, nebo o činnosti zpravodajských služeb, pokud by poskytnutí této informace ohrozilo plnění jejich úkolů či ochranu utajovaných informací, nebo o činnosti zpravodajských služeb, pokud by poskytnutí této informace ohrozilo plnění jejich úkolů či ochranu utajovaných informací.¹⁷⁷*

Nelze opominout ani úlohu médií, která svým způsobem také vykonávají kontrolu zpravodajských služeb. Tak jako činnost zpravodajských služeb přitahuje běžné občany, přitahuje i média. Jakékoliv pochybení či aféra, která se služeb dotýká, na sebe strhne zájem médií. Ty samozřejmě jsou schopny občanům a svým divákům zprostředkovat nejrůznější informace, ovšem často kvůli neznalosti této poměrně složité a rozsáhlé problematiky ze strany reportérů, nemusejí být tyto informace zcela relevantní. *Ve vztahu k médiím mají zpravodajské služby složité postavení – jsou vděčným objektem jejich zájmu, který však může o své práci referovat velmi omezeně, nemůže obvykle prezentovat své úspěchy ani se nemůže věcně ohradit vůči případným atakům a obviněním.¹⁷⁸*

¹⁷⁵ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

¹⁷⁶ § 7, Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím v posledním znění

¹⁷⁷ § 11 odst. 4 písm. c), Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím v posledním znění

¹⁷⁸ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

7.2.5 Orgán nezávislé kontroly zpravodajských služeb

S účinností od 1. 1. 2018 byl na základě novely zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky zaveden tzv. „dvouúrovňový“ systém kontroly zpravodajských služeb. Dvojí úroveň spočívá v tom, že první úroveň kontroly bude i nadále vykonávána zvláštním kontrolním orgánem Poslanecké sněmovny, tedy příslušnou stálou komisí. Na druhé úrovni bude pak v budoucnu kontrola zpravodajských služeb vykonávána Orgánem nezávislé kontroly zpravodajských služeb České republiky. *Orgán nezávislé kontroly vykonává na základě podnětu některého ze zvláštních kontrolních orgánů kontrolu zákonnosti činnosti zpravodajské služby v oboru její působnosti na území České republiky, včetně kontroly dodržování základních práv a svobod.¹⁷⁹ Orgán nezávislé kontroly bude činný pouze v jednotlivých případech a jeho konkrétní kontrolní činnost bude vyvolána podnětem zvláštního kontrolního orgánu.¹⁸⁰ V tomto lze spatřit rozdíl, neboť zvláštní kontrolní orgán svou kontrolní roli sehrává v průběhu celého volebního období, není tedy vázán žádným podnětem. Z takto založené věcné a časové rozdílnosti v působeních vertikálně rozlišených orgánů pro kontrolu činnosti zpravodajských služeb vyplývá i odlišný rozsah a skladba oprávnění obou typů kontrolních orgánů. Oprávnění zvláštních kontrolních orgánů a orgánu nezávislé kontroly jsou stanovena tak, aby dostatečně a zároveň v nezbytné míře sloužila k dosažení účelu příslušné úrovně kontroly činnosti zpravodajských služeb.¹⁸¹*

Ustanovení § 12e ZoS stanoví, kdo a za jakých podmínek může být členem Orgánu nezávislé kontroly. Orgán nezávislé kontroly sestává z 5 členů, kteří jsou do svých funkcí voleni po návrhu vlády Poslaneckou sněmovnou. Jejich funkční období trvá 5 let. Do funkce lze být zvolen i opakovaně, nikoliv však více jak dvakrát po sobě. Členem se může stát pouze občan České republiky, který dosáhl 40 let věku a je držitelem platného osvědčení fyzické osoby pro stupeň utajení

¹⁷⁹ § 12 odst. 3, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

¹⁸⁰ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

¹⁸¹ MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

Přísně tajné. Původně měl člen tohoto orgánu splňovat ještě podmínku dosažení vysokoškolského vzdělání v oblasti práva. Toto bylo novelizací zákona odstraněno. Negativně jsou podmínky členství v tomto orgánu vymezeny v tom směru, že se nesmí jednat o osobu, která byla v posledních 3 letech ve služebním či pracovním poměru u bezpečnostního sboru ČR, vojákem z povolání nebo zaměstnancem ozbrojených sil ČR. Funkce člena orgánu nezávislé kontroly je neslučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena vlády a jeho náměstka, senátora, poslance, soudce, příslušníka bezpečnostního sboru atd.

Členové orgánu nezávislé kontroly jsou při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni pouze platnými zákony. Jsou povinni být nestranní a na nestrannost dbát. Nesmí se nechat ovlivňovat veřejným míněním, politickými tlaky, ani médii.

Orgán nezávislé kontroly je při výkonu své kontrolní činnosti oprávněn požadovat od zpravodajské služby všechny potřebné informace o její činnosti, které souvisejí s prováděnou kontrolou.¹⁸²

Zpravodajská služba není povinna orgánu nezávislé kontroly předat informaci, která by mohla:

- a) zmařit účel probíhající akce; zpravodajská služba takovou informaci nepředá pouze s předchozím souhlasem předsedy vlády,*
- b) odhalit totožnost příslušníků zpravodajské služby vykonávajících zpravodajskou činnost,*
- c) odhalit totožnost osob jednajících ve prospěch zpravodajské služby,*
- d) ohrozit jiné osoby, jejichž bezpečnost je v důležitém zájmu zpravodajské služby, nebo*
- e) porušit požadavky zpravodajské služby cizí moci na nepředání utajované informace třetí straně.¹⁸³*

O probíhající kontrole orgánem nezávislé kontroly musí být vždy informován ředitel zpravodajské služby. Jestliže orgán nezávislé kontroly při provádění své kontrolní činnosti nabyde podezření, že zpravodajskou službou došlo či dochází

¹⁸² § 12g odst. 1, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

¹⁸³ § 12g odst. 2, Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky v posledním znění

k nelegálnímu zásahu do práv a svobod lidí nebo jsou porušovány zákonné předpisy, je tento oprávněn získat od ředitele zpravodajské služby nezbytná vysvětlení. Po ukončení prováděné kontroly orgán nezávislé kontroly podle ustanovení § 12g odst. 4 ZoS sepíše zprávu, která bude obsahovat takové informace a závěry, zda v prošetřovaném případě došlo k nelegálnímu zásahu do práv a svobod nebo zda a jak došlo porušení zákonných předpisů. Adresátem zprávy je jednak ředitel příslušné zpravodajské služby, jednak příslušná sněmovní komise, která kontrolu iniciovala. Na základě ustanovení § 12g odst. 5 ZoS orgán nezávislé kontroly navrhne v případě zjištění výše uvedených negativních jevů předsedovi vlády, či oprávněnému členu vlády a řediteli zpravodajské služby přijmutí nutných postupů, které povedou k nápravě. Zjistí – li orgán nezávislé kontroly, že mohlo dojít ke spáchání trestného činu pracovníkem zpravodajské služby, musí o tomto informovat nejvyššího státního zástupce.

7.3. Inspektor pro kybernetickou obranu

*Vláda České republiky svým usnesením ze dne 25. května 2015 č. 382, kterým schválila Akční plán k Národní strategii kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020, současně uložila Ministerstvu obrany úkol předložit návrh normativního řešení vytvoření podmínek kybernetické obrany České republiky.¹⁸⁴ Důvodová zpráva dále uvádí, že Ministerstvo obrany ve spolupráci s dalšími státními institucemi, zpravodajské služby nevyjímaje, připravilo patřičný návrh zákona v roce 2016. Ten byl během legislativního procesu v poslanecké sněmovně pro nedostatky touto odmítnut, neboť v něm mimo jiné, *nebyly shledány dostatečné záruky pro ochranu soukromí a osobních údajů fyzických osob.*¹⁸⁵ Návrh zákona byl tedy zásadně přepracován, zejména s ohledem na ochranu základních lidských práv a svobod, kdy v rámci provádění zásahů v kybernetickém prostoru, může docházet k jejich narušení. *V tomto smyslu byly návrhem zákona vytvořeny potřebné záruky fyzickým osobám tak, aby možnost případného zásahu**

¹⁸⁴ *Zákony pro lidi* [online]. Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [cit.20.1.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/5817503.htm>

¹⁸⁵ Tamtéž

do této sféry vždy odpovídala ústavně aprobovanému veřejnému zájmu na zajišťování obrany České republiky.¹⁸⁶

Významným institutem, který má přispět k ochraně základních lidských práv a svobod, dodržování povinností ze strany VZ, ochrany dat, ověřování správnosti postů v oblasti kybernetické obrany, je zákonem zřízená funkce inspektora pro kybernetickou ochranu. Zřízením této funkce tedy dochází k dalšímu rozšíření systému kontroly jedné ze zpravodajských služeb. To vše v souvislosti s novými přiznanými pravomocemi pro VZ.

Dnem 1. července 2021 nabyla účinnosti novela zákona o Vojenském zpravodajství, publikovaná jako zákon č. 150/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony. Zabývá se kybernetickou obranou. Vojenské zpravodajství v současné době disponuje pravomocí získávat poznatky o kybernetických útocích a hrozbách. Zároveň může cíleně tyto kybernetické útoky detekovat a v neodkladných případech na ně reagovat odpovídajícím způsobem. Reakce může spočívat buďto v předání zjištěných informací jinému subjektu, nebo v uskutečnění aktivního zásahu. *Nebude se jednat o nepřetržitý monitoring veřejných sítí. Nástroje detekce budou v kyberprostoru zaznamenávat pouze anomálie na základě předem definovaných ukazatelů získaných z vlastních analýz nebo analýz partnerů. Jednoduše řečeno, pokud detektor nezaznamená nějaký podezřelý ukazatel či signál, nebude se aktivovat.¹⁸⁷*

Kontrola VZ je uskutečňována jednak ze strany vlády a ministerstva obrany, zde tedy jde o kontrolu exekutivní. Dále zákon předpokládá provádění dvojúrovňové kontroly stálou komisí pro kontrolu VZ, společně s Orgánem nezávislé kontroly. *Nad rámec těchto mechanismů pro oblast kybernetické obrany nově vznikla i funkce Inspektora. Inspektor kybernetické obrany má v podstatě hybridní postavení, kdy se sice jedná o vnitřní kontrolu, ale s nezávislým postavením a*

¹⁸⁶ *Zákony pro lidi* [online]. Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [cit.20.1.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/5817503.htm>

¹⁸⁷ *Egovernment.cz* [online]. Novela zákona o vojenském zpravodajství [cit.20.1.2022]. Dostupné z: <https://www.egovernment.cz/inpage/kyberbezpecnost-2020/>

velkým přesahem na dotčené subjekty. Jeho rolí je především dohlížet na zákonné nakládání s daty a informacemi, které VZ získá v rámci detekčních činností.¹⁸⁸

Inspektorovi pro kybernetickou bezpečnost, jeho postavení a úkolům se věnují ustanovení § 16k a § 16l zákona 289/2005 Sb. o Vojenském zpravodajství. Inspektor je jmenován na 5 let. Jmenování či odvolávání provádí vláda na návrh ministra obrany. Návrhu vlády předchází projednání v příslušném výboru Poslanecké sněmovny.

Inspektor je buď vojákem z povolání, nebo jím může být zaměstnanec zařazený do struktury Vojenského zpravodajství. Účelem této úpravy je zejména zajištění přístupu inspektora pro kybernetickou obranu k potřebným informacím, a to včetně zajištění vstupu do prostor Vojenského zpravodajství a přístupu k záznamům vedených o činnostech, jimiž se Vojenské zpravodajství podílí na zajišťování obrany České republiky. Stejně tak inspektor pro kybernetickou obranu v rámci stanovování opatření a poskytování poradenské podpory nemůže mít postavení „vnějšího subjektu“ stojícího mimo Vojenské zpravodajství, neboť by to vedlo k vysoké míře neúčinnosti jeho aktivit a nemožnosti zamýšlené komunikace, aniž by nemusely být odstraňovány administrativní bariéry přístupu k utajovaným informacím apod.¹⁸⁹

Ve věcech služebního nebo pracovního poměru je podřízen ministru obrany. *Inspektor pro kybernetickou obranu je tak vyčleněn ze sféry závislosti na řediteli Vojenského zpravodajství při služebním hodnocení a dalších skutečnostech, které by mohly ovlivňovat výkon jeho nezávislé funkce. S tím pak také souvisí úprava, již se zakotvuje odpovědnost inspektora pro kybernetickou obranu při plnění úkolů souvisejících s výkonem jeho funkce výlučně vůči ministru obrany.¹⁹⁰*

V záležitostech souvisejících s výkonem jeho kontrolní činnosti, tedy prověřování správnosti postupů VZ při kybernetické obraně nebo kontrole přijatých opatření k ochraně dat a informací mu zákon ve svém § 16k odst. 5 zákona o VZ přiznává

¹⁸⁸ *Vojenské zpravodajství* [online]. Novela zákona o vojenském zpravodajství [cit.20.1.2022]. Dostupné z: <https://vzcr.cz/novela-zakona-o-vojenskem-zpravodajstvi-151>

¹⁸⁹ *Zákony pro lidi* [online]. Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [cit.20.1.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/5817503.htm>

¹⁹⁰ Tamtéž

nezávislost. V těchto případech je vázán pouze platnou legislativou. V rámci své činnosti vystupuje nestranně a dbá na svou profesionalitu a důvěryhodnost.

Ustanovení § 16k odst. 7 zákona o VZ stanovuje inspektorovi povinnost předkládat ministru obrany zprávu obsahující jím zjištěné nedostatky v ochraně dat a informací souvisejících s kybernetickou obranou. Zprávu společně s návrhy na zlepšení ochrany soukromí osob a jejich údajů předkládá po ukončení kalendářního pololetí, nebo neprodleně v případech významných nedostatků.

Inspektor pro kybernetickou obranu vykonává tyto úkoly:

a) prověřuje správnost postupů Vojenského zpravodajství při činnostech, jimiž se podílí na zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru, pokud se týkají zabezpečení ochrany dat a informací,

b) ověřuje účinnost opatření přijatých Vojenským zpravodajstvím za účelem zajišťování ochrany dat a informací zpracovávaných při činnostech, jimiž se Vojenské zpravodajství podílí na zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru, podílí se na jejich zavádění do činnosti Vojenského zpravodajství a navrhuje jejich případnou aktualizaci,

c) při činnostech Vojenského zpravodajství, jimiž se podílí na zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru, poskytuje na vyžádání poradenskou podporu příslušníkům Vojenského zpravodajství v oblasti ochrany dat a informací,

d) za účelem zajištění účinnosti opatření přijímaných k ochraně práv spolupracuje se subjekty, u nichž byly umístěny nástroje detekce podle § 16e.¹⁹¹

Právnícké nebo podnikající fyzické osoby zajišťující veřejnou komunikační síť nebo poskytující veřejně dostupnou službu elektronických komunikací se mohou obracet na inspektora pro kybernetickou obranu ve všech záležitostech souvisejících se zajištěním jejich práv, pokud jsou nebo by mohly být ohroženy

¹⁹¹ § 16l odst. 1, Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

činností Vojenského zpravodajství, jimiž se podílí na zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru.

Inspektor pro kybernetickou obranu podnět prošetří a na základě zjištěných skutečností vypracuje zprávu, se kterou seznámí Poslaneckou sněmovnu a osobu, která podnět podala.¹⁹²

¹⁹² § 16l odst. 2, odst. 3 Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v posledním znění

8. Závěr

Zpravodajské služby České republiky tak, jak je známe v dnešní podobě, prošly značným vývojem. Během trvání existence samostatné české státnosti, ať už v podobě Československa nebo České republiky, kdy v letošním roce oslavíme již 104. rok její existence, absolvoval celý systém řadu změn, méně významných i zcela zásadní. Za zcela přelomové období, spojené s českými zpravodajskými službami lze považovat sametovou revoluci, která odstartovala řadu změn v celé dnešní České republice, zpravodajské služby nevyjímaje. Po 40 letech se zpravodajské služby staly demokraticky fungujícími orgány, které neslouží jako častý nástroj represe vůči vlastnímu obyvatelstvu. Samozřejmě i v dnešní době jsou tyto služby opředeny u některých lidí nedůvěrou, u jiných jistým oparem tajemna. Ono tajemno k nim, dle mého názoru, jistě patří. A někteří lidé, jak jsem se mohl sám několikrát reálně přesvědčit, vlastně ani nevědí, co to ony tajné služby jsou. Ale v každém případě prošly do dnešních dnů takovou změnou, že je nutné považovat je za zcela legitimní a nezbytnou součást České republiky, která vykonává své poslání na základě přísného legislativního rámce. Zároveň jsou podrobovány důkladné kontrole, aby ona zmíněná nedůvěra vůči nim nebyla na místě. Mohlo by se zdát, že o zpravodajských či tajných službách nelze vlastně nic napsat právě proto, že jsou tajné. Tento názor lze akceptovat pouze částečně. Jistě není možné veřejně informovat o probíhajících tzv. živých kauzách, konkrétních taktických postupech, metodách, technických prostředcích atd., to opravdu možné není. Naopak o právním rámci jejich činnosti, zákonem jim přiznaných oprávněních, aplikaci těchto oprávnění a o kontrole zpravodajských služeb informovat lze. A to zcela otevřeně a, dle mého názoru, je to i žádoucí pro rozptýlení možných pochybností a zvýšení transparentnosti.

Jako cíl této práce jsem si stanovil případnému čtenáři přiblížit v úvodních částech této práce ukotvení zpravodajských služeb z institucionálního pohledu v celém systému státem zřizovaných organizací. Dále bylo v této diplomové práci popsáno dělení zpravodajských služeb podle jejich působnosti. V příslušné pasáži jsou pro ilustraci a porovnání uvedeny i nejrůznější příklady konkrétních zpravodajských služeb jiných států. Jsou zde zmíněny i některé zajímavosti, dotýkající se

zahraničních zpravodajských služeb. Podstatnou částí práce, která následovala, je problematika legislativní úpravy zpravodajských služeb. Myslím, že bylo uvedeno dostatečné množství faktů, které potvrzují skutečnost, že legislativní úprava činnosti českých zpravodajských služeb, je na značně vysoké úrovni. Nikterak nezaostává a ob stojí i v porovnání v mezinárodním měřítku.

V dalších pasážích byl poměrně rozsáhle a dopodrobna popsán celý zpravodajský systém České republiky a v neposlední řadě též jednotlivé tuzemské zpravodajské služby. Bylo uvedeno zaměření jejich činnosti, byl popsán právní rámec, ve kterém vykonávají své úkoly. Detailně bylo přiblíženo zadávání úkolů těmto službám, jejich vedení, nakládání se zjištěnými informacemi, ale také například problematika vzájemné spolupráce služeb. Nebylo možné neuvést nejpodstatnější problémy týkající se v současné době fungujícího systému zpravodajských služeb. Zmíněny byly problémy týkající se nesprávného využívání služeb ze strany představitelů České republiky, problémy s koordinací služeb. Zmíněno bylo i několik v minulosti připravovaných reforem či problémy s institucionálním začleněním ÚZSI.

Obsahem mé diplomové práce je též značně rozsáhlá kapitola věnovaná přiznaným oprávněním, která jsou českým zpravodajským službám svěřena. Značně dopodrobna jsou zde tato oprávnění popsána a vysvětlena. Dále jsou zde uvedeny zákonné podmínky jejich použití, systém povolování, ale i prvky zabraňující jejich zneužívání. V této pasáži se lze přesvědčit, že zpravodajské služby opravdu nemohou vykonávat svoji činnost na základě své libovůle. Ba právě naopak. Zejména legislativní úprava problematiky specifických prostředků pro získávání informací je na vysoké úrovni. O tomto tvrzení se lze v příslušné kapitole práce přesvědčit.

Obsahem závěrečné kapitoly je pak problematika kontroly zpravodajských služeb České republiky. V úvodu jsou čtenáři vysvětleny základní roviny vykonávané kontroly. V dalších odstavcích jsou pak v rámci zmiňovaných rovin popsány orgány či instituce, které přímo kontrolu vykonávají. Opominout nešlo i některé nedostatky, se kterými se systém vnější kontroly potýkal, ale bohužel i stále potýká. Především je to absence zvláštního zákona upravujícího rozsah a způsob kontroly, se kterým právní řád České republiky počítá, ovšem ze strany politiků

není tento předpoklad již dlouhá léta naplněn. Dalším problémem je několikaletá absence funkčního orgánu nezávislé kontroly. Věnoval jsem se i nedávno zřízené funkci inspektora pro kybernetickou obranu. Cílem bylo seznámit s jeho hybridním postavením v systému kontroly, ale i jeho kompetencemi.

Na závěr práce si dovoluji provést stručné shrnutí celé popsané problematiky právního rámce a kontroly činnosti zpravodajských služeb České republiky. Dovolím si konstatovat, že Česká republika disponuje v současném problematickém a nebezpečném světě funkčními zpravodajskými službami, které jsou schopny napomáhat zajištění bezpečnosti České republiky, k ochraně jejího demokratického zřízení, ale i jejích občanů. Troufám si říci, že si nesou dobré jméno i u svých zahraničních partnerů. K plnění všech úkolů disponují dostatečným množstvím pravomocí. Je ovšem nutné minimálně udržet stávající systém kontroly, aby nedocházelo k jejich zneužívání. Kontrolní systém lze považovat za dostatečně propracovaný, takový, který snese mezinárodní srovnání. Ideální by ovšem bylo, aby česká politická reprezentace naplnila literu zákona a po dlouhých letech konečně ustanovila orgán nezávislé kontroly, který by aktivně vykonával svoji důležitou úlohu. Totéž lze říci i o přijetí v práci zmíněného zvláštního zákona. Odstranění obou těchto zásadních nedostatků by prospělo jak lepší kontrole zpravodajských služeb, tak lepšímu vnímání jich samotných. Bylo by možné zmínit i některé dílčí nedostatky například v koordinaci zpravodajských služeb, která by se mohla zjednodušit, či by se dalo uvažovat o setření rozdílů mezi jednotlivými službami jako institucemi. I přes zmíněné nedostatky, na kterých nemají vinu služby samotné, můžeme všechny 3 české zpravodajské služby považovat za organizace, které slouží svým občanům a jsou to instituce pro stát nezbytné.

9. Seznam použité literatury

9.1 Knižní publikace

ČAPEK, Vratislav, Jaroslav Pátek a Otto Zwettler. *Světové dějiny II.* Praha : Fortuna, 1993. ISBN 80-7168-091-5.

CHURAŇ, Milan a kol. *Encyklopedie špionáže, ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti.* Praha : Libri, 2000. ISBN 80-7277-020-9.

MATES, Pavel, Jindřich Škoda a František Vavera. *Veřejné sbory.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-572-4.

MICHÁLEK, Luděk. *Základy zpravodajské činnosti.* Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2011. ISBN 978-80-7251-360-4.

MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajství a zpravodajské služby.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

MICHÁLEK, Luděk et al. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnost.* Praha : Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9.

POKORNÝ, Ladislav, *Základy právní úpravy činnosti zpravodajských služeb..* Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2007. ISBN 978-80-7251-242-3.

POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby.* Praha : Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-21-6.

RŮŽEK, Jiří. *V labyrintu zpravodajských služeb.* Praha: Šulc-Švarc, 2014. ISBN 978-80-7244-363-5.

VEGRICHTOVÁ, Barbora a kol. *Bezpečnostní hrozby současnosti.* Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2016. ISBN 978-80-7251-462-5.

ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii - Česká republika.* Brno: Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-64-0.

ZRŮN, Michal a Lucie Řehořová. *Úvod do zpravodajství.* Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2007. ISBN 978-80-7251-252-2.

9.2 Zákonná úprava

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky*

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., *Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky*

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky

Zákon č. 154/1994 Sb., o bezpečnostní informační službě

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství

Zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejích zákonů

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti

Zákon č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů

9.3 Webové stránky a elektronické zdroje

BAŠTA, Karel a Karel RANDÁK. *KOLEKTIF: host pořadu: Jaroslav Bašta a Karel Randák – tajné služby v ČR* [online]. YouTube, vysíláno dne 3. 3. 2015, 70 minut. [cit. 3.10.2021]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=e-e_vyUQ23o

Bezpečnostní informační služba [online]. Čím se zabýváme [cit.8.3.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/cim-se-zabyvame/>

Bezpečnostní informační služba [online]. Historie vzniku BIS [cit.13.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/historie/>

Bezpečnostní informační služba [online]. Výroční zprávy [cit.13.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpravy/>

Bezpečnostní informační služba [online]. Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2019 [cit.20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpravy/vyrocní-zpráva-bezpečnostní-informační-sluzby-za-rok-2019-c665e2a7.html>

Bezpečnostní informační služba [online]. Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2020 [cit.23.11.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2020-vz-cz-2.pdf>

Bezpečnostní informační služba [online]. Znak služby, služební přísaha a průkaz [cit.13.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/znak-sluzby-sluzebni-prisaha-a-prukaz/>

Bundesamt für Verfassungsschutz [online]. Das BfV Aufgaben [cit.8.3.2021]. Dostupné z: <https://www.verfassungsschutz.de/de/das-bfv/aufgaben>

Central Intelligence Agency [online]. About CIA [cit.9.3.2021]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/about/>

Civilní rozvědka v letech 1990-1993 [online]. Úřad pro zahraniční styky a informace [cit. 14. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.uzsi.cz/dokumenty-ke-stazeni>

ČERNOCHOVÁ, Jana a Robert KRÁLÍČEK. *Otázky Václava Moravce: host pořadu: Jana Černochová a Robert Králíček* [online]. Praha: Česká televize-ČT 24, vysíláno dne 20. 6. 2021, 57 minut. [cit. 18. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/221411030510620/>

Česká justice [online]. Chovanec se zákonem o ÚZSI tvrdě narazil [cit.6.9.2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2016/05/chovanec-se-zaknem-o-zahranicni-rozvedce-tvrde-narazil>

Česká televize [online]. Před 15 lety udeřili v Madridu teroristé. Strůjci nejhoršího útoku ve Španělsku dostali tisíce let vězení [cit.3.3.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2756501-pred-15-lety-uderili-v-madridu-teroriste-strujci-nejhorsiho-utoku-ve-spanelsku-dostali>

DCAF Backgrounder: Intelligence Services [online]. [cit. 25. 2. 2021]. Dostupné z: <http://www.dcaf.ch/Publications/Intelligence-Services>

DUCHEK, Jan. Zpravodajské služby při tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky. *Vojenské rozhledy* [online]. 2005, roč. 14, č. 1. [cit. 16. 3. 2021]. ISSN 2336-2995. Dostupné z: https://www.vojenskerozhledy.cz/images/archiv_voj_rozhl/clanky/2005/Rozhledy_2005-1/rozhledy2005-1_Zpravodajske_sluzby_pri_tvorbe_a_realizace.pdf

Egovernment.cz [online]. Novela zákona o vojenském zpravodajství [cit.20.1.2022]. Dostupné z: <https://www.egovernment.cz/inpage/kyberbezpecnost-2020/>

GÖTTINGER, Vlastimil. Tři otazníky nad správou zpravodajských služeb. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/gottinger.pdf>

ibadatelna.cz [online]. Sbor národní bezpečnosti [cit.10.9.2021]. Dostupné z: <https://ibadatelna.cz/cs/slovník/sbor-narodni-bezpecnosti>

iROZHLAS [online]. Čínská špionáž v Polsku. Tajná služba zadržela svého bývalého agenta a zaměstnance Huawei. [cit.24.8.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/huawei-spion-polsko-tajna-sluzba-abw_1901110946_haf

iROZHLAS [online]. Zákon o vojenském zpravodajství míří do sněmovny, kritici se bojí o bezpečnost i soukromí sítí [cit.24.8.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/technologie/rozvedka-zakon-odposlech-soukromi-kyberneticka-bezpecnost-ransomware-viry_2005311505_cib

Lidovky.cz [online]. V Česku nebyla vláda, která by efektivně spolupracovala se zpravodajskými službami, tvrdí bývalý člen rozvědky [cit.7.9.2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/v-cesku-nebyla-vlada-ktera-by-efektivne-spolupracovala-se-zpravodajskymi-sluzbami-tvrdi-byvaly-clen.A190802_105256_In_domov_ele

Lidovky.cz [online]. Riziko terorismu je prý několik hodin od Prahy. Potřebujeme českého Kissingera, shodli se šéfové tajných služeb [cit.17.10.2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/riziko-terorismu-mame-autem-par-hodin-od-prahy-zaznelo-na-bezpecnostni-konferenci.A191204_101734_In_domov_mber

Ministerstvo obrany České republiky [online]. Novela zákona pomůže vojenskému zpravodajství efektivně bojovat proti nejzávažnějším kyberútokům [cit.24.8.2021]. Dostupné z: <https://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/novela-zakona-pomuze-vojenskemu-zpravodajstvi-efektivne-bojovat-proti-nejzavaznejsim-kyberutokum--220243/>

Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Trestněprávní úprava [cit.20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/trestnepravni-uprava.aspx>

North Atlantic Treaty Organization [online]. Civilian Intelligence Committee [cit.20.8.2021]. Dostupné z: www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69278.htm

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Výbor pro bezpečnost [cit.13.8.2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=4901>

Příspěvek k debatě o reformě zpravodajských služeb v České republice: Pracovní panel k reformní agendě [online]. Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM, 2009 [cit. 7.9.2021]. Dostupné z: http://www.europeum.org/doc/pdf/PP_Europeum.pdf.

Radiožurnál [online]. Před 10 lety zaútočili teroristé na USA [cit.3.3.2021]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/pred-10-lety-zautocili-teroriste-na-usa-7193599>

Säkerhetspolisen [online]. Om Säkerhetspolisen [cit. 24. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.sakerhetspolisen.se/om-sakerhetspolisen.html>

Secret Intelligence Service MI6 [online]. Our History [cit.7.3.2021]. Dostupné z: <https://www.sis.gov.uk/our-history.html>

Security Outlines [online]. Krizový management teroristických útoků v Londýně ze 7. července 2005 [cit.3.3.2021]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/krizovy-management-teroristickyx-utoku-v-londyne-ze-7-cervence-2005/>

Security Service MI5 [online]. Changes and reforms [cit.7.3.2021]. Dostupné z: <https://www.mi5.gov.uk/changes-and-reforms>

SCHNEIDER, Jan. *ARGUMENT: host pořadu: Jan Schneider – Dobré zpravodajské služby přináší vládě včas hlavně ty špatné zprávy. Do médií nepatří.* [online]. YouTube, Časopis Argument, vysíláno dne 22. 9. 2021, 71 minut. [cit. 27. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=u9byhtuWTr4>

The Local [online]. One person detained on terror charges in western Sweden following police raids [cit.24.8.2021]. Dostupné z: <https://www.thelocal.se/20181214/one-person-detained-on-terror-charges/>

United Nations Office of Counter-Terrorism [online]. About us [cit.20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.un.org/counterterrorism/about>

Úřad pro zahraniční styky a informace [online]. Historie ÚZSI [cit.14.8.2021]. Dostupné z: <https://www.uzsi.cz/historie>

Vláda České republiky [online]. Bezpečnostní rada státu [cit.10.3.2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/brs/brs-uvod-3851/>

Vláda České republiky [online]. Usnesení vlády České republiky ze dne 24. října 2018 č. 692 ke složení Bezpečnostní rady státu [cit.10.3.2021]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/RCIAB5WGKUG4>

Vláda České republiky [online]. Výbor pro zpravodajskou činnost [cit.10.3.2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/brs/pracovni-vybory/zpravodajska-cinnost/vybor-pro-zpravodajskou-cinnost-3858/>

Vláda České republiky [online]. Usnesení Bezpečnostní rady státu ze dne 6. června 2005 č. 54 ke Standardizaci a Statutu Společné zpravodajské skupiny [cit.10.3.2021] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/cinnost/zaznamy-z-jednani/usn-54.pdf>

Vojenské zpravodajství [online]. Novela zákona o vojenském zpravodajství [cit.16.8.2021]. Dostupné z: <https://vzcr.cz/novela-zakona-o-vojenskem-zpravodajstvi-151>

Vojenské zpravodajství [online]. Historie vojenského zpravodajství [cit.16.8.2021]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/historie>

Vojenské zpravodajství [online]. Úvod [cit.16.8.2021]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz>

Vojenské zpravodajství [online]. Výroční zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2018 [cit.13.11.2021]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/uploads/41-Vyrocni-zprava-2018.pdf>

Vojenské zpravodajství [online]. Výroční zprávy VZ za roky 2010 - 2015 [cit.10.2.2022]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/vyrocni-zpravy-o-cinnosti-vojenskeho-zpravodajstvi-41>

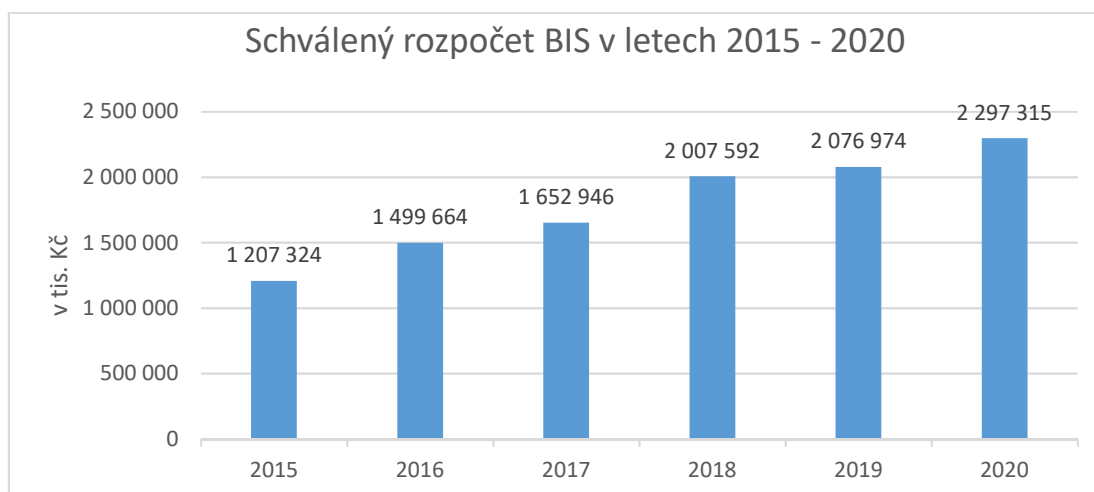
Zákony pro lidi [online]. Důvodová zpráva k Návrhu zákona o Úřadu pro zahraniční styky a informace [cit.6.9.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/5817503.htm>

601. skupina speciálních sil generála Moravce [online]. Kdo jsme – současnost [cit.16.8.2021]. Dostupné z: <https://www.601skss.cz/soucasnost.html>

10. Přílohy

Příloha č. 1: Schválený rozpočet BIS v letech 2015 – 2020¹⁹³

Období	Rozpočet celkem (v tis. Kč)
2015	1 207 324
2016	1 499 664
2017	1 652 946
2018	2 007 592
2019	2 076 974
2020	2 297 315

Příloha č. 2: Vzor služebního průkazu příslušníka BIS

¹⁹³ *Bezpečnostní informační služba* [online]. Výroční zprávy Bezpečnostní informační služby za roky 2015 - 2020 [cit.10.2.2022]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocnizpravy/>

Příloha č. 3: Znak BIS

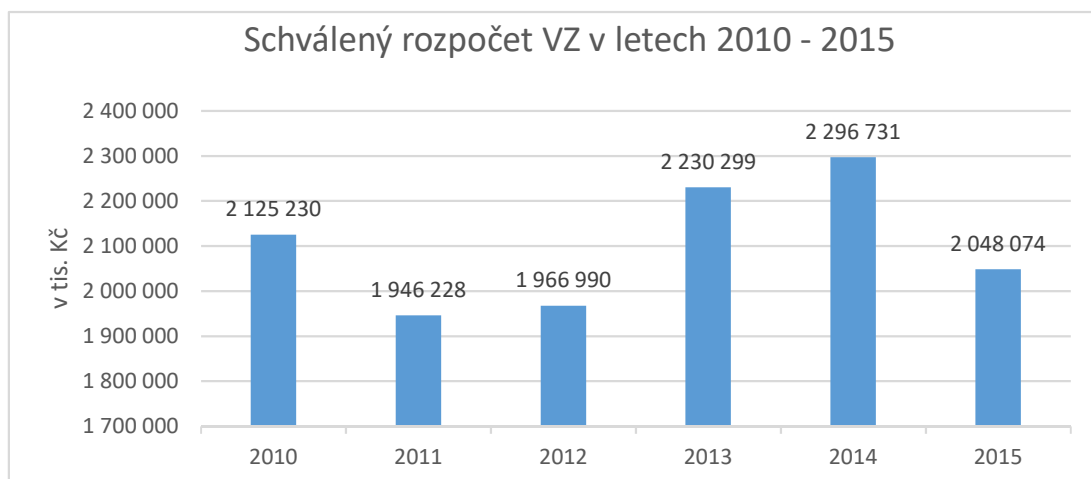
Příloha č. 4: Znak ÚZSI

Příloha č. 5: Schválený rozpočet VZ v letech 2010 – 2015¹⁹⁴

Období	Rozpočet celkem (v tis. Kč)
2010	2 135 230
2011	1 946 228
2012	1 966 990
2013	2 230 299
2014	2 296 731
2015	2 048 074

¹⁹⁴ *Vojenské zpravodajství* [online]. Výroční zprávy VZ za roky 2010 - 2015 [cit.10.2.2022]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/vyrocní-zpravy-o-cinnosti-vojenskeho-zpravodajstvi-41>

Příloha č. 6: Znak Vojenského zpravodajství

Příloha č. 7: Přehled vybraných zpravodajských služeb dalších států

Dánsko

Bezpečnostní a informační služba (Politities Efterreningstjeneste - PET) – vnitřní rozvědná a kontrarozvědná služba

Vojenská zpravodajská služba (Forvarets Efterretningstjeneste - FE) – vojenská a vnější zpravodajská služba

Francie

Generální informační služba (Renseignements Generaux - RG) – vnitřní zpravodajská služba

Generální ředitelství pro vnější bezpečnost (Direction Générale de la Sécurité Extérieure - DGSE) – vnější zpravodajská služba

Ředitelství pro vojenské zpravodajství (Direction du Renseignement Militaire - DRM) – vojenská rozvědná služba

Ředitelství pro bezpečnost a národní obranu (Direction de la Protection et de la Sécurité de la Défense - DPSD) – vojenská kontrarozvědná služba

Maďarsko

Informační úřad (Információs Hivatal - IH) – civilní služba s vnější působností

Úřad pro ochranu ústavy (Alkotmányvédelmi Hivatal - AH) – vnitřní zpravodajská služba

Vojenská služba národní bezpečnosti (Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat - KNBSZ) – vojenská zpravodajská služba s vnitřní i vnější působností

Německo

Spolková zpravodajská služba (Bundesnachrichtendienst - BND) – vnější zpravodajská služba

Spolkový úřad na ochranu ústavy (Bundesamt für Verfassungsschutz - BfV) – vnitřní zpravodajská služba

Vojenská ochranná služba (Militärischer Abschirmdienst - MAD) – vojenská zpravodajská služba

Nizozemí

Všeobecná bezpečnostní a zpravodajská služba (Algemene Inlichtigen- en Veiligheidsdienst - AIVD) – rozvědná a kontrarozvědná služba s vnitřní i vnější působností

Vojenská bezpečnostní a zpravodajská služba (Militaire Inlichtigen- en Veiligheidsdienst - MIVD) – vojenská rozvědná služba

Polsko

Agentura pro vnitřní bezpečnost (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrzznego - ABW) – vnitřní zpravodajská služba

Zpravodajská agentura (Agencja Wywiadu - AW) – vnější civilní zpravodajská služba

Rakousko

Spolkový úřad pro ochranu ústavy a boj proti terorismu (Bundesamt für Verfassungsschutz und Terrorismusbekämpfung - BVT) – vnitřní zpravodajská služba

Vojenský zpravodajský úřad (Heeresnachrichtenamt - HNaA) – vojenská rozvědná služba

Vojenská kontrarozvědná služba (Heeresabwehramt - HAA) – vojenská kontrarozvědná služba

Rusko

Federální bezpečnostní služba (Federalnaja služba bezopasnosti - FSB) – vnitřní zpravodajská služba

Služba zahraniční rozvědky (Služba vnešnej razvedky - SVR) – vnější zpravodajská služba

Hlavní zpravodajská správa (Glavnoje razvedyvatělnoje upravlenie - GRU) – vojenská vnější zpravodajská služba

Řecko

Národní zpravodajská služba (Ethniki ypiresia pliroforion - EYP) – civilní rozvědná a kontrarozvědná služba s vnitřní i vnější působností

Spojené státy americké

Ústřední zpravodajská služba (Central Intelligence Agency - CIA) – civilní vnější zpravodajská služba, hlavní zpravodajská služba USA

Vojenská zpravodajská služba (Defense Intelligence Agency - DIA) – vojenská rozvědná služba

Národní bezpečnostní agentura (National Security Agency - NSA) – služba pro odposlechy a šifrování

Španělsko

Výkonný výbor pro jednotné velení (Comité Ejecutivo Para el Mando Unificado - CEMU) – vnitřní zpravodajská služba

Národní zpravodajské středisko (Centro Nacional de Inteligencia -CNI) – vnější zpravodajská služba

Zpravodajské centrum ozbrojených sil (Centro de Inteligencia de las Fuerzas Armadas - CIFAS) – centrální vojenská zpravodajská služba ozbrojených sil